

GYÖRGYPÁL ALBERT

A DICSÉRET
ÁLDOZATA

· SZENT ISTVÁN TÁRSULAT KIADÁSA ·

Györgypál Albert

•

A DICSÉRET ÁLDOZATA

A
DICSÉRET ÁLDOZATA

ELMÉLKEDŐ MEGFONTOLÁSOK
A PAPI BREVIÁRIUM FELETT

IRTA
GYÖRGYPÁL ALBERT

BUDAPEST
A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

2121/1941. Imprimatur. Debreceni 1. Julii 1941. Dr. Joannes Lindenberger, administrator apostolicus.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: Ifj Kohl Ferenc.

ELŐSZÓ.

«Zsoltárokat, szent dalokat és lelki énekeket mondjatok, énekeljétek és zengedezzetek szívetekben az Úrnak.» (Efez. 5, 19.)

A XVIII. században elindult Boulogneból egy jómódú, anyagilag tehetősebb család fia, Labre Benedek József, akit az Egyház ma szentjei sorában tisztel. Az volt a terve, hogy belép valamelyik szigorú kolostorba. De sehol sem vették fel. Ekkor elhatározta, hogy a világban marad, de Krisztus követésére mindent elhagy és Isten koldusa lesz.

Amire vállalkozott, az felülmúlta az emberi erőt. Mégis keresztülvitte tervét. Kint a világban élte a hősies szegénység életét. — Mivel járta ezt a nehéz utat? Kezében a rózsafüzérrel és tarisznyájában három könyvvel: a Szentírással, Breviáriummal és Kempissel.

Csodásan szép és nagy értékeket láthatott meg ez a szent a Breviáriumban, hogy a hősies szegénység életére ezt is magával vitte. Pedig nem is volt pap.

Ilyen hősies stílusú életutat kell járnia a XX. század papjának is. Nekünk is kezünkbe adta az Egyház a Breviáriumot, hogy e hősies életen kísérőnk legyen. Tudjuk-e mi papok, hogy milyen értéket jelent ezen az úton a papi zsolozsma? Tudjuk-e Szent József lelkével értékelni?

Mint egyik legjobb barátunk kísér végig papi életünkön. Legalább egy órát töltünk el vele naponta. Néztünk-e már e jóbarát szemébe vagy szívébe? (PP. 1.)

Hányszor hallottunk lekicsinylő szavakat róla! Azért nem tudjuk értékelni, mert nem ismerjük a szép oldaláról. Sohasem néztünk a zsolozsma lelkébe! (PP. 1—2.)

Mennyi érték vesz kárba, ha nem ismerjük zsolozsmánkat! Mennyi szépséget nem veszünk észre, ha nem mélyedünk bele a Breviáriumba! Pedig milyen szégyen, ha értelmes emberek éveken át végeznek hivatásos ténykedést, mely előttük hétpécsettől lezárt ismeretlen titok, csak azért, mert sohasem vesznek maguknak annyi fáradságot, hogy legalább valamit jól megértsenek belőle.

Nagyképűsködés volna erről a kis könyvről azt állítani, hogy a most vázolt problémát teljesen megoldja. Nem oldja meg. Nem is azzal a szándékkal készült. Csak segítőtárs akar lenni e kérdés megoldásában. Mikor, először magam számára, megírtam, a zsolozsma és a papi lélek kapcsolatát kerestem. Ezen az alapon igyekeztem magamnak megfelelni az előbb vázolt problémára. Meg akartam tanulni lélekkel zsolozsmázni. Ezért a zsolozsma lelkületét kerestem a zsolozsma céljában, eredetében, fejlődésében, végzőjében, végzőiben, az anyagban, amelyet a laus divinához felhaszná-

lunk, a formában, amelyben az Egyház felhasználja az idő és az apostoli, papi élet megszentelésére.

Most szeretettel a zsolozsmázó testvérek rendelkezésére bocsátom. Engedjék meg, hogy egy gyakorlati tanáccsal szolgálhassak, melynek esetleg hasznát vehetik a zsolozsmázásnál.

Valun Benedek S. J. a *Leitsterne für das Leben und Wirken des Priesters* című könyvében (10. l.) ajánlja, hogy mielőtt a Breviáriumba kezdenénk, *szedjük össze gondolatainkat*. Ez a gondolatrendezés illetéknéppen lehetne: «Paululum attente tecum cogita et loci illius sanctitatem, et conveniendi causam, et divinarum laudum, quarum cantandarum munus est Angelorum . . . Pares te sancta intimi animi meditatione». (LC. 299—300. l.) Erre is használjuk fel ezt a könyvet. Egy-egy résznek elolvasása, átgondolása vagy az ismertnek emlékezetbe idézése adhat anyagot a sancta intimi animi meditatio-hoz.

Igaz, ez egy kis munkatöbbletet jelent, de megéri az áldozatot. Isten megjutalmazza azt a munkát, amit a Breviárium tanulmányozására fordítunk. (V. 26. l.) A tanulmány eredménye biztos. Nem mindenkinek jut osztályrészül, hogy az elmélkedésben nagy sikereket érjen el. Sok minden akadályozhatja a legjobb akaratot is. Azt azonban, hogy a Breviáriumot habituálisan jól imádkozzuk, elérhetjük, ha egy kicsit fáradunk érte. (V. 19. l.)

Miután így lelkiileg előkészítettük magunkat, inditsunk fel *sajátos napi szándékot*. Kérjünk valami sajátos kegyelmet. (Ex. 35. l.) Jó segítség lehet ebben a Pustet-féle Breviárium elején található, szándék felindítását tartalmazó imák. (A hét minden napjára más és más.)

Fogadják szeretettel ezt a kis könyvet. Nem tudományos szakkönyvet akartam írni. Összeszedtem azokat a gondolatokat, tényeket, melyek a zsolozsmázásban rám termékenyítőleg hatottak, és kissé rendezve, paptestvéreimnek ajánlom fel, hogy — ha a jó Istennek tetszik — ezzel is szebb legyen a zsolozsmázó papok laus divinaja, valóra váltva Szent Pál apostol intelmét : «Imádkozzam lélekben, de imádkozzam értelemmel is ; énekeljek lélekben, de énekeljek értelemmel is». (I. Kor. 14, 15.)

I. RÉSZ.

A zsolozsma-ima lelke.

Gloria Dei.

A teremtésről azt tanítja a keresztény filozófia, hogy Isten tökéletesebb célt nem is adhatott volna a teremtetett világnak, mint a gloria Dei externa-t ; Isten nem is teremthetett máskép és a teremtmény nem is lehet boldogabb máskép, mint az állandó Isten-dicsőítésben.

Az egész teremtetett világ Isten-dicsőítése valóban csodás gloriázás lehet. Talán ezt sejtették meg a pogány bölcselek, amikor a szférák zenéjét olvasták bele a világegyetembe. Ezt a nagy igazságot fejezi ki a Szentírás :

«Isten nagyságát hirdeti az ég,
A mennybolt vallja kezei művét.
Egy nap a másnak ezt harsogja át,
Erre tanítja éj az éjszakát.
Nem hanggal, nem beszéddel,
Nem hallható igékkel.
Végig a földön szárnyal ő szavuk,
Világ végéig elhat szózatuk !» (SS 18. zs.)
«Hétszer napjában áldalak tégedet
S dicsérem minden rendelésedet». (SS. 118. zs.)

Az irrationális teremtmények és az égiek fontos kora között zeng a földön élő emberek kórusa. Mert nekünk is elsődleges kötelességünk a gloria Dei, minket is ezért teremtetett az Úr.

«Valamennyit . . . dicsőségemre teremtettem», — mondja Isten Izaiásnál. (43, 7.)

Az emberiségnek nemcsak mint egyéneknek, hanem mint társadalomnak is az a célja, hogy Istent dicsóítse, hogy boldogulásának ez egyetlen igaz útján járjon. Érezték, tudták ezt minden kor emberei. Így született meg a gloria Dei externa formális legsajátosabb faja, a liturgia.

Az Isten-dicsóítás materiális részét, mely nem más, mint a természettörvények betartása, maga az Isten adta, hogy tökéletes legyen az irracionális világ gloriázásának összhangja. Ezt mondhatjuk a liturgiáról is. Lényegében maga az Isten határozta meg. Részleteiben pedig Istentől kapott megbízatása folytán az Egyház. Áll ez a Breviáriumra is, mert liturgikus ima. «Az a központi gondolat, mely az Egyház liturgiáját áthatja, uralkodik a Breviáriumon is: Gloria et pax: Isten dicsérete és az emberek üdvössége. Állandóan váltakoznak benne a dicsérő és hálaadó, könyörgő és engesztelő imák.» (Br. F. 321. l.)

A legtökéletesebb égi hárfának földi mása ez: psalmodia, eius hymnodiae filia, quae canitur assidue ante sedem Dei et Agni (VIII. Orbán: «Divinam psalmodiam», l. a Brev. elején). Az a hárfá ez, melyet Szent Ágoston szerint is maga az Isten adott az emberek kezébe: «Ut bene ab hominibus laudetur» és így, írja ugyanott, «invenit homo, quemadmodum laudet eum». (In Psalm. 144 n. 1.,

X. Pius idézi a «Divino afflatu» kezdetű bullájában.) Nagy összhangban lehet zsolozsmánk az égi laus divinával. Legalábbis ezt sejteti az a megérzés is, melyről az Egyház története folyamán többször nyilatkoznak szent emberek.

A zsolozsmában is olvashatjuk nov. 10-én Avelino Szent Andrásról, hogy «Angelorum colloquio perfrui meruit, quos, cum divinas laudes persolveret, e regione concinentes se audisse testatus est». (Lectio VI.) Manning bíboros is erről ír: «A zsolozsma-ima a földön élő karnak szertartása; ez pedig egyesül azzal a dicsérettel, hálaadással és magasztalással, amely a mennyei karnak szertartását alkotja. Minden papnak megvan a maga helye e karban, s naponként hét látogatást tesz a mennyei udvarnál». (M. 2. rész.)

Ime, mily fönséges a zsolozsmánk. Milyen ki-tüntető helye van a Gloria Dei Externa-ban, a teremtet világ Istent dicsőítő kórusában. Gondoljunk a breviáriumozásnál a világnak e hatalmas kórusára. Bár itt is mindentől tanulhatunk gloriázást, mégis, mint legigazibb példaképekre, gondoljunk az égi szentek buzgó kórusára: Beati qui habitant in domo tua Domine, in saecula saeculorum laudabunt te. (83. zs.) Hos aemulare! (Ga. 55. l.) Igyekezzünk mi is meglátni, átérezni, hogy mi a célja a Szentléleknek, az Egyháznak a zsolozsmával. Magasztos cél: Isten dicsősége és, ami ezzel jár, a mi boldogságunk! Gondold el

tehát, lelkem, az isteni Fölséget, akit mind végtelen tökéletessége, mind hozzánk való végtelen jósága és a mi nagy rászorultságunk miatt is teremtmény soha nem dicsérhet eléggé. «Glorificate Dominum, quantum potestis, supervalebit enim adhuc admirabilis magnificentia eius.» (Eccl. 43.)

Fönségesen kijátszott hárfa.

Kezembe veszem a Breviáriumot és mielőtt végezni kezdeném, legalább nagy vonásokban látni akarom történetét. Hogyan keletkezett, hogyan fejlődött, kik játszottak rajta?

Lényeges részében több mint 15 század vallássosságának kincse. (V. 19. l.) Kevésbé tökéletes formája már az ószövetségben is megvolt. Akkor még kevés húr volt rajta ; még nem volt igazi művésze. Mégis milyen fönséges ! Már a királyi zsoltáros ajkán elhangzott :

«Hétszer napjában áldalak tégedet

S dicsérem minden rendelésedet». (SS. 118. zs.) Az ószövetségben már többször találkozunk Istent dicsőítő énekkel. Pl. : az Ex. 15.-ben «Mózes és Izrael fiai énekelték az éneket az Úrnak . . . Cantemus Domino . . .» A Dt. 32. fejezete majdnem teljesen végig vallásos költemény. Anna éneke (I. Rg. 2.) Szűz Mária Magnificat-jának a gyönyörű mintája. Izaiásnak Jáhve szölejéről szóló szép éneke. (V.) (Hlk. 15. l.)

A hivatalos istentiszteletnél is szerepelt az imáldozat hárfája : «Míg a papok szolgálatukat végezték, a leviták Dávid énekeit játszották kezükkel az Úr hangszerein, melyeket Dávid király arra készítettett, hogy dicsérjék az Urat, mert irgalmassága örökkévaló». (Kron. II. 7, 6.) Isten adta népének ezt a hárfát, melynek zsoltárait a Szentlélek sugalmazásával írta a királyi zsoltáros. Milyen szép lehetett az Úr oltára mellett éneklő leviták kara, melyet a Megváltó előképe, Dávid, kísért hárfájával és vezetett királyi énekével. Ő az, akit a Kir. II. k. 23, 1. a TM szerint : «Izrael kedvesen szóló énekese» névvel tisztel meg, akiről a Szentírás más helyén olvashatjuk, hogy «magasztalást zengett a Szentnek és a Magasságbelinek dicsőítő szavakkal. Teljes szívéből dicsérte az Urat... Énekeseket állított fel az oltár előtt és kellemes dalokat énekeltetett velük ; fényt adott az ünnepeknek és szépekké tette az ünnepeket». (Jéz. Sir. f. 47, 9—12.) A 150. zsoltárból betekintést nyerhetünk ennek a glóriázó kórusnak lelkületébe.

Ezen a hárfán játszottak az ószövetség nagyjai. Allelujáztak Istenünknek. Még a zsoltárok öt csoportra osztását is úgy végezték, hogy minden csoport végén felhangzik a Benedictus Dominus :

A 40. zs. 14 : Benedictus Dominus Deus Izrael
a saeculo et usque in saeculum.

A 71. zs. 18 : Benedictus Dominus Deus Izrael...

A 88. zs. 53 : Benedictus Dominus in aeternum...

A 105. zs. 48 : Benedictus Dominus Deus Izrael... És a 150. zs., mint az Istent dicsőítő zsoltárok befejezője : Allelujával kezdődik és azzal végződik : Laudate Dominum . . .

Milyen boldog lehetett Isten temploma iránti nagy szeretettel teli lelkük, mikor hazatérve elkezdhatték az új templom építését. Ezdrás könyvének 3. fejezetében olvashatjuk (10. v.) : «a kőművesek megvetették az Úr templomának alapját, előállottak a papok öltözkükben, trombitával, a leviták pedig Azaf családjából cintányérral, hogy dicsőítsék Istent, Dávidnak, Izrael királyának rendelése szerint». Azután kedvesen hozzáteszi : «Dícséret és magasztalás közepette mondogatták az Úrról, hogy jó és Izrael iránt való irgalmassága örökké tart».

Eljött az idők teljessége, mely után zsoltáiraiban oly rég vágyott az Isten népe. A betlehemi barlang felett Glóriát énekeltek az angyalok. Eljött az Isten-ember, akiről oly sokat beszélnek a zsoltárok. Jézus is megszólaltatta ezt a hárfát és mint az egész ószövetség, akként az imaáldozat hárfája is Ő általa nyert értelmet és beteljesülést. Ha igaz az, hogy Istent az a hárfá dicséri legszebben, melynek húrjait a szenvedés, az Isten iránti szeretetből vállalt legnagyobb szenvedés szólaltatja meg, akkor ez az a hárfá, melynél nagyobb istendicsőítés már csak az Úr Jézus életáldozata. Ugyanis Jézus nemcsak mint Jeruzsá-

lembe zarándokló gyermek énekelte e hárfá fő húrjait alkotó zsoltárokat ; nem is csak férfi korában dicsérte fönséges zsoltáréneklésével az Istent ; hanem az ószövetségi szertartás szerint zsoltárkeretbe szőtte bele az utolsó vacsorát (ma is így tesz az Egyház : a Directoriumban a szentmisét bizonyos imaórák közé teszi), a zsoltárokat, ennek az istendícséretnek részeit énekelte, amikor Allélujával indult szenvedésének éjszakájába az Olajfák hegyére, sőt ezt a hárfát szólaltatta meg akkor is, amikor a Golgotán szenvedése tetőpontjára jutott és elkezdte énekelni a 21. zsoltárt : «Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?» Milyen fönséges magaslatra emelte a zsoltárokat és rajtuk keresztül a zsolozsmát is ez az ének, melybe a végtelen szeretettel teli isteni Szív adta bele Atyja iránti imádatát ! Milyen tisztelettel nézhetnek erre az imára az angyalok is, mikor a pap zsolozsmázik, mert Krisztus szentelte meg ezt az imát.

Ezentúl az imaáldozatnak is Jézus a minister principalisa. Segítőtársai az Anyaszentegyház oszlopai, az apostolok voltak, akik Jézus mennybemenetele után is tovább játszottak a kezükbe adott hárfán. Az idő múlt, ők is átköltöztek az égi kórusba. Új emberek vették kezükbe a hárfát : egy percre sem szakadt meg az ének.

Közben új húrok is kerültek a hárfára. Az emberiség legnagyobbjai játszottak rajta s a hárfán

hagyták nagy szívük dobbanásának ritmusát és minden melegét.

Legelsőnek a reggeli és az esti ima, a Laudes és a Vesperas alakult ki. Ezeket az apostolok még a zsidóságtól hozták magukkal s a hívek a különválás után is «állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában, a kenyértörésnek közösségében és az imádságokban». (Ap. Cs. 2, 42.)

Ugyancsak a zsidó szokás alapján találjuk meg már az apostoli időkben — azonban még csak mint magánimát — a Tertiát, Sextát és Nonát.

Majd lassan, először csak nagyszombat éjjelén, később, a III. században már egyes kiváló vértanuk ünnepe előtt is, szokásba jött az ú. n. Vigilia : a hívek az éjszakát egészen vagy részben, közösen imádkozva átvirrasztották. Így gazdagodott a zsolozsma egy újabb órával, a Matutinummal.

Nagy hatással volt a zsolozsma további fejlődésére a IV. és V. században virágzásnak indult szerzetesség. A IV. században lép fel Pachomius († 348), akit a pusztában így fogad Palemon remete : «Gondold meg, fiam . . . az éjszaka felét imádsággal, zoltárénekléssel . . . töltöm». (Sch. II. 172.) A nagy szentnek megtetszett a hárfa. Ő is kezébe vette. Mikor pedig kolostort alapított, társainak is kezébe adta : «szabályozta a közös istentisztelet».

A szerzetesek és velük a világi papok kezdték

mindennap végezni a Vigiliát, sőt a kis órák is rákerültek a hárfára : ezek is nyilvános imák lettek. Még két, egészen új imaóra köszöni létét a szerzetesi életnek s egyben zárja az imaórák sorát : a Prima és a Completorium.

A Prima bevezetésére az adott okot, hogy a még éjjel elimádkozott Matutinum és Laudes után a szerzetesek ismét lepihentek, s amikor fölkeltek, szükségessé vált egy második reggeli ima : ez a Prima.

A Completorium pedig, mint második esti ima, azért lett beállítva, mert a szerzetesek a Vesperást még a napvilággal elköltött vacsora előtt elvégezték.

Nyugaton először Szent Benedek († 543) szabályai vezették be ezeket az imaórákat. Ebből a szabálykönyvből megsejthetjük, hogy milyen nagy szeretettel szepítette és végezte a laus divinát az a Benedek, aki a liturgiát rendje kincsévé tette. Az Officium tartalma is bővült. Eddig csak olvasmányokból és zsoltárokból állott. Szent Benedek reguláiban találkozunk az első teljes zsolozsmával. Hatása az egész Egyházra kiterjedt.

Ezt a hárfát vette kezébe Nagy Szent Gergely († 604) is, aki a bencés kolostorból e liturgia oly nagy szeretetét hozta magával, hogy bár «másfél évtizedre nyúló pápasága alatt állandóan betegeskedett» (ET III. 64.) és mint «Szent Lőrincnek a római falakon kívül álló bazilikájában egy Szent

Gergely korából származó felirat jellemzi . . . gladios hostiles inter et iras» (ET III. 71.) kellett dolgoznia Egyházáért, oly nagy lelkesedéssel szépítette az istendícséret zsolozsmáját, hogy «Joannes diakonus Salamonhoz hasonlítja a szent zene és liturgia körül való buzgólkodását». (ET III. 75.)

A zsolozsma iránti mély lelkesedés csendül ki a XI. és XII. század történetéből. Ime egy-két példa. Hogy «Szent István bibliája, ez a nagy munka Cîteauxban a legnagyobb ínség idején, az úttörés fárasztó és veszélyes idejében megszületetett, annak oka az volt, hogy a szerzetes imádáságos-életnek életszükséglete, a zsolozsmamondás föltétele a Szentírás, . . . célja pedig a rendi egység megvalósítása mindjárt a kezdet kezdetén . . . elsősorban a liturgikus szövegekben».

Szent Róbert Novum Monasteriumának első lélekzetvételénél már szükség volt liturgikus könyvekre. Az új monostor első zsolozsmáján elhangzó karima megkövetelte a Zsoltárkönyvet. «Amint letelepedtek a mocsaras, erdős vidéken és lerakták jövőendő kolostoruk, templomuk alapjait, már megkezdték a zsolozsmázást». (HK 5.) Ebbe a korba esik a Breviarium secundum consuetudinem Romanae Curiae kialakulása. E Breviárium fő jellemzője, hogy a leckéket lerövidítették.

A kor nagy pápája, VII. Gergely († 1085), sok gondja között a papi zsolozsmából merít erőt. Mintha a mi korunk sok bajával harcoló lelki-

pásztorának lenne figyelmeztető jel ez a sok munkával terhelt pápa, hogy szeressük a zsolozsmát.

A két hatalmas koldulórend is ezen a hárfán játssza a laus divinát és zengi a betlehemi barlang szegénységének szeretetében égő lelkük Gloria in excelsis-ét. Ők építik ki a szentek zsolozsmáit és a nyolcadokat. Milyen lelkesedéssel végezhetette a zsolozsmát egy Szent Domonkos, vagy egy Szent Ferenc. Mennyire mély hódolattal imádkozhatta Nagy Szent Albert vagy Aquinói Szent Tamás, az Úrnap Officiumának szerzője, akinek lelkéből a Lauda Sion fakadt!

Ezután egy jó ideig nincs nagy lendület a zsolozsma történetében. Tehertételként tűnik fel és a középkor vége felé mindenütt felhangzik az óhaj a zsolozsma reformja után. A reformáció idején kapcsolódik bele a zsolozsmázó kórusba Loyola Szent Ignác és rendje.

A trienti zsinat atyái intézkedéséből látszik, hogy a reform vágya szívükben is élt, ezért elhatározták a Breviárium reformját. Ezt 1568-ban V. Pius hajtja végre. Az új Breviáriumot, néhány nagy hagyományú rend kivételével, az egész világ számára kötelezővé teszik. Reformjának három fő vonása: a) a 150 zsoltár hetenkinti elmondása; b) a szent idők nagyobb fokú érvényesítése; c) szentek officiumának csökkentése. A szöveg épességét javította VIII. Kelemen 1602-ben kelt ren-

delete. A himnuszok rendezése VIII. Orbán (1632) nevéhez fűződik.

A XVIII. századtól kezdve újra felébred a vágy, hogy a Breviáriumot megreformálják. A vatikáni zsinat atyái is kérik ezt. Ennek az óhajnak tesz eleget X. Pius pápa a «Divino afflatu» kezdetű intézkedésével, mely 1911 november 11-től kezdődőleg újra rendezi a Breviáriumot. E nagy reformot főként a zsoltárok új elosztása jellemzi. A generális rubrikák reformja után megkezdték a történeti szövegek reformját is. (Baronius bíboros, már VIII. Kelemen alatt. XIV. Benedek ezt újra elindította.)

A divina psalmodiának csak nagy vonásokban rajzolt története hiányos volna, ha a végén nem emlékeznénk meg a Codex J. C. ama részeiről, amelyek e fontos kórusban való köteles részvétel törvénycikkei :

Can. 135 : Clerici in maioribus ordinibus constituti . . . tenentur obligatione quotidie horas canonicas integre recitandi secundum proprios et probatos liturgicos libros.

Can. 413. § 1. : Quodlibet Capitulum obligatione tenetur quotidie divina officia in choro rite persolvendi, salvis foundationis legibus.

Can. 610. § 1. : In religionibus sive virorum sive mulierum, quibus est chori obligatio, in singulis domibus ubi quatuor saltem sint religiosi choro obligati et actu legitime non impediti, et etiam

pauciores, si ita ferant constitutiones, debet ad normam constitutionum quotidie divinum officium communiter persolvi.

Az új editio typicáról XV. Benedek intézkedett a SSC decretumával 1920 július 25-én.

Évszázadok dolgoztak ezen a hárfán. Alig van egyházatya és egyháztanító vagy jelentős teológus, aki benne szóhoz nem jutna. Nem halott, hanem élő: további fejlődésre és tökéletesedésre képes és valóban állandóan növekedésben is van. Így bizonyítéka a mindig növekvő, mindig fiatal Egyház életerejének. (LT. 556. Kol.) A lényeg ugyanaz maradt, a laus divina, de szebb lett a hárfa és ma az Egyház kincse a Breviárium Romanum: a nyilvános istentisztelet egyik fő része a naponként többször megismétlődő imaáldozat, melyet a papság közvetítő hatása révén az Egyház nevében és az Egyházért Istennek bemutatni köteles. (SH. 606. l.)

Amikor alszerpappá lettem, nekem is kezembe adta a második Krisztus, az Egyház, ezt a csodálatos hárfát, hogy ajkamon soha el ne némuljon többé a laus divina. Az Isten kegyelme kész. Csak rajtam áll, hogy ennek a fönségesen kijátszott hárfának művésze legyek! S erre a művészetre szert tenni kötelességem!

Még futólagosan nézve is: céljához méltó imakönyv.

Aki csak felszínesen végiglapozza a breviáriumot, aki csak mint szemlélő vesz részt ünnepélyes kórus-imán, mind csodálkozó hódolattal látja a zsoltosma szépségét. Érthető is, mert aki hagyományt keres benne, a hagyomány válogatott emlékeit találja meg benne ; aki költészetet keres, a költészet évszázadainak legszebb zsoltárait és himnuszait találja meg benne ; aki művészi kifejező erőt keres, a legelvontabb élet kifejező erejét találja meg benne.

Bőségesen tanuskodik erről az irodalom is.

Parsch Pius (a klosterneuburgi liturgikus mozgalom vezetője) így fogalmazza meg a Breviárium futólagos szemléletét : «A Breviárium az Egyház szent emlékkönyve, melyben minden évszázad megörökítette magát. Minden nagy imádkozó és teológus imádságos gondolata és érzése össze van itt gyűjtve . . . Mennyi költészet és szépség van a Breviáriumban : a zsoltárokbán, himnuszokban, responsoriumokban, némely ünnep officiumában ! Bizonyára vannak fogyatkozásai is, de ezek a nagy egészhez viszonyítva jelentéktelenek». (PP. 2. 1.)

Eszembe jut, amit Huysmans mondat róla Úton című regényében. Ez a világi férfi kezébe vette a zsoltosmát és mikor azt lapozgatva «nézte az officiumok e páratlan füzérét, Recceswinthe király koronájára, arra a csodálatos ékszerre gondolt, me-

lyet a clunyi múzeum őriz. Vajjon nincs-e a liturgikus év is, mint az, kirakva bámulatos ékszereinek, buzgó himnuszainak kristályaival és csiszolt köveivel? Úgy tetszett, mintha az Egyház azt a töviskoronát, mellyel a zsidók övezték a Megváltó fejét, fölcserélte volna az ünnepkörök liturgiájának valóban királyi koronájával, az egyetlennel, melyet igazán drága ércből és méltókép tiszta művészettel mintáztak, hogy egy Isten homlokára merhessék illeszteni». (HU. 414—415. l.)

Nézem és gyönyörködöm abban a művészi szimbolikában, mellyel az egyházi év gondolatait kifejezi. Most megértem a regény hőseit, hogy a *Rorate coeli*, a *Jesu Redemptor*, a *Salvete flores martyrum*, az *Audi benigne*, a *Miserere*, az *Attende Domine* stb. hallgatása közben alig talál érzelmei számára kifejezést. Nem tudja már, hogy a drágakövek melyik fajához hasonlítsa azt a sok szépet, amelyet esztétikára vágyódó szeme talál zsolozsmájában.

Zsolozsmám szépségétől meghatódva én is csak lelkesen felkiálthatok, mint Huysmans: «A költészet mekkora tőkéjét, a művészet micsoda latifundiumát bírja az Egyház!» (HU. 419. l.)

Művészi kifejező értékére vall az is, amit Pierre Maurice Válás után c. regényében megsejt. Az istentagadás útjáról megtért asszony írja benne gyermekkori hitetlen barátjához: «Ma kint voltunk Versaillesben. A holtak vecsernyéjét hallgat-

tuk és a komoran szárnyaló éneket: Venite exultemus Domino . . . Mintha a szabadulásra váró lelkek panasza zokogott volna az énekben. És Jean (az asszony fia, akit Isten kikapcsolásával akart nevelni), aki mély odaadással figyelt, hirtelen felemelte kis ujját: Hallgasd csak, anyus, mintha sírnának a halottak . . .» (MU. 64. l.)

Bizonyára még sok szép példát lehetne felsorakoztatni. Arra azonban ez a néhány példa is elég, hogy belássuk: a Breviárium még futólagosan nézve is céljához méltó imakönyv! Ha pedig így van, akkor lelkünkben a nagyrebecsülés ujjongásának kell megszólalnia, mikor zsolozsmánkról van szó. Amit Huysmans a szövegéről írt, hogy királyi korona akar lenni a töviskorona helyébe, bizonyára a zsolozsma lelkéhez tartozik. Ezzel legyen összhangban a mi zsolozsmázásunk is, hogy az Egyház szép, művészi királyi koronájából, a zsolozsmából ne váljék hanyag végzése által Istent bántó töviskorona.

Ha pedig lényegét nézem,

«Az Anyaszentegyház mindennapi nyilvános imája.»

(P. H.)

Ez a Breviárium fogalma röviden. Ebben találjuk meg a papi zsolozsma leglényegesebb jegyeit, azért érdemes lesz e meghatározás egyes részeit külön-külön elmélkedés tárgyává tenni.

1. Az Anyaszentegyház imája.

Az imádkozó Egyház annak a Krisztusnak titokzatos teste, aki jogot és parancsot adott Egyházának arra, hogy a Breviáriumot alapítsa, rendezze és előírja.

Krisztus ugyanis imára tanította Egyházát:

a) *példájával.* Az evangéliumok tanúsága szerint Krisztus gyakran imádkozott. Többnyire a magányba elvonulva. Olykor egész éjszakát is imádságban töltött: Lőn pedig ama napokban, hogy kiméne a hegyre imádkozni és az egész éjszakát Isten imádságában tölté vala (Luk. 6, 12.); nagyobb külső tetteit imával vezette be, pl. nyilvános működését (Luk. 3, 21.), apostolai választását (Luk. 6, 12.), megdicsőülését: És amint imádkozott, arcának képe elváltozék, és ruházata fehér lőn és fényben sugárzó (Luk. 9, 29.); az Oltáriszentség alapítását, szenvedését. Hogy ezek az imák a Legfőbb Papnak valóban papi imái voltak, tudjuk az utolsó vacsora imáiból (Ján. 17.) és főleg a zsidókhoz írt levélből: Ki testének napjaiban imáit és könyörgéseit nagy kiáltással és könnyhullatással bemutatta... Istentől főpapnak neveztetvén Melkizedek rendje szerint. (Zsid. 5, 7. és 10.)

b) *parancsával.* Vigyázzatok, ébren legyetek és imádkozzatok. (Márk 13, 33.) Monda pedig nekik

példabeszédet is arról, hogy mindenkor imádkozni kell és abba bele nem fáradni. (Luk. 18, 1.) Ébren legyetek tehát, minden időben imádkozván, hogy méltók lehessetek mindazoktól, amik bekövetkezendők, megmenekülni, és az Emberfia elé állani. (Luk. 21, 36.) Ti azért így imádkozzatok : Mi-
atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved . . . (Mt. 6, 9 sk.), itt és Luk. 11, 4. versében megszabta övéinek az imaformát is : Mi-
atyánk . . . (P. H.)

Parancsot adott a magánimára : Te pedig mi-
kor imádkozol, menj be kamrádba, és ajtót betéve imádkozzál Atyádhoz a rejtekben ; és Atyád, ki lát a rejtekben, megfizet neked. (Mt. 6, 6.) Különös méltóságot ad a közös² imának : Ismét mondom nektek, hogyha ketten közületek megegyeznek a földön bármely dologban melyet kérnek, megnyerik azt Atyámtól, ki mennyekben vagyon. Mert ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben, ott vagyok közöttük. (Mt. 18, 19.) Életével is megmutatta, hogy szereti a nyilvános közös imát, de azt akarta, amit Malakiás jóvendölése is kifejez, hogy ne maradjon meg az ószövetségi nívón : eljön az óra, mikor sem ezen a hegyen, sem Jeruzsálemben nem fogjátok imádni az Atyát (Ján. 4, 21.), és parancsot adott, hogy milyen legyen az Egyház közös imája : Lélek az Isten, és akik Őt imádják, lélekben és igazságban kell imádniok (Ján. 4, 24.), azután kitartással és

szinte szent erőszakkal : Kérjétek és adni fognak nektek . . . Mert mindaz, aki kér, kap és aki keres talál, és a zörgetőnek kinyitnak (Mt. 7, 7. 8. sk.), alázattal kell imádkozni : A vámos pedig távol állván, szemét sem merte fölvetni az égre, hanem mellét verve mondá : Isten ! légy irgalmas nekem, bűnösnek (Luk. 18, 13.), hittel és bizalommal imádkozzunk Jézus nevében : És akármit kértek majd az Atyától az én nevemben, megteszem azt, hogy az Atya dicsőíttessék a Fiúban (Ján. 14, 13.); Eddig semmit sem kértetek az én nevemben. Kérjétek és megnyeritek, hogy örömetek teljes legyen. (Ján. 16, 24.) Még sok más részt is kiemelhettem volna a Szentírásból, de ez a néhány idézet is elegendő arra, hogy elmélkedő lélekkel megközelíthessük Jézus imádságos lelkét és megértsük, hogy az Úr Jézus azt akarta, hogy Egyháza imádkozó Egyház legyen. Ez Jézus imatörvénye.

«Az apostolok megértették a legfőbb tanító Mestert. Felfogták, hogy példájával és parancsával mind a magán, mind a nyilvános imának alapvető törvényét hagyta hátra számukra és Egyháza számára. Krisztus nem rendezte véglegesen Egyházának hivatalos imáját, de átadta apostolainak és ezek utódainak az erre vonatkozó jogot és kötelességet. Természetes tehát, hogy az Egyház pásztorai az oltáráldozat után az imádságot tették az istenszolgálat központjává. Ez imádságnak épűgy, mint az oltáráldozatnak lassan határozott alakja

fejlődött, mely jelenleg, de már a Tridentinum óta a legszigorúbb egyházi ellenőrzés alatt áll.» (P. H.)

Az egyházi óráima a vallástörténetben egyedül áll. Amennyire lehetséges, benne liturgiailag is érvényesül az Úr parancsa, hogy mindenkor imádkozni kell és az imádságot sohasem szabad abba hagyni. (LT. 556. k.)

Ez a tudat a papi zsolozsma nagy értékelésére vezet. Tudom, hogy a Breviárium Egyház által előírt jámbor elvégzése az Isten akarata. Állapotbeli kötelesség a zsolozsma, melyről okosan senki sem mondhatja, hogy sok időt vesz el, mert az idő csak arra való, hogy kötelességeinket teljesítsük. Az Egyháznak az ima éppen olyan kötelessége, mint az Evangélium hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása. Ezt a feladatát tölti be, amikor papjait és szerzeteseit imádkoztatja. Ha rosszul imádkoznak, akkor ők a hibásak, hogy az Egyház rosszul imádkozik, amint a szentségek kiszolgáltatói hibásak, ha hanyagul szolgáltatják ki azokat. Olyan gondot követel tehát a Breviárium, mint a nyilvános funkció. Abban az időben, melyben ezt végezzük, ennél nagyobb és Isten szemében tetszetősebb munkát nem végezhetnénk.

Az imaparancsnak ez a teljesítése olyan bizonyítéka az Egyház krisztusi eredetének, hogy pl. Newmann kardinális protestáns korában ennek látára döbönt rá a kat. Egyház igazságára. (V. 17—18. l.)

Ki érezhetné át jobban Jézus imaparancsának
főnségét és ki igyekeznék azt buzgóbban teljesí-
teni, mint Krisztus zsolozsmázó papja !

Az Egyház imádkozza!

Mit jelent ez? Azt, hogy a zsolozsma az Egyház liturgiája, mi az Ő nevében imádkozzuk. Külső szemlélet szerint «egy közösség istentiszteleti tevékenysége, felsőbbbség szabályozása, tehát kötelező rituále szerint . . .» (B. L. L. 10. 1.) Csodálatos valóság tárul elénk, ha itt nem állunk meg és a papi zsolozsmának, mint liturgiának belső lényegét keressük.

Az Egyház nevében végzem a zsolozsmát. Eből világos, hogy nem én vagyok a fő imádkozó, hanem bennem az Egyház imádkozik. E laus divinában tehát képviselem azt az Egyházat, melyről tudom, hogy Krisztus élő teste. Így azonban egy nagy organizmus kegyelmi élettevékenységének vagyok részese. Részese és végzője «annak a főnséges és kegyelmet közlő kultusznak, mely Jézus földi életének és halálának értékes tartalma volt. Krisztus tehát az, aki imádkozik a liturgiában. Azért jelent ez valami szokatlanul objektívet és végtelen értéket. Krisztus nyilvános cselekménye ez, melyet az Egyház az egész emberiség nevében végez». (B. L. L. 10. 1.)

«Az «orans principalis» tehát az Egyház. Ő imád-

koztat, az Ő imáit végzik papjai, Ő szabályozza papjai imáját, Ő imádkozik papjai lelkén és ajkán keresztül, az Ecclesia sancta, sponsa Christi, sine macula, sine ruga». (P. H.) Valamely jámbor lélek azt kérdezte Damjáni Szent Pétertől: «Miért van az, hogy a papok Dominus vobiscumot mondanak, mintha sokan volnának jelen, holott valósággal senki sincsen ott, hanem csak egyedül ők maguk?» Ő azt felelte: «Mert sohasem vagyunk egyedül. Mindenkor az egész világon elterjedt Anyaszentegyházzal egyesülve mutatjuk be tiszteletünket Istennek és ezért könyörgünk, hogy az Úr éreztesse jelenlétét minden hívővel a földön. Azért mondjuk: Az Úr legyen veletek, mert mi Istent az egész látható Anyaszentegyház nevében és azok társaságában imádjuk, akik már tökéletesen egyesültek Urunkkal». (M.) A küzdő Egyház pedig szoros egységben áll a győzedelmes és szenvedő Egyhazzal. Ez a szentek közössége léptenyomon kifejezésre jut a zsolozsmában.

Hatalmas kegyelmi valóság ez az imádkozó testület, melyben minden tag mint Krisztus titokzatos testének szerve imádkozik. Manning bíboros megfogalmazásában: «Hétszer emelkedik fel napjában mindenütt az istentiszteletnek ez a nyilvánulása az Egyházból az Isten trónjához. A küzdők, a szenvedők és a megdicsőültek Egyháza a szüntelen könyörgés és magasztalás hangján imádja a mindenkoron áldott Szentháromságot». (M.) Ez

az az pont, melyből egységes zsolozsmaképet nyerhetek. «Az Egyház imádkozik számon keresztül, odaadom neki nyelvem a Megváltás nagy tényeiért való imára és az Isten dicséretére . . . Az Egyház minden érzelme találjon visszhangra a mi kitágult szívünkben. Így imánk gazdagabb tartalmat nyer, kinövünk a magunkbazártságból.» (PP. 2. és 3. 1.) Zsolozsmánk minden érzelme és imája értelmet kap, mert, ha egyénileg nézve, ránk nem is vonatkozik, biztosan aktuális a misztikus Krisztus-test valamelyik részének.

Krisztus imádkozik a zsolozsmában. A test imája a fejen keresztül száll az Atya elé: «Ha a Caput corporis Ecclesiae i. e. Christus, mindenkor él, hogy értünk közbenjárjon (Zsid. 7, 25.), mert Ő szószólónk az Atyánál (Ján. 1, 21), akkor Egyházának imáját Ő, mint az Egyház feje, mint első és mindenkor meghallgatásra találó imádkozó minden biztonnal magáévá teszi és Atyja elé viszi! Méltán mondja Szent Ágoston: Christus orat pro nobis ut sacerdos, orat pro nobis ut caput nostrum, mert in membris Christi Christus, in Christo loquitur Ecclesia et in Ecclesia loquitur Christus, et corpus in capite et caput in corpore. Ezért jellemzi megkapóan egyik liturgikus (Callewaert) ezt az imát e pár szóval: Quasi iugis et vivificans respiratio totius corporis Christi». (P. H.)

Igy látom meg a zsolozsma legmélyebb valóságát. Hárfámat ma is Krisztus tartja kezében és

csak utána, vele pengetem. Ővé a hárfa, Ő tartja az Atya elé. Milyen nagy kincs nekem a zsolozsma !

Ezt a két alapvető gondolatot kellene jól elmélyítenünk lelkünkben : «Ecclesia est orans principalis Breviarii», «Christus orat in Breviario». Ezt írjuk fel zsolozsmánk első lapjára, ezt ismételjük el minden óra előtt : Most az Egyház dicséri Istent ajkamon, most az Egyház öleli át kezeimmel az emberek lelkét (PP.), részese vagyok a kegyelmi organizmus élettevékenységének, Krisztussal zsolozsmázom. És ezt mind-mind kimondtam e két szóval : Anyaszentegyházunk imája.

Krisztus itt él. Ő a fej.
S az Egyház — a tagok.
Én is, én is az áldott Krisztus
Egyik tagja vagyok.
Talán egy kicsi-kicsi ujj.
Nem baj. A drága szívnek vére
Elindul. Áramlik és eljut
A kicsi ujjnak leghegyére.

A titkos vér (a kegyelem)
Életet éltet bennem.
Ez az én lobogásom, énekem,
Ez a vágyam, szerelmem.
Az Isten élete enyém ;
Meg nem is hallhatok :
Krisztus szíve az én szívem,
Krisztussal egy vagyok.

Vannak, akik elkötik magukat
(A kicsi ujj utolsó ízét)

Földi vágyak mámor fonalával
S mikor a tagokba viszi szét
Krisztus kegyelem-vére az életet :
Nem jut az ő csatornájukon át —
És elszáradnak . . .

Én akarom
Az áldott szent csodát.
Hogy az isteni szőlőtőke nedve
Bennem keringjen édességnek
S a szőlő Urának legyen majd kedve
Az én szeretetemhez egy őszön.
Magába szívjon és eleget
Inni belőlem ne győzzön.

Elmondhattok már bolondnak, rossznak,
Hullhat rám gúny, szitok :
Engem a boldogság tűzével melegít
Az áldott szent titok,
Amit láttok, nem tudhattok,
De a szívemben él,
Hogy én nem én vagyok. Hogy *bennem*
Krisztus vére zenél.
Hogy Krisztus él énbennem.

(Mentes Mihály : Misztika. A lélek orgonál-ból.)

2. Mindennapi ima.

Krisztus imaparancsából az is világos, hogy Ő
állandó és állhatatos imát akar övéitől. Ezt a
krisztusi meghagyást «úgy váltotta valóra az Egy-
ház, hogy nagyszerű imaművét elosztotta az éven
belül minden egyes napra, sőt a napnak is minden
egyedülálló részére». (P. H.)

Az állandó ima nemcsak a krisztusi parancsban
gyökerezik. Maga a krisztusi parancs is csak ki-

fejezője az emberi természet legmélyebb követelményeinek, mely, mint láttuk, már a teremtés tényénél fogva, örök Isten-dícséretre van beállítva. Kissé kifejtve: az állandó imát követeli emberi természetünk a következő okok miatt:

a) Istenhez való *objektív* viszonyaink, létünk első percétől fogva, *állandóak* mindörökké. (Ő a mi teremtőnk, fenntartónk, segítőnk, összes törekvéseink állandó célja, örök boldogságunk tárgya.)

b) öntudatos szellemi lényünknek ez objektív viszony átélése, a formális viszony, lényünk legmélyebb lénytani és lélektani igénye és követelménye.

c) legmélyebb lelki tények e formális viszonyban: elismerés, imádás, hála, szeretet, dicséret, kérés és engesztelés (ha megbántottuk).

d) ezért e legmélyebb lelki tények gyakorlásában, amennyire kegyelemtől támogatott természetünk erre képes, állandóságnak kell uralkodnia. Ennek az állandó gyakorlatnak legegyszerűbb és legtermészetesebb, legkönnyebb módja az imádság, vagyis az öntudatos Istenbe-kapcsolódás. Az Egyház zsoltoszmája az imádságnak legtökéletesebb formája». (P. H.) Ezzel tesz eleget az Egyház az állandó imádkozásnak, mint emberi természetünk legmélyebb követelményének és krisztusi parancsból származó kötelezettségünknek.

Nem csak ez a szempont vezethette az Egyhá-

zat, hogy imádságát, a zsolozsmát, mindennapi imává tegye. Az Egyház, természeténél fogva, az egész földi életen úgy vezet át minket, hogy már itt megkezdjük az örök életet. Földi életünk, miután «vita mutatur, non tollitur», a mennyországi dicső életbe megy át. Annak az országnak életébe, ahol «mindenki Isten végtelen jóságáról, szépségéről stb. fog túlboldogan és állandóan «incessabili voce» éneket zengeni. A földi élet erre készít elő». Erre az állandó, szünetnélküli laus divinára is elő kell tehát készítenie minket az Egyháznak. Ezért a küzdő Egyház belekapcsolódik a diadalmas Egyház állandó lausába. «Tehát valami mélységesen és fenségesen természetes az, amit a szentmise praefatiója fejez ki : Vere dignum et justum est, aequum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere . . . Et ideo cum Angelis et Archangelis, cum Thronis et Dominationibus cumque omni militia coelestis exercitus hymnum gloriae tuae canimus, *sine fine* dicentes. A zsolozsma teljesen ebben a szellemben van felépítve. Igaz, amit VIII. Orbán pápa mond «Divinam psalmodiam» kezdetű konstitúciójában : «Divina psalmodia est eius hymnodiae filia, quae canitur assidue ante sedem Dei et Agni». (P. H.)

Érdemes itt még egy kérdésre felelni, mellyel még inkább világos lesz előttünk a zsolozsma nagy értéke és lelke. Ez a kérdés :

«Eleget tesz-e az Egyház a zsolozsmának a nap

fontosabb részeire való elosztásával az állandó imádkozás kötelezettségének?

Jóllehet az apostolok is szószerint értelmezték Krisztus e tanítását (Ef. 6, 18 ; Kol. 4, 2) és jóllehet a szent atyák és későbbi hittudósok is meggyeztek Tertullian kijelentésében (De ieiunio cap. II.): «Semper et ubique et omni loco orandum», mégis a magyarázatban nem annyira a szóbeli imát, hanem a léleknek Istenbe való bekapcsolódását mondják annak az imának, amelyet állandóan kell gyakorolnunk. Így pl. Szent Ágoston : In fide, spe et charitate, continuato desiderio, semper oramus ; Aqu. Szent Tamás : Desiderium charitatis, ex quo procedere debet oratio, quod quidem in nobis debet esse continuum vel actu vel virtute. És ez természetes is, mert állandó szóbeli ima, jelen földi állapotunkban, nem lehetséges. A szóbeli imának az a mértéke, melyet az Egyház a nap részeire előír, általában legmagasabbnak mondható jelen képességeink szerint. A kötelező szóbeli ima azonban csak hordozója akar lenni a lélek állandó Istenbe kapcsolódásának, melyet elsősorban sürget Krisztus és az Egyház». (P. H.) Ebben van a zsolozsma másik nagy hivatása és értéke : ha lélekkel végezzük, állandóan ébren tartja bennünk ezt az Istenbe való lelki bekapcsolódást.

És most egy kicsit elgondolkozom : már az is mily felemelő, hogy több mint ezer, talán kétezer

éve is «szünet nélkül száll az Úr trónusához éjjel és nappal ez az ima, a boldogok soha nem szűnő dicsénekének szimboluma». (LT. 556. k.) És akik lélekkel bekapcsolódtak, már az égben éneklük állandóan. Most is «a világ minden végéről, éjjel és nappal, százezer Istennek szentelt szívből hangzik az ég felé az Egyház imája. Az angyalok és szentek égi kórusimájának az echója ez. Semper laus eius in ore meo. (33. zs. 2.) Ez áll az égben is és a földön is». (Br. F.) Ebben a kórusban van mindennap a mi helyünk is: ne legyen egy nap se, melyen Istennek szentelt szívünk lausa fel nem hangzanék papi zsolozsmánk hárfáján!

3. Nyilvános ima.

«A zsolozsma a közösség imája. Ezért lényeges eleme, hogy:

a) a testület, mint ilyen végzi. Tehát vagy a tagok egyetemessége (lehetőség szerint), amint az ősegyházban volt, vagy pedig a tagok egyetemesége nevében és képviselőjében a hivatalos tekintély által kijelölt és megbízott személyek, esetleg állandó jelleggel erre rendelt személyek.» (P. H.) Mi papok vagyunk ezek az állandó jelleggel erre rendelt személyek, akik, mint már láttuk, az Egyház nevében zsolozsmázunk. (Erről még bővebben lesz szó: A zsolozsmázó katolikus papságról szóló fejezetben.)

b) «nyilvánosan végzik. Vagyis nyilvános, hozzáférhető helyen, ahol esetleg mások is bekapcsolódnak». (P. H.) Ez a legalkalmasabb hely általában a templom. Sehol sem zsolozsmázhatunk olyan jól, mint a legméltóságosabb Oltáriszentség előtt. Ez az Egyház felfogása is. Kitűnik ez abból, hogy a kórusok a templomban zsolozsmáznak és hogy az Egyház búcsúkat kapcsol a Eucharisztia előtt végzett zsolozsmához: aki az egész napi Breviáriumát itt végzi, egyszerre vagy részletenként, teljes búcsút nyer mindennap (S. P. A. 1930 okt. 23. A. A. S. XXII. p. 493. LQ. 166) és minden a Szentség előtt végzett kis órához 500 napi búcsú van kapcsolva. (V. 110—111. l.) Ha valami okból máshol végeznek is, kerüljük a zavaró forgalmú helyeket. (V. 21. l.)

c) «hangosan végzik. A hangos végzést a nyilvános ima természete kívánja. Világosan érvel erre nézve Szent Tamás: *Opportet enim quod oratio, quae in persona totius fidelis populi Deo offertur, innotescat toti populo, pro quo offertur; quod non posset fieri, nisi esset vocalis.* Mindenestre csak a hangos végzésnél szerezhethet a testület biztos tudomást az imádságról.

Világos ezekből, hogy a közösség imájának lényeges elemei a maguk teljességében csak a karban végzett hangos zsolozsmázásnál találhatók fel az Egyházban. Ez a tökéletes értelemben vett nyilvános ima, melyet kötelesek végezni a káptalanok

és bizonyos szerzetesházak. De azért nyilvános ima marad, habár nem tökéletes értelemben, a magánosan végzett zsolozsmázás is, ha eleget tesz az Egyház kívánalmának (megfelelő küldetés, szándék, figyelem, ajakima, kellő időbeosztás, kiszabott imamennyiség és imaminőség). Aki ugyanis így végzi, az :

1° hivatalos egyházi tekintély által kijelölt imádkozó, aki a hívek egyetemessége nevében imádkozik.

2° ajakimát végez : *voces articulatae, quae ex natura sua audibiles sunt.*

3° ugyanazt a hivatalos imát végzi, melyet az egyetemes Egyház. Így ezeknek a zsolozsmáinak is megvan a lényeges nyilvános jellegük, habár tökéletlenebb módon, mert tudomásulvételük nem lehetséges.

A közösen, hangosan végzett zsolozsmának — főleg, ha az ünnepélyesen történik (tehát énekelve is) — a teljes nyilvánosságon kívül még más értékei is vannak :

1° a közös imának Krisztus különös jelentőségét tulajdonít.

2° pusztán lélektanilag nézve a közös és hangos imában kölcsönösen buzdítják egymást az imádkozók.

3° az éneklésnél fokozottan áll ez. Sőt az ének már maga is erősebb felbuzdulás jele. Azért mondja Szent Ágoston : *Cantare amantis est ; vox huius cantoris fervor est sancti amoris.* (P. H.)

A közös végzés sok előnyéről a világi papok lemondtak, mert életmódjuk, úgy látszik, így kívánja. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem lehetne közösen végezni egy-egy órát, pl. a papi lelkigyakorlatokon (egy állandó kis kar könnyen levezethetné pl. a Manrézában a közös Completoriumot, amit Kőszegen már meg is valósítottak !); vagy más papi összejövetelen, pl. esperesi körönakon, papi rekollekciókon. Azt meg nagyon lehet ajánlani minden világi papnak, hogy alkalomadtán vegyen részt valamelyik szerzetesrend karimáján, mert ez nagy lelki hasznot jelent és tökéletesebb zsolozsmázáshoz segít.

Szent Bonaventura írja a zsolozsmáról, hogy az a katolikus Egyház és a kereszténység díszé. Ha ugyanis már a pogányok is összejöttek templomaikban, hogy dicsérjék és imádják hamis isteneiket, sokkal inkább észszerű, hogy mi keresztények összejöjjünk az igaz Istent imádni. Ha a régi törvény hívei is összejöttek zsinagógaikban, sokkal inkább igazságos, hogy a keresztények összejöjjenek templomaikban az Isten dicséretére. (B.) Fokozottan áll ez a papokra, akik hivatalos imádkozók az Egyházban.

*

Valóban nincs a világnak még egy olyan imája, mint a mi imánk, a papi zsolozsma, mert ez «Az Anyaszentegyház mindennapi nyilvános imája !»

A zsolozsmázó katolikus papság.

Teológus koromban többször nézegettem a szegedi Somogyi-könyvtárban a tudós nyitrai püspöknek, Roskoványinak «De Coelibatu et Breviario» c. művét. Ennek V., VIII., XI. és XIII. kötete a zsolozsmázás kötelezettségének dokumentumait gyűjti össze. Most is előttem van az ötödik kötet egy kicsi, de nekem nagyon sokat mondó mondata. Már nem tudom, hogy ki és hol rendelte el, csak arra emlékszem, hogy Kr. u. 140 és 150 közötti időből származott ez a rendelet. A tartalma fogott meg nagyon : «Clericos *omnes* ad hymnos et vigiliis diu noctuque celebrandas Domino inhaerere obstrictos esse». Azóta sokszor elgondolom, mikor Breviáriumomhoz nyúlok, azt, amit ez a kis mondat «clericos omnes» és «Domino inhaerere» már 2000 éve jelent.

Hány kiváló pap végezte a multban és hány kiváló pap végzi jelenben is ugyanezt a zsolozsmát !

Az imádkozó papság «kötelessége nemcsak a valóságos oltáráldozatot bemutatni Istennek, hanem a dicséret áldozatát is. Mennyi ájtatos térdreborulásról tudna mesélni ennek a vén földgömbnek öreg háta ! Mennyi ájtatos papi imát tudna elsorolni az idők örök tanuja, a jó Isten !» «Ki tudná megszámolni a sok rettenetes büntetést, amelyet a papi imádság hárít el a bűnös emberek feje fölül,

valamint a számtalan kegyelmet és jótéteményt, melyet az emberek számára kieszközöl és közvetít?» Melegben és hidegben őrt állunk az Úr előtt! A zsoldárok egész koszorúját felsorakoztatjuk Isten lába elé, hogy bemutassuk «az Istent megillető imádás szolgálatát és a szükséges könyörgés szolgálatát a vívódó és sokat zaklatott emberekért, akik Isten segítségére ma jobban rászorulnak, mint valaha». (P. XI. ; SM.)

Milyen öntudattal zsolozsmázhatunk mi, akik tudjuk, hogy — talán 300.000 pap (nem a szám a fontos, hanem az, hogy a világ-Egyház papsága) végzi naponta e zsolozsmát. Valóban a világ legelső imádkozó testülete volna akkor is, ha mind mást imádkozna. Hát még így, amikor tudom, hogy velem zsolozsmázik a kis magyar tanyaközpont papja, a muskátlis faluk, a zajos városok, a katonatáborok papja, a kultúrvilág és a pogányvilág földjén, az északi égöv alatt éppen úgy, mint a forró égöv alatt, a föld egész felületén, minden nép fiai közül játszik velem valaki e hárfán! Mily nagy jellemek vannak sorainkban, mily áldozatos lelkű, szent papok! Nem ad-e az igazi felemelő öntudatot, hogy tudom : «Clericos omnes» ad hymnos et vigílias diu noctuque celebrandas «Domino inhaerere» obstrictos esse?!

Ez a papság imádkozik az Egyház nevében, és ha igaz az, hogy a küzdő Egyház fegyvere az ima . . . ; ha igaz az, hogy az ima lánc, mely az

Egyház titokzatos testét összetartja . . . ; ha igaz, hogy az Egyház egész történetében láthatatlan és természetfeletti potenciák dolgoznak : akkor nem szabad engedni, hogy bármi nehézség is legyőzze azt a szellemet, lelkületet bennünk, mellyel az Egyház a Breviárium-imát nézi. Más fogalmazásban : ha imaszellem és papi méltóság oly szorosan összefüggő fogalmak, hogy a pap e szellem nélkül korcsjelenség, hogy tudná az Egyház ezt a végtelen fontos igazságot nyomatékosabban beleadni a clerusba, mint azzal, hogy számukra speciális kötelességgé teszi ezt az imát? Előír számukra egy imapenzumot, hogy az egyént a felsőbbség iránt engedelmisségben tartsa ; hogy naponkint és óránkint kívánva tőlük az egyéni akarat áldozatát, alkalmassá tegye a papságot arra, hogy a hívek részére a kegyelem csatornája legyen. Ez az egyedülletünkben is a föld minden államát átölelő ima nagyszerűen állítja elénk a katolikus Egyház egységét és legbensőbbben egyesít a diadalmas Egyházzal. (BP.) (WW 1290. k.)

A zsolozsmázó papságnak ez a lelkülete, ez a feladata az Egyházban. Isten választott ki minket arra, hogy az egész Egyház nevében és helyett az órák penzumát, mint az egész misztikus test köteles tartozását lerójuk és a keresztyén reszpublikára Istentől égi javakat és ajándékokat kérjünk. Aranyszájú Szent János írja (de sacerd. c. 6.) : «Pro universo terrarum orbe legatus intercedit

apud Deum sacerdos». A Synodus Coloniensis pedig : «Presbyterorum officium in orando Deum pro totius Ecclesiae et populi christiani prosperitate situm est». (Ex.) Hogy ez milyen nagy kötelességgé teszi a zsolozsmázást, gondoljuk csak el, milyen nagy és mennyi az egyéni és a közszükség, a test és lélek nyomora, betegség, eretnokség, bűn, káromlás, üldözés, kísértés, veszély, amellyel a küzdő Egyház az egész világon bajlódik s amelynek súlya alatt majdnem összeroskad. Vajjon nem jogosan kívánja-e a papságtól a buzgó zsolozsmázást? (Ga.)

Az égreemelt kezek — mondja Bossuet — több hadsereget tesznek tönkre, mint a lesújtó kezek. Akik imádkoznak — mondja Donoso Cortes Juan őrgróf, spanyol diplomata —, többet tesznek a világért, mint akik harcolnak. És ha a világ rosszabból még rosszabbá válik, ez azért van, mert több a háborúság, mint az imádság. (SM. 146.) Ilyen nagy felelősség van zsolozsmánkon.

Mi papok, vi ordinis, kettős tisztet nyertünk az Egyháztól, az egyik, hogy áldozzunk, a másik, hogy az Egyház szükségeiért az Officium Divinummal könyörögjünk. Ebből áll elő, hogy a pap, ámbár bűnben van és saját érdemeit tekintve imája ebben az állapotban nem kiesdeklő, mégis, mint az Egyház szolgájáé, bírva az Egyház hozzákapcsolt érdemeit és imáit, Isten előtt érdemszerző, mert Isten az Egyház érdemeit nézi. Ezért

a törvényesen nem akadályozott papnak még akkor sem szabad elhagynia a zsolozsmát, ha bűnben van és nem tud gyónni. (D. 48. l.)

Nausea Frigyes viennei püspök (L. Roskoványi i. m.) 1545-ben «De praecipuis quibusdam clericorum abusibus» szólva, a zsolozsmával járó kötelességüket elhanyagoló papokról így írja meg az Egyház véleményét: «Pro se et pro populo non solum non devote, sed omnino non orant, quemadmodum sui officii primarii, quum sint, qui Deo peculiariter sancti sunt, efficientes incensum Domini et panes Dei sui».

Ha azokra tekintünk, akiket világi foglalkozásuk teljesen lefoglal, megértjük, mily nagy kegyelemben részesültünk mi, hogy az Egyház nevében önmagunkért és másokért az Isten fönsége elé járulunk e zsolozsmázó karban, az anyagi karokkal dicsérve és magasztalva az Istent. Mily nagy öröm az Istent szerető léleknek az angyalok színe előtt zsolozsmázni, a szív ujjongásával, az ész hódolatával, az akarat fellángolásával örvendező alleluját énekelni. «Gustate et videte quoniam suavis est.» (33. zs.)

Ezzel a mi zsolozsmázó karunkkal szemben áll az elkárhozottak szörnyű istenkáromlása, akik éjjel-nappal, szünet nélkül káromolják az Istent. Mily gyűlölet él lelkükben: ezzel a gyűlölettel van tele a pokol. De ne is menjünk a pokolhoz. Elég azt elgondolni, hogy mialatt mi zsolozsmázunk,

híveink, tanítványaink és a világ fiai közül hányan átkozzák, hányan sértik meg az Isten végtelen jó és szeretetreméltó személyét! Hányszor tagadják meg Neki az engedelmisséget, mikor parancsait nem tartják meg! Ha azt mondom, hogy nem *méltó-e*, hogy mi dícsérjük és igyekezzünk kompenzálni Istent, akkor keveset mondtam, mert ez *kötelességünk*. Ha ők erre képesek a vak gyűlöletben, akkor nekünk az engedelmisség áldozatával, laus divinával, allelujával kell magasztalnunk, engesztelnünk Istent; többet adni bele, mint amire kötelesek vagyunk, hogy ezzel mintegy pótoljuk azt a laust, mely elmarad sokak részéről, hogy jóvátegyük a második Krisztus imaáldozatával azt a szörnyű sok bűnt! Itt nagyon rá kellene döbbernünk arra a kötelességre, mely ránk, a zsolozsmázó papságra vár.

És hogy ez mennyire az Egyház felfogása, az mutatja, hogy már Fábián pápa (236—252) és az antiochiai zsinat (270) többek között így gondoskodik az eretnekek által elkövetett sok bűn engeszteléséről: «Clerici . . . ad divinum officium absque ulla mora et negligentia studiose et solemniter peragendum provocantur!» (R. VII.)

Mi, papok, ott vagyunk ma már a föld minden részén. Teljesedjék tehát be rajtunk Malakiás jóvándölése a papi zsolozsma végzésekor is, hogy az örök isteni Fölség azt állapíthassa meg a zsolozsmázó papságról: Napkelettől napnyugatig nagy

az én nevem a nemzetek között és minden helyen tiszta imaáldozatot áldoznak és mutatnak be nevemnek papjaim, mert tudják : «Clericos omnes ad hymnos et vigiliis diu noctuque celebrandas, Domino inhaerere obstrictos esse !»

Lelkületben is legyek e karba tartozó zsolozsmázó !

Egy pap-író a zsolozsmázó papról.

Apostol bácsi mondja a kékreverendás kispaphoz :

— Lásd, kisfiam, én már csak így breviáriumozok a magam módján : rozáriumon.

Lassan aztán megeredt Apostol bácsi szavainak jótékony esője. Apostol bácsi témát fogott. S szavai úgy íveltek, mintha az Aperi-be kezdett volna.

— Tudod, fiam, amióta megvakultam, csak rózsafüzért imádkozom. Meg kellett válnom a breviáriumtól. Úgy érzem, nem vagyok egész ember . . . katona fegyver nélkül, pap breviárium nélkül nem ember.

Apostol bácsi ráncos, fehér arca világítani kezdett. A kis Krisztus-apród a száraz fövény vízéhségével itta és szívtá Apostol bácsi gondolat-cseppjeit.

— Az Egyház — folytatta az öreg Apostol — nagyon gondos anya. Imakönyvet ad papjai kezébe, hogy belepréseljék abba fájó lelküknek napi

síralmát, vagy hogy alleluját mondjanak a lélek kíváncsai szerint.

— Nem lehet éppen azt mondani — folytatta —, hogy «onus leve» lenne. Bizony nem. De azért «onus suave». Édes teher és megvan az a nagyon nagy haszna, hogy ráneveli a papot a kötelességteljesítésre. Bizonyosan láttál már vonaton imádkozó papot. Bizonyosan láttad már, mint forgatják az Úr szolgálói azt a tarkaszalagú kis imakönyvet. Nos, jusson eszedbe, hogy ilyenkor a kötelességtudás dolgozik az Úr szolgálóiban.

— Az Egyház a breviáriumozással mindennap visszahintázza a papot Isten közelébe. Nagy szerecsének kell azt tartanunk, mert az ár sodor. És az árnak az a szokása, hogy elsodorja az embert a parttól. A papot is messze sodorja Isten zsázmolyától. Nos, az Egyház nap mint nap visszahúzza a papot Isten lábához.

*

— Kedves fiam ! Nagyon sokat kell a papnak imádkoznia, mert ha elapad az ima kristálytisztá forrásvíze, akkor zátonyra szalad a lélek. Annál tisztább a pap lelkének tükre, mennél mélyebb az imaélete. Ha megszakad a napi breviáriumozás, akkor a lélek tava mocsárrá válik, a tiszta Balatonból Fertő lesz s hinár lepi el a belül való vizeket.

A falu tornyában megszólalt a harang. Timó-

teusz hazafelé indult. Az ajtóküszöbön egy könnyecseppet törölt ki szeme sarkából.

Sajnálta a breviárium hősét, mert szenvedett.¹

Milyen sokat jelentene a kispapok zsolozmszeretetének kialakulásában, ha idősebb paptársaitól ilyen igazságokat is hallanának. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha az Apostol bácsi lelkületével végezzük mindig zsolozsmánkat.

Timóteusz lelkében talán most gyulladt ki, most lobbant lángra a zsolozsma szeretetének első tüze. Az ilyen Apostol bácsiknál pedig, ha vakok, akkor sem szünetel a zsolozsmázás, mert a szeretet, mely lelkükben égett a zsolozsma iránt, ha ők testi szemükkel meg is vakulnak, tovább zsolozsmázik, hogy beérjen az égi karba !

Egy történelmi regény a hős váradi püspök zsolozsmás haláláról.

Csodálatos magyar egyéniségek lehettek már a zsolozsmázó papság kórusában. Ilyen nagy zsolozsmázót szerepeltet P. Gulácsy Irén, Fekete vőlegények c. történelmi regényében, Czibak Imre váradi püspök, Erdély vajdája személyében.

Gyönyörű férfit rajzolt meg benne az író. Hazája sorsán töpreng : «mi a tennivaló? Mi! A behódolás, mint a többiek tanácsolják? Az alázkodás? Megalkuvás a pusztá életért? Erdély

¹ (Dr. Schmiedt Béla : Isten atlétái. III. kiadás 183. l.)

vajdája megválthatja ezzel népét? Lehet ilyen példával új hitet alapítani? . . . Lehet így lelkeket halászni és őket tűz-víz, fegyverek hatalma, gyöt-relem és halálrettegés ellen fölvértezni? «Elhagyta mindenki», egyedül van, egyedül egészen. Magános utolsó bölény az úttalan rengetegben. A fiatalság negyvenhét esztendő fekete viharfelhőjében messze-szállt, akiket szeretett, életben vagy halálban, egyaránt távol, vele csak forró magyar szíve és a mindenható Úristen szeme virraszt.

A püspök arcán alázatos szelídség suhant át.

Panaszolhatja-e társtalanságát, mikor vele a Leghatalmasabb? A csodálatos Örökkévaló, aki a nemlét állapotából kihozta, aki megtanította tétova gyermeklábait járni egyenes utakon, szenvedéseket és csalódásokat bátran viselni s aki kezébe osztotta az ő farkaskergette fekete bárá-nyainak pásztorbotját?

A széles bronzhomlok lassan meghajolt és Várad püspöke halkán fölfohászkodott :

— Domine non sum dignus . . . De csak egyetlen szikrát küldj és megvilágosodik az én véges értelmem sötét börtöne !

Megcsókolta a nyakában függő főpapi keresztet.»

Népeért aggódik a püspök és lelke, mely két lehetőség közötti döntést fontolgatta, hogy «be-vágjon-e a maga ötven bihari legényével a Gritti-hadba?», az áruló ellen a biztos halálba és ezzel minden reményt kiöjlön az erdélyi magyar

szívekből, vagy a másik krisztusi példát kövesse? (Ilyen lelkük lehetett az 1918-as katolikus papoknak, akik 19-en vértanuk lettek. Nem-katolikus lelkész egy sem lett vértanuvá! Ez csak a katolikus papok lelkülete!) Az utóbbit választotta. Elküldi embereit és a feldíszített sátorban egyedül marad a felméri réten az, ki, mint pap «nem azért lett, hogy szerelmest ringasson a térdein, szédült mámorban! Nem azért küldték, hogy gyermekek tányérjában szelje apró madár-falatokra ezt a nagy, zengő, dübörgő életét!... Nem paraszt-felszabadítónak, nem királydajkának, nem tömegsírok ezeregyedikének, nem is vak vezetőnek termett, hanem messzevilágító lármafának, Erdély esthajnaleszillagának».

Diszbe öltözött és készült, hogy az áldott magyar hazának életet adjon halálával, erőt öntsön a csüggeteg magyar lelkekbe. Vajjon, hogy fejezi be életét ez a nagy történelmi egyéniség? Sátorába megy, «oldalára hevederezte a kardot, azután kitette a sátor-asztalra néhaivaló jó Czibak Lőrinc úr aranyozott fejű, roppant buzogányát. Felöltötte a vajdamentét, maga elé a vajdasüveget. Meggyújtotta a szövétneket, felnyitotta a breviáriumát és áhítatos imába merült». Milyen lélekkel végezhetette a papi zsolozsmát! Mennyit meríthetett belőle, hogy még a csata mezejére is magával hozta! Mennyire szerethette, hogy ezt választotta hattyúdalául!

Azután jön az áruló Gritti spahijaival. Harcba száll velük. Egy az ötven ellen. «Az égő lármafa mégegyszer fellobog, mintha minden fényét, minden sugarát egybe akarná önteni a káprázatos jelenésre, azután magába omolva zuhan végig a földön.»

A sátor meginog... A vajda gigászi alakja, mint a mesebeli látomás, tűnik el a bíbor-zuhatagban. «Zsолоzsmájával készült a halálba és most halálában is ráborul, hogy papi magyar szívének utolsó dobbanása is zsолоzsmája felett legyen.»

Hány és hány ilyen magyar papot láthatunk sorainkban : együtt zsолоzsmázunk azokkal, akiknek zsолоzsmája építette és ma is építi Magyarországon híveink lelkében az Isten országát.

A zsолоzsmás püspök a hősies hazaszeretetre is megérlelte a magyar lelkeket, felébresztette az alvó lelkiismereteket, elhangzott a boldog szó :

«Elegen vagyunk már !»

(III. kötet VII—XI. fejezet alapján.)

Mint Schmiedt Béla hozzáfűzi : «így halnak meg mind az igaz életű Fekete vőlegények : a papok» (SM. 156. l.) a népért zsолоzsmázva.

A zsолоzsmázó pap képe két ujsághír mögött.

1928 június 22-én hozta A Szív. Borzalmas szerencsétlenség történt a párisi nyugati pályaudvaron. Többen halálukat lelték és sokan meg-

sebesültek. A mentési munkálatok közben a romok alatt összeroncsolt katolikus papot találtak. Ki akarták szabadítani, de ő reszkető hangon tiltakozott: «Először a többit mentsek meg! Miat-tam ne siessenek. Csak a breviáriumomat és az olvasómat adják ide!» Kérését teljesítették.

Mikor a mentők a többit már biztonságba helyezték, akkor mentek a papért. De alig emelték ki a törmelék közül, meghalt. P. Othon Róbert volt ez a pap. 1901—1910-ig Konstantinápolyban működött, azóta meg 18 éven át a chilei missziókban. Most jött hazáját viszontlátni, de az örök hazába érkezett. (Ev. pl. t. 517. l.)

Aki ismeri a szerencsétlenségek lélektanát, e néhány sor mögött megsejtheti azt a nagy szeretetet, mellyel az «egész papok» ezen a hárfán játszanak. Mennyi áldozatkészségre nevel a napi áldozatot kérő zsolozsma, hogy végül ily áldozatkészséggel van tele a pap szíve és az áldozat utolsó tényénél szívére szorítja zsolozsmás könyvét. Ennek megértésére minden józan világi ember is eljut, csak a papok ne tudnának mind eljutni?

A másik ujsághírt úgy hozom, amint Schmiedt Béla azt leírja: «1933-ban sajnálatos gyilkosság zavarta meg a magyar közéletet. Holtan feküdt a saajóvámosi plébános. Gyilkos kezek oltották ki az életét.

Seliga Mihály nagyon magános ember volt. Kora alkonyatkor magára zárta a plébániát.

Másnap reggel nem jött a sekrestyébe. Költötték, de nem ébredt. Mikor felfeszítették az ajtaját és bementek a lakására, szörnyű kép tárult fel előttük. A bútorok helyükről elmozdítva. A plébános pedig holtan feküdt a földön.

Szíven szúrták.

Nehezen kerültek meg a gyilkosok. Többen voltak.

Vallomásuk megdöbbenő volt. Gyóntatni hívták a papot egy betegéhez. Mikor rárohantak — így vallották —, a plébános egy imakönyvet tartott a kezében. Imádkozott. Breviáriumával a kezében védekezett.

Breviáriumán egy vércseppet fedeztek fel. Ez a vércsepp lett élete történetének a végpontja. Ez a vércsepp két életet fejezett be. Befejezte egy pap életét és befejezte egy breviárium életét is (157) itt a földön, mert tulajdonképpen csak Krisztust követte, akinek papja és aki hozzánk betegekhez jött, mert hívtuk és mikor megölték, a keresztfán ő is zsolozsmázott. De szép is lehet az, az égi hárfa földi mását énekelve állani be a megdicsőültek glóriázó kórusába !

Az Egyház történelme és a papi zsolozsma.

Schmiedt Béla «A Megváltás szolgái» c. könyvében írja : «Tower Vilmos, Amit Napoleon életrajzai elhallgatnak című művében meghatóan

ecseteli azt a nagy küzdelmet, amit Napoleon VII. Pius pápa ellen kifejtett.

— Nem szorulok Rómára, aminthogy VIII. Henrik sem szorult rá . . . Így Napoleon !

Megtette amit tehetett. Róma minden rendelkezését keresztelte. Majd arra kérte a pápát, hogy koronázza meg Párisban. Napoleon a fontainebleau-i erdőben fogadta a pápát. Az erdő közepén, legnagyobb sárban. Vadászruhában. Sarkantyús, sáros csizmában. Vadászkutyáktól körülvéve. A koronázáskor újabb megaláztatások érték VII. Pius pápát. A pápának ötnegyed óráig kellett várakoznia Napoleonra. A koronát a megállapodás szerint a pápának kellett volna Napoleon fejére tenni. Napoleon azonban kivette a koronát az azt tartó két főúr kezéből s ő maga tette saját fejére. Ugyancsak ő sajátkezűleg koronázta meg a császárnét is.

A pápa kiközösítette Napoleont, mert a pápai államot bekebelezte a francia birodalomba.

Napoleon válasza erre az volt, hogy elfogatta a pápát. A letartóztatás 1809 július 5-én éjjel két órakor történt. A francia katonák átmásztak a kert falán. Ellenállás nem volt. Mégis bevették az ablakokat. Bedöntötték a kapukat és ajtókat.

A pápa díszben fogadta a poroszlókat. Átadta magát a katonáknak s a sok szenvedéssel szemben csak egy válasza volt :

Krisztus Urunk többet szenvedett !

A csendőrök a pápa kocsijának mindkét ajtaját lezárták. A függönyöket leszegezték, nehogy meglássa a nép azt, hogy miként viszik fogságba Jézus Krisztus földi helytartóját . . .

A nép csakugyan nem látta a pápát !

A történelem azonban mindent meg szokott látni. S a történelem a leszegezett függönyökön keresztül jól látta a pápa könnyes arcát s látta azt is, hogy a pápa szíve fölött szorongatott valamit.

A breviáriumát !

Zsolozsmáján kívül semmit sem vitt magával. Nem vitte magával koronáját. Nem a kincstárát. Nem vitte magával könyvtárát, ruhaneműjét. Csak a breviáriumát.

VII. Pius breviáriumába kapaszkodott. S ez a mozdulata megnyugtatta az árván maradt kereszténységet . . . A fogoly pápa zsolozsmázni akart fogságában, önmagáért és árva gyermekeiért.

Milyen szép epizód ez a «breviárium-ölelés» a nagy tragédia közepette ! Ez az epizódnak látszó esemény azonban megpecsételte a napoleoni kor sorsát is. Napoleont végül mégis csak legyőzte a «zsolozsmázó pap» !

Ime, mily szép hivatása van a breviáriumnak !»

Ezt hallottuk kicsendülni abból a néhány sorból is, melyet egy előbbi fejezetben a breviárium történetének szenteltünk. S erre világít rá P.

Bangha a Világhódító kereszténységben, amikor általánosan a következőket szögezi le :

«Száz példa mutatja az Egyháztörténelemben, hogy nem a hirtelen fellobbanó buzgalom viszi előbbre a vallás ügyét, hanem a komoly természetfeletti elmélyülés. A subiacói, alvernai és manrézai barlangok csendjéből, az imádság és elmélkedés gejzirjeiből indult ki mindig az Egyházat megújító energiafolyamok özöne, amint már a kereszténység első századaiban, Szent Pál, Jeromos és Bazil idejében az apostoli kezdeményezések termékeny elindítója az időleges magánybavonulás és imábamerülés volt. Az Egyház nagy apostolai, hittérítői és újjáélesztői nemcsak a külső munka emberei voltak, hanem a lelkiség hősei is, nemcsak nagy alkotók, hanem nagy imádkozók, nemcsak a küzdelemben, hanem lelkük aszketikus áttüzesítésében is atléták. Nálam nélkül semmit sem tehettek (Ján. 15, 5), hangzott szakadatlanul a fülükben, valamint az apostol szava : Nem azon múlik, aki akar, vagy aki törtet, hanem a könyörülő Istenen. (Róm. 9, 16.) S épp az a tudat, hogy leglátásabb munkálkodásuk közben is nem ők az igazi erőtenyezők, hanem csak eszközök az Isten kezében, adta meg egész lényüknek azt a földöntúli varázst, amely minden cselekedetüket átlelkesítette és megaranyozta, minden munkájukat valósággal Isten munkájává avatta». (B. B. 260. l.) Ilyen lelkülettel talán megsejthetjük azt a nagy

igazságot, amit egyszer világosan fogunk látni, hogy a zsolozsmázó papoknak nagy szerepük volt az Egyház történetében.

«De nehogy azt higgyük, hogy a kis breviárium csak nagy emberek kezében lesz történelmi tényező.

Nem !

A fiatal hamvasarcú káplánt éppen úgy a breviárium erősíti, mint a pápát ! A névtelen falusi papot éppen úgy, mint a kanonokot.» (SM. 160—161. l.) És így tovább. Már csak azért is, mert Krisztus az imádkozó.

Mi pedig úgy nézzünk a zsolozsmánkra, hogy az ilyen hatalmas ima !

Papok a zsolozsmázó paptestvérekről.

Talán nem is sejtjük mi magunk sem, hogy papi lelkünkben milyen előkelő helyre tesszük a zsolozsma szeretetét, értékelését. Még csak fiatal pap vagyok, de e néhány esztendő alatt nagyon megérezhettem, hogy a papok lelkében milyen mély nyomot hagy a zsolozsmázó paptárs.

Nem is lehetne megmondani, hogy hányszor halljuk és mondjuk : Olyan dolgaim jöttek, hogy bizony csak késő este jutottam az Aperihez ! Mi más van e szavak mögött is, mint — természetesen, ha lelkiismeretes papról van szó — a zsolozsma szeretete. Mert, ha nem az volna, akkor

mindig estére hagyná a zsolozsmát (t. i. minden másnál kevesebbre értékelné) és nem is volna számára szokatlan, hogy egyszer-kétszer kivételesen fontos lelkipásztori teendők végett nem végezhette el idejében.

Első principálisomtól hallottam, hogy mikor debreceni káplán volt, egyik káplántársa annyira le volt foglalva a sok pasztorális teendőben, hogy zsolozsmája majd mindig estére maradt. Ilyenkor már nagyon fáradt volt az egész napi lelkiismeretes munkától, de szerette zsolozsmáját és nem akarta elhagyni. Pedig ha leült, mindjárt elaludt. Állni már nem tudott. A zsolozsmás szeretet áldozatra is kész. Leült, elővette zsebkését és azzal szurkálta lábát, hogy el ne aludjon és végezte a zsolozsmát.

Szomszéd községünkben volt plébános Lavatka József. Paptársai mint szentet emlegették. Több hónapig volt súlyos beteg. Meghalt. Sok pap jött össze temetésére és egyik a másiknak adta át a hírt: Igazán szép papi halála volt, mert nagybeteg is felült, hogy a papi zsolozsmát elvégezze és breviáriumozva halt meg. Felment a szónok, hogy híveitől elbúcsúztassa a plébánost és papi szívének mély élményével kezdte a beszédet. Elmondta, hogy zsolozsmázás közben halt meg a plébánosuk. Kiesett kezéből az imakönyv: a hívek vegyék fel, imádkozzák tovább.

Ki tudná a breviárium hőseit mind felsorolni?

Híveink a zsolozsmázó papokról.

Azt hisszük talán, hogy híveink nem veszik észre kezünkben a zsolozsmát? Idős papok bizonyára több és szebb képet tudnának adni erről, mint én, a fiatal pap. Híveink nagyon sokszor zsolozsmájával értékelik vagy vetik meg papjukat.

Egy plébános írja : «Szinte látom, miként lép be irodámba nap-nap mellett a postás, hogy átadja a nevünkre címzett világhíreket. Köszönésére alig hallhatóan válaszolunk. Fel sem nézünk. Annyira beletemetkezünk az előttünk fekvő könyvbe. A sárgaregényekbe szoktak ilyen süketfajd módjára beletemetkezni a világ fiai.

Már a postás is tudja, hogy a mi örökös könyvszerelmünk nem a regényeknek szól. Nem is hargszik meg azért, hogy nem nézünk fel abból a színes-szalagos, fekete kötésű könyvecskéből, melyet akkora áhítattal forgatunk, mintha az élet legnagyobb receptjének a titkát keresnők a sorai között. Nagyon jól tudja már, hogy mi nem regényt olvasunk ilyenkor, hanem imádkozunk.

Breviáriumozunk !

Nem is szól semmit. Nem akar bennünket zavarni . . . Benne reked a szó, mert az Úr szolgálja imádkozik. Illedelmes halk kézmozdulattal teszi íróasztalunk sarkára a postánkat és sarkonfordul. Megy, mert a virág kelyhében mézelő méhecskét, a párnái közt alvó gyermeket és az imakönyvébe

temetkező papot az ő szemében véték megzavarni». (SM. 152—153. l.) Pedig sokszor papoknak is milyen kevés érzékük van ez iránt.

A plébános úr azzal kezdte beszédét, hogy mikor felszenteléskor az Úr szőlőjébe küldi papjait az Egyház, akkor erre a nagy útra csak egy kísért ad papjai kezébe, a zsolozsmát és ezzel hódolnak Istennek mindennap a papok, ezzel imádkoznak a hívekért. Amit utána mondott, már nem volt fontos. Sok emberrel és gyermekkel beszéltem e beszéd után. Előhozták és csodálták, hogy milyen szép is lehet a papok imakönyve és a mindennapi ima belőle. Milyen közel lehet híveink lelkében e két fogalom: pap és zsolozsma, hogy ilyen mély nyomot hagyott egyszeri említése. De az is látszik, hogy a hívek érzik és tudják, azért el is várják, hogy a pap az ő nevükben közbenjáró legyen az Istennél.

Kávéházban volt a társaság. Köztük egy pap. Jóval később árulta el a társaság egyik tagja, hogy nekik minden este volt egy kedves élményük. Tizenegykor felállt a pap és kiment az udvari folyosóra, hogy elvégezze papi imáját. Senki egy szóval sem tartotta vissza. Nem nevelték, sőt, mintha kissé elkomolyodtak volna, mikor nap mint nap megérezték a zsolozsmázó pap kötelességteljesítését. Pedig ez a pap nem dicsérendő időben és helyen tette. Ezt a finomsághiányt nem is érezhette meg a kártyázó, italozó világi csoport, de — ha szabad

így mondani — a zsolozsmázás durváját, hogy azt el kell végezni, igen. Sőt azt is elárulta, hogy a zsolozsmázást ők is értékelik, hogy a paptól ők is elvárják, hogy ezt az időt még a legjobb hangulat feláldozásával is meghagyják a papnak. Csak legyen a papban is hívei iránt annyi értékelés, hogy a fölösleges időtolvajoknak megmondja, nekem most szent kötelességem van, a ti nevetekben imádkozni.

Egyik kispaptársam mesélte el, hogy diák korában milyen jól esett nekik, milyen lelki megnyugvást adott az, hogy míg az iskola udvarán játszottak, köztük zsolozsmázva járt egy paptanár. Biztos, hogy nem erre való az udvari zsivaj, de ezt a diák lármás hangulata nem vette észre, csak az volt rá nagy hatással, hogy az atya breviáriumozik köztük. Leszerelte őket a zsolozsmázó pap.

Egy hívünk beszélt el, egy évvel később, amint az eseményt látta. Feljött a szó egy fiatal papról, akit nagyon szerettek. El akarta hát mondani, ami jót tud róla . . . Vajjon mivel kezdi? «Kérem, én akkor szerettem meg ezt a papot, amikor az egyik pusztá mellett láttam breviáriumozni. A vonatra várt, és minket, akik ott álltunk, meghatott az az áhítat, ahogy zsolozsmáját végezte. Nem törődött senkivel, letérdelt ott, ahol ima közben le kellett térdelni (így a világi) és mint egy szent imádkozott.» Megszentelte a magyar pusztát, mert meglátták benne a papot s abban az uradalomban,

ahol előtte nem jártak templomba, nála majdnem minden gyónóköteles elvégezte húsvéti gyónását. És ez a nagyon lefoglalt pap fennhangon és szótárgolva végezte mindennap az opus Dei-t. Úgy-e, mennyire rosszul ismeri népünket az a pap, aki előveszi ugyan zsolozsmáját pl. a vonatban, de vigyáz, nehogy észrevegyék a keresztvetést, vagy nem meri megcsókolni azt a könyvet, melyet más-kor mindig megcsókolva vesz kezébe. Igaz, észrevennék, hogy lelkes pap, de ezért csak megbecsül-nék. Így nem veszik észre, és szürke egyéniségét nem is veszik semmibe.

«Van ebben a népies vonásban valami felemelő vonás. A nép a zsolozsmázó papot megkülönböztetett tisztelettel süvegeli meg. Ez a köszönés más, mint az, amellyel a nép a sétáló papot tiszteli. A nép megérzi azt, hogy az imádkozó pap maga az Egyház ! És azt is érzi, hogy a pap zsolozsmázás közben valahol a második vagy harmadik égben van. Érzi, hogy a breviáriumozó pap hivatalból közbenjár Istennél a világért. S megérzi azt is, hogy a pap breviáriumozás közben mondja második miséjét, a mindennapi szárazmisét.» (SM. 153. 1.)

Éppen azért nagyon megveti a hanyag zsolozsmázókat.

Híveink lelkéből, a vox populi-ből értsük meg a vox Dei-t : a zsolozsma iránti köteles tiszteletet. Értsük meg a nép zsolozsmaszeretetéből azt a

szeretetet, mely az Isten akarata számunkra. Tudjunk mi is rászolgálni a lélekkel zsolozsmázó papságnak kijáró és a nép lelkéből fakadó tiszteletre. Az Istennel való beszélgetés után olyan gazdag legyen lelkünk, hogy azt a nép megérezze, mint Mózesnél történt. Akkor igazán imádkoztunk.

II. RÉSZ.

A papi zsolozsma csodálatos anyaga.

Az alapvető szempontok után zsolozsmánk anyagába kívánunk kissé elmélyedni. Nagyon helyénvaló ez a megfontolás, már azért is, hogy ne csak a zsolozsmázásnak, mint lausnak nagy értékét érezzük át, hanem csodálattal döbbenjünk rá arra a nagy kincsre, melyet a zsolozsma anyaga szerint is képvisel. A zsolozsma anyaga önmagában is szép és ezt a szépséget csak fokozza, hogy anyaga milyen szép összhangban van a zsolozsmázás lényegével, az Isten dicsőítésével és az ember megszentelésével. Azután azért is hasznára fog válni ez lelkünknek, mert a zsolozsmázás lelkéhez jutunk közelebb és azt jobban megismerve, szebb lesz zsolozsmázásunk.

Ha a pápai körlevelek alapján hárfának neveztük zsolozsmánkat, most e hárfá anyagát nézzük. Ha az imádság templomának nevezzük zsolozsmánkat, akkor most e templom anyagát és díszeit tesszük megfontolás tárgyává. Gondolunk pedig itt a Miatyánkra, Üdvözlégyre, Hiszekegyre, Versusokra, Invitatoriumra stb. és körülbelül olyan sorrendben vesszük őket, amint a zsolozsmázásnál következnek.

Pater noster.

A legfönségesebb ima, mert nemcsak hogy inspirált szöveg, hanem maga az Úr szövegezte meg. Maga az Úr adta meg ezzel az imával Egyházának az igazi imádság formáját és szabályát. Azt már a Didache is előírja (8. f. 2. v.) a keresztényeknek, hogy a napi három magánimájuknál imádkozzák el. Tertullián, Cyprián az Oltáriszentségre vonatkoztatja a «mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma» kérést és így már az első időkben áldozási imának használják. Mivel pedig a keresztények a keresztségben lettek Isten igazi gyermekei : «Mert akiket Isten lelke vezérel, mindazok Istennek fiai. Nem vettétek ugyanis a szolgaság lelkét, hogy ismét csak féljete, hanem vettétek a gyermekkéfogadás lelkét, amelyben azt kiáltjuk : Abba (Atyánk) !» (Róm. 8. 14, 15), ezért a keresztség felvételénél is ezt imádkozták.

Zsolozsmánkba a régi szerzetesi szokás alapján került be. (Reg. Benedicti c. 13.) Mennyire a nagy istenszeretet lelkét tételezi fel bennünk az Egyház, hogy amikor zsolozsmáztat, először velünk is azt kiáltatja : Abba, Pater . . . ! Ne legyen sohasem közönséges bekezdés, mintha nem vettük volna a gyermekkéfogadás lelkét ! Papi lelkünk meleg szeretetének lelkes kiáltása legyen, mely önként tör fel szívünkbelől, amikor Isten elé állunk hár-

fánkkal és kiáltjuk megszólításként is: Abba, Pater . . . !

Karban végzésnél csendben imádkozzuk. Az az Egyház szándéka, hogy alatta szedjük össze lelkünket.

Tartalmilag segít-e a zsolozsmázásban? Igen, mert mélyen egy vele a lelkülete. Már maga a «Mi Atyánk!» bekezdés is mennyire idevaló. Azt már láttuk, hogy zsolozsmázásunkban az Isten Fián keresztül Vele száll imánk; mi az Ő testvérei vagyunk és az Isten Fia titokzatos testének nevében imádkozunk: ez mind benne van ebben az invokációban: Mi Atyánk! «Pater noster!» Nagyobb áhítattal, mélyebbről és okosabban nem is vezethetnők be ezt a szép imát. A mennyei Atya is felfigyel, mikor papja ilyen bizalommal közeledik és várja: Mit akarsz, hogy cselekedjem? (Márk 10, 51.)

A «sanctificetur nomen tuum» az egész zsolozsma célja. Ezért a zsolozsma elején, mint a szándék felindítása (közben pedig annak megújítása) is szerepel s egyben hódolat is: Szenteltessék meg a Te neved!

A gloria externa tulajdonképen az isteni jószág elismerése, magasztalása. Nem ezt tesszük-e, mikor az Isten országáért imádkozunk, s annak nagyszerűségét magasztaljuk: Adveniat regnum tuum!?

«Fiat voluntas tua!» Mennyi közösség a leg-

szebb laussal, Jézus életével, hiszen Ő kezdte így életét: Ime, Atyám, jövök, hogy teljesítsem akaratodat! «Sicut in coelo et in terra.» Eszembe jut, amit Orbán pápa mondott: *Psalmodia eius hymnodiae filia, quae assidue canitur ante sedem Dei et Agni.* Elgondolom, hogy ott az égben milyen lelkesen teljesíthetik az Isten akaratát a laussal, és mi itt a földön ne tennők lelkesen? Vagy elgondolom azokat, akik nem teljesítik Isten parancsát és mint ugyanannak a testnek tagja beléjük akarom imádkozni az Isten akaratának nagy szerepét.

Az egész Egyház imádkozik a napi kenyérért, a fizikaiért is (hisz a fizikai nyomor nem a legszebb istendícséret, sőt . . .) és a lelkiért is. Ez is laus, mert elismerem, hogy nem csak létem eredete, hanem fenntartása is az Istentől függ.

Az imaáldozat propiciatorius jellegét juttatja eszembe és ezzel a céllal imádkozom: «et dimitte nobis debita nostra etc.».

Az egész Egyházra, vagy a most végzendő imára is vonatkoztathatom a következő könyörgést: «et ne nos inducas in tentationem, etc.».

A Miatyánk a zsoltosma rövid foglalata. Értethető, hogy oly sokszor vissza-visszatér a zsoltosmában. Nagyon alkalmas arra, hogy zsoltosmázásunk előtt felébressze és közben ébren tartsa bennünk a Krisztus szerinti imádságos szellemet.

Ave Maria.

Jámbor katolikus népszokásban van az alapja annak, hogy a 12. század óta (Párisi zsinat 1198) a Miatyánk után elimádkozzuk az Angyali üdvözlét is. Már Szent Jakab liturgiájában és Nagy Szent Gergely antifonáriumában mint offertorium szerepel ez az angyali üdvözlétből (Luk. 1, 28) és Erzsébet üdvözlő szavaiból (Luk. 1, 42) álló ima. A hozzákapcsolt könyörgéssel együtt a XV. század óta használatos. A zsolozsma elején V. Pius (1568) rendelete óta szerepel, mint minden óra kezdete, az egy Completoriumot kivéve.

Az Ave Mariával hálával hódolunk Annak, Aki szabad beleegyezésével hozzájárult az isteni üdvözítő tervhez, minket az üdvösség részeseivé tett (Iren., Adv. haer. 3, c. 22.) s biztosította számunkra közbenjárását, melyet az Egyház különösen a liturgiában oly buzgón kér.

Már az is felemelő tény, hogy a zsolozsma elején azt a Szűzanyát üdvözljük, aki oly fenséges példát adott a zsolozsmázásra a Magnificatban. Mintha példaképet állítana elénk az Egyház, hogy e legszebben glóriázó teremtettszemélytől tanuljunk és hogy Ő segítsen minket az igazi zsolozsmázásra.

Hét dicsőítés és két kérés van ebben az imában. A mariológiának csaknem minden dogmája le van itt fektetve. Ime a hét dicsőítés: 1. Ave

Maria ; 2. gratia plena ; 3. Dominus tecum ; 4. benedicta tu in mulieribus ; 5. et benedictus fructus ventris tui, Jesus ; 6. sancta Maria ; 7. Mater Dei. Azután a két kérés. Imádkozzál érettünk életünk két legfontosabb és egyedül biztos pillanatában : most és halálunk óráján.

Milyen felemelő tudat zsolozsmázásomban, hogy a Szűzanya, akit ily szép imával köszöntöttem, velem zsolozsmázik, mint a Lélekvárás nagy napjaiban az apostolokkal.

Credo . . . Quicumque.

Két hitvallási forma fordul elő a zsolozsmában : Az apostoli hitvallás és az athanázi.

a) Az *apostoli hitvallás* az ötödik században tűnik fel Galliában. Ettől lényegesen nem tér el a régi római formula, melyet görögül őrzött meg Marzellus püspöknek Ancyraból I. Gyula pápához írott levele (337 vagy 338). Ennek a szimbolumnak nyomai visszanyúlnak a II. század elejére, valószínűleg Palesztinába.

A keresztelés előtt szükség volt rövid hitvallás-tételre, azért a keresztelési liturgiában mindig előkelő helyet foglalt el. Mivel szavaival már az első századokban ellene mondtak az ördögnek, hogy egészen Krisztushoz csatlakozzanak, a Credo figyelemztet minket arra a harcra, melyet kötelességünk megvívni a gonosszal szemben. Innen magyaráz-

ható, hogy a szentatyák ördögi kísértésekkel szemben a Credo imádkozását ajánlják.

A Credo-t legnagyobb valószínűség szerint vagy az apostolok, vagy azok közvetlen tanítványai állították össze. Miért? Lehet, hogy a kereszteléshez, lehet, hogy a tanításhoz, sőt valószínű, mind a kettőhöz. Biztos, hogy egyszerű lélekből fakadt. Erről a lelkületről szól Prohászka is : «Credo. A hit a lélek teljes odaadását jelenti az isteni valóságba s annak üdvözítő tényeibe. Valóság és tény a hitnek alapja és gerince ; a valóságon emelkedik föl hitem s száll fokról-fokra, mindig sziklatalajt érezve lábai alatt. Hitem nem ömlengés, nem érzélgés, nem szétfolyó, ködös hangulat, hanem a legnagyobb valóságról, Istenről és üdvözítő tényeiről való meggyőződés. Isten, Jézus, Szent Szűz, Betlehem, Názáret, Golgota, Tábor, a boldogságok hegye, nagypéntek este s húsvét reggel, karácsonyi barlang és Olajfák hegye a mennybe menő Krisztussal, ez mind természetfeletti és ugyancsak történelmi valóság. «Dieser Glaube hat Wucht und Tiefe.» Tartalma végtelen, hatalma igazság ; azért ad pokoli s mennyei erőt a földi életbe, s elkerüli a bágyadtságot, a trivialitást, az unalmat ; «Scio, cui credidi — mondja Szent Pállal — et certus sum». Isteni a meggyőződésem is, mely áll, mint az Isten hegyei.» (Elmétk. az evang.-ról I. k. 47. p.) Ilyesféle lehetett az a lélektartalom, melyből ez a hitvallás fakadt. Azok, kik tanították és azok,

akik letették ezt a Credo-t, valahogy ilyen hittel mondhatták azt, amit mi sokszor oly unottan mondunk.

Nincs annyi hangzó e hitvallásban, mint ahány vértanu ment már lelkületével, sokszor imádkozásával a halálba. Hány nagy papi és apostoli élet foglalata volt már 1300 éve a zsolozsma imádkozásánál. Már a VI. században a zsolozsma része volt, hogy kifejlessze a zsolozsmázókban a Sátánnak való ellentmondás és a Krisztusnak való teljes odaadás lelkületét. Ez minden zsolozsmázó lelkület alapja.

Ilyen értékeléssel végezzük zsolozsmázás közben a Credo-t. Alakítsuk hozzá lelkünket, hogy az Egyház lelkével tudjuk imádkozni.

b) Ugyanez a lelkülete az *athanázi* hitvallásnak, a *Quicumque*-nak. Az ötödik vagy a hatodik században keletkezett Galliában. Első része a *Deo trino* szóló dogmatikai tractatus frappáns összefoglalása, második része pedig a *christologia* tételeit szövegezi meg röviden.

Versus.

«Az imaórák egyes részeinek összekapcsolásánál tűnik fel a Versus (versecske), mint átmenet (pl. a Matutinum zoltárversei és a leckék között). Rendszeren zoltárversből áll (innen a neve is : versecske). Többnyire az illető imaórára való felhívás van a

Versusban (pl. *Dirigatur . . . sacrificium vespertinum*, így a vesperában), máskor oly könyörgésnek vagy hitigazságnak ad kifejezést, mely az ünneppel vagy az egyházi év időszakával van vonatkozásban (pl. *Rorate coeli* az ádventben).

Ismételten van szó a Versusról Szent Benedek reguláiban.» (EL. 300. l.) Nagyszerű kép tárul elénk, ha ezekről a szentírási eredetű vagy legalább a liturgiában élő Egyház lelkével megszentelt Versusokról elgondolkozunk.

Ott van a Versus az Officium elején, ott az órák zsoltár és lecke stb. részei között s ott van a zsolozsma-penzum végén. Mind a három fajta (1. az óra előtti ; 2. óra közti ; 3. óra végi) versusnak más a feladata.

A Pater, Ave, Credo után felhangzik a *«Domine labia mea aperies»* versus. Ezt a versust, mely alatt kereszttel jelöljük meg ajkunkat, a régiek versus aperitionisnak nevezték. Megérezték a feladatát. Csakugyan arra szolgál, hogy az imádkozó szívét és ajkát megnyissa a jó Isten magasztalására.

A zsolozsma végén levő Versusok pedig a lélek utórezgései, kiáltásai, mert a lélek nem tud oly hirtelen elválni az Istentől s ezért az Istent dicsőítő dal tovább cseng rajta, mint a hárfán kijátszott dallam a zenélő lelkétől megihletett húrokon. Aki egy adventet jó lélekkel végig zsolozsmázott, ezt bizonyosan megérezte.

Talán még hangulatosabb képet kapunk, ha a zsolozsmázást az Egyház szép harangjátékához hasonlítjuk. Az Officium csendes imával kezdődik : Pater, Ave, Credo . . . ez a kis harang. A csendes előkészület után jönnek a Versusok, ez a második harang és rendre megszólal a többi. Esztétikailag nem is volna szép, ha az ünnepi harangszó minden harangja egyszerre szólalna meg és az sem, ha egyszerre hallgatna el (ez a befejező Versus szerepe). A Versusok ily esztétikus célját különösen a nagyhéten élhetjük át.

Erre az esztétikumra talán nem gondoltak, akik a Versusokat így helyezték el, de nem is kellett, hogy rágondoljanak. Az egész liturgia a Szentlélek csodaműve. Lehet, hogy a zsolozsma összeállításánál vagy kialakulásánál minden, legalább is látszólag, véletlenül vagy különösebb cél nélkül történt, illetve adódott. Ez azonban nem teszi jogosulatlanná azt, hogy mi az egyes részekben, például a Versus felhasználásában célszerűséget keresünk. Ezeket a látszólagos véletleneket a végtelen bölcs Isten rendezte és Ő tervszerűen használta fel a zsolozsmaszerkesztőket vagy első zsolozsmázókat. Nem volt szükség arra, hogy az eszközül felhasznált emberek az Isten dicséretén kívül más részletes szempontokat is akarjanak.

Igy van ez a Versusoknál is. Legalább nagy általánosságban meg tudjuk mondani, hogy egyes versecskének mi a jelentőségük. Látszik felhaszná-

lásukon, hogy nincs bennük semmi erőltettség, hanem a zsolozsmázó lélek spontán szükségleteiből fakadtak : egyik részük azért, hogy átmenetet alkossanak, más részük pedig azért, hogy a napi zsolozsma központi gondolatát összefoglalják, hogy az invitatoriumot mintegy megújítsák, vagy hogy mint a kakaskukorékolás, felébresszék a zsolozsmázás közben elalvó lelkületet (gallus somnolentes increpat). Magunkon tapasztalhattuk ezt zsolozsmázás közben.

Minden Versus a *következő* zsolozsmarészre vonatkozik. Ezért van az, hogy főként olyan helyek előtt végezzük, melyek különös figyelmet és ajtatósságot érdemelnek. Különösen szép példa erre a Vesperas és Laudes Versusa, mely az imaóra legmagasabb lausába, a Magnificatba, illetve a Benedictusba vezet.

Vizsgáljunk meg néhány Versust kissé jobban is, hogy megszeressük a bennük lüktető egyházas lelkületet.

Zsolozsmát bekezdő Versusok. A legtöbb imaóránkat «*Deus in adiutorium*»-mal kezdjük. Szövege szerint a 69. zsolt. 2. verse. Ezt a verset már a régi aszketikus írók mint a jó Isten hatékony segítségül hívását ajánlják kísértés ellen, hogy széjjel ne szóródjunk imádkozás közben. (Cassián, † 435, Coll. 10, 10.) Érthető ebből, hogy már Szent Benedek az imaórák elején használja, mint annak az ott legaktuálisabb kegyelemnek kérő Versusát,

hogy az Isten Fönsége előtti szolgálatunkban széjjel ne szóródjunk.

Utána a «*Gloria Patri . . .*»-t imádkozzuk. Ez mindjárt az óra elején kifejezésre juttatja zsolozsmázásunk célját : Dicsőség Istennek ! Ez a Versus fejezi ki először a zsolozsmázás lényegét, hogy itt elsősorban nem kérünk, hanem Istenünknek glóriázunk. Ez az egész zsolozsma alaphangulata. Erre a vonalra tér vissza ismételten az Officium. Minden zsoltár végén megújítjuk az óra elején felindított szándékot : *Gloria Patri . . .*

Ezzel már oly közel van hangolva lelkünk az égi karok énekéhez, hogy a harmadik imahívás önkénytelenül tör ajkunkra : *Alleluja*. *Alleluja* : dicsérvétek az Urat ! Az Egyház azonban már nem szó szerinti jelentésében használja. Az *Alleluja* az Egyház örömköltése, feltámadási éneke, az égi polgárok dala. Ott fenn az égben már nem énekelnek kyriét, hanem csak alleluját. Ezért minden óra elején megismételteti velünk az Egyház az Alleluját, emlékeztetésként, hogy mi is az égi lakók kórusába tartozunk, vegyük hát át allelujázó lelkületüket is. Csak a hetvenedvasárnaptól nagyszombatig terjedő időben veszünk búcsút a *Canticum Domini*-től (így nevezték a régiek), amikor, mint a Babilonba hurcolt nép, alleluja-hárfánkat az égi Sion fáira aggatjuk. De a *laus* akkor sem nélkülölhet el, ezért *Laus tibi Domine*-t imádkozunk.

Ebben a három bevezető Versusban már oly

közel jutunk a zsolozsma lelkéhez, hogy a breviárium egész imaterve előttünk áll és vele a keresztény teológia imatanítása is.

Nagyon kedves magyarázata van annak, hogy e három Versus előtt a Matutinumban miért imádkozunk : *Domine labia mea aperies*-t. Mikor a kolostorok lakói elimádkozták a Completorium-ot (még ma is így van), megkezdődött a teljes hallgatás egész a következő nap Prima-jáig. Közben éjszaka végezték a Matutinumot s ezért kérték előtte, hogy Isten dicséretére nyílják meg ajkuk. Mi is kérjük ezt, mert ha Isten nyitja meg ajkunkat, akkor biztos, hogy jól zsolozsmázunk.

Az egyes órákon belüli Versusok, mint pl. a Matutinumban is, főként az ünnep lelkének rövid összefoglalását adják. Egyes időszakokban visszatérnek ezek a Versusok, hogy az időszakban jobban benne éljünk : pl. Adventben a *Vox clamantis* vagy a *Rorate*.

A Prima és Completorium végén áldás van. Eredete a kolostori életben van. A Prima után a szerzetesek napi munkájukra mentek, ezért az apát áldással bocsátotta el őket. Milyen sokat mondhat nekünk is, mikor talán a mise utáni hálaadásba kapcsolt Primából ezzel indulhatunk néhez napi munkánkra : *Adiutorium nostrum in nomine Domini*. Ebben a névben győzött az ószövetségi Dávid, ebben a névben gyógyította

meg Szent Péter a beteget, ebben a névben dolgoztak az apostolok, ebben van az Egyház ereje. Ebben a névben kezdem napi munkámat s biztos nézhetek a nap elébe, miután a *Benedicite*-re az Úr áldását kapom : *Dominus nos bendicat* . . . Áldás van a Completorium végén is. Hányszor elvégeztük és mily keveset gondolunk arra, hogy abban az Ecclesia Christi imádkozik és itt az Isten áldásával fejezem be napomat : *Divinum auxilium*...

A többi óra befejező Versusa egyforma. Az «*Amen*» : Úgy legyen ! Ha nem is értettem volna a szöveget, ha fáradtságomban nem is tudtam volna összeszedetten zsoltosmázni, legalább ezt mondjam lélekkel : Amen ! Úgy legyen, mert én egy akarok lenni az Egyház imakórusával.

A «*dominus vobiscum*» ismert liturgikus papi köszöntés, ezért a felszentelt pap és szerpap végezheti, alszerpap nem. A zsoltosma univerzális imajellegének ez az egyik legkedvesebb imamegnyilatkozása, mikor az egyedül zsoltosmázó pap : «*Et cum spiritu tuo*»-val válaszol. (Szól ez a papi karakternek !) Azután felcsendül a «*Benedicamus Domino*», hogy sorban hallgasson el a harangok szava. A *Benedicamus*-ban ugyanaz a harang szól, mely a zsoltosma elején Isten dicséretére hívott. Így az óra befejezése is glóriázás. Utána már csak a lélekarhang cseng, hogy egy «*Fidelium animae*» Versussal, a dicsőséges Egyház lelkeletével telítve, az elhunytakra is gondoljunk és ezzel a teljesen egy-

házas lélekkel elimádkozzunk érettük egy Pater noster-t. (PBL. 1931, 182. sk. l.)

Mennyivel gazdagabb lesz zsolozsmázásunk, ha a kis Versusokat ezzel a lelkülettel igyekszünk végezni !

Invitatorium.

A Matutinum első Allelujájára felcsendül az Egyház gyönyörű hívogató éneke, az Invitatorium. Nem lehet elfelejteni azt az első kispapi élményt, amikor a szegedi Fogadalmi Templom szentélyében karácsony éjjel zsolozsmáztunk. A városban tiszta, csendes éjszaka volt. Csendben jöttek az emberek az éjféli misére. A szentélyben álltunk. Vártuk az Úr Jézust. Milyen igazán a lelkünkben jött az Invitatorium : *Christus natus est nobis-venite adoremus !* Mintha többet nem is lehetne mondani, mintha az Egyház nagy boldogságában és apostoli lelkével most mást nem is tudna gondolni, ismételteti újra és újra : *Venite adoremus !*, értsétek meg, emberek : *Christus natus est nobis !* Közben a fönséges 94. zs. *Venite exultemusa*. Igaza van annak, aki azt mondja, hogy «az Invitatorium hatásának megismeréséhez . . . hallani kell egy éjszakai, énekelt Invitatoriumot». (PP. 6. l.) Ennek a nagy hatásnak mély lélektani alapja van.

«Természetfeletti lelkületünk tisztaságát állandóan kikezdi és veszélyezteti bennünk, papokban..., az evilági szellem, az önzés, az anyagiaknak, hiú-

sági szempontoknak, előmeneteli váagnak és kényelemszeretetnek belejátszása legszentebb törekvéseinkbe is. Nem kívánhatjuk mindenkitől, hogy szerzetes legyen s minden még oly jogos földi ki-elégülésről eleve lemondva, egyedül és kizárólag csak Isten nagyobb dicsőségét tartsa szem előtt. De arra mindnyájunknak törekednünk kell, hogy az Isten dicsősége szándékunkban legelső helyen álljon és azt egyéni szempontjainknak soha alá ne rendeljük. Üldözzük ki önmagunkból még a rejtett önzés és világiasság cselvetéseit és önámításait is, amelyek hol az okosság, hol a rendszeretet, hol a zavartalanabb jámborság címén akadályozzák meg egész lelkünknek s minden képességünknek Isten igájába való beállítását! Máskülönben megtörténhetik, hogy azt hisszük, Istennek szolgálunk s Istennek élünk, s valójában nem az Isten, hanem saját kedvteléseink, talán szent és nemes mezbe bujtatott önzésünk az, ami legmélyebb elemzésben igazít minket.» (BB. 260. l.) Ebben a nagy veszélyben van az Invitatorium egyik nagy lélektani alapja. Állandóan figyelmeztet az Isten dicsőségének keresésére, mint legelső teendőnkre.

Ugyanekkor «helyt kell állnunk azokon a munkaterületeken is, melyekről nem vonható kétségbe, hogy már természetüknél fogva az elvilágiasodás és külsőségbeveszés veszedelmével járnak. Jaj, ha éppen miattuk halványul el bennünk az Istennel való belső egyesültség fénye és oszlik

el melege ; ha végül a csupa lótás-futásban, lázas külső tevékenységben meglazul bennünk az élő kapcsolat, amelyben minden kegyelmek adójával maradnunk kell, hogy külső tevékenységünk valóban szent szolgálat, Isten műve, igazán apostoli teljesítmény legyen !» (BB. 161. l.) Mennyire a Szentlélek vezette az Egyházat, amikor ezzel a nagy veszéllyel szemben napról-napra, a mindennapi zsolozsma-penzum elején rendezteti velünk az Istenhez való viszonyunkat. (Már Szent Benedek idejében így volt.) A bűn állandó detronizáló veszélyével szemben («Minden bűnnel detronizáljuk az Istent» B. L. L. 38. l.) mindennap «a liturgikus imaistentisztelet elején Isten trónraemelésének (t. i. lelkünk s életünk trónjára való emelésének fönséges aktusa van) és hódolat a nagy Istenkirály előtt». (B. L. G. 6. l.) Ez az Invitatorium főcélja : megadja az alaphangot, mely azután az egész zsolozsma alatt uralkodik.

Az Invitatorium két részből áll : a 94. zsoltárból és az ú. n. Invitatorium-versből, mely mint virágkoszorú mindennap új pompában szövi át a zsoltárt. A 94. zs. először Istent mint a mérhetetlen világ teremtőjét magasztalja : kezei körülölelik a világ széleit, a hegyek legmagasabb csúcsára is lenéz, Ő teremtetete a hatalmas tengereket is, a nagy földrészeket is és mi is az Ő teremtményei vagyunk, maradéktalanul, egészen és tisztán az Ővéi. És ez a Teremtő az üdvtörténet kegyelmes

vezetője, évezredek óta vezeti üdvözítő tervét és azt meg is valósította minden Isten elleni törekvés dacára. Isten a jó pásztor, de a haragvó és elvető is. Így kényszeríti az imádkozót arra, hogy leboruljon az Isten előtt, hogy Őt imádja, hogy sírjon előtte. Félelem, szégyen, tisztelet felváltva és csodálattal, bizalommal, szeretettel vegyülve, ezek azok az érzelmek, melyek betöltik az imádkozót. Ez az istenközpontiség a liturgia lelke: ez vezessen a világban és az életben, mint világ- és életszemlélet. (B. L. G. 6. 1.) Ezt a zsoltárt szövi át az Invitatorium-vers, mely arra hivatott, hogy Istenre való beállítottságunk különös napi jellegét megadja. Innen van az, hogy az Invitatorium-versben a jó Isten váltakozó formában mint hatalmas, fönséges Úr, Király, Atya, Üdvözítő, Megváltó, Bíró stb. tűnik fel. (B. L. L. 38—41. 1.)

Az Invitatorium végigvisz az egész egyházi éven. Kialakítja bennünk a szükséges lelki beállítottságot. Ebben a kis versben kifejezhetjük szívünk vágyát: pl. az ádventben «Regem venturum . . .» «Prope est iam . . .», karácsonykor a vigilián «Hodie scietis, quia veniet Dominus . . .»; vagy vele kapcsolódunk be Krisztus életének megfelelő szakába: pl. «Christus natus est . . .» «Christus apparuit . . .», ez vezet be hármaskorú fokozattal a szenvedés idejébe. (B. L. L. 38—41. 1.)

Ez a néhány vonás is hozzátartozik a zsolozsmázó pap lelkületéhez. Ha az officium Invitato-

riumába jól beleélhetjük magunkat, oly mély hatással lehet ránk, hogy egész nap fel-feltör lelkünkben a Regem cui omnia vivunt vagy más Invitatorium és a Venite exultemus. Természetesen a hadaró, felületes zsolozsmázó nem láthat be ezekbe a mélységekbe, erre hiányos lelkülete képtelen.

Himnuszok.

Hányszor halljuk azt a megjegyzést, hogy zsolozsmánk összeállítása nem felel meg a mi mozgalmas időnk szellemének. Úgy is szokták mondani, hogy korunk papja más tempójú, mint az ősegyház nyugodt papja. Ha valamire, a zsolozsma himnuszaira gondolnak, melyek szerintük unalmasak, misztikusak stb. Való-e a mai Actio Catholicá-s világba — mikor, ha száz keze és lába volna a papnak, akkor sem volna elég —, hogy himnuszokat énekeljen az Úrnak (Cantic. Judith a szerdai Laudesben)? Első pillanatra talán sokakat gondolkodóba ejtene ez a kérdés, bár a papság többsége bizonyára egyöntetűen akarná e gyönyörű himnuszokat.

Ugyanez csendül ki a himnuszok történetéből. Hogy került be a zsolozsmába? Milyen kor szülte? Milyen szellemű papok lelkéből fakadt?

Az Egyház történelmének egyik legmarkánsabb papi egyénisége Szent Ambrus, Milánó püspöke. A IV. században élt. Élete telve harccal, apostoli

munkával. Isten templomáért harcol és a templomba szorul. «Kinn bős katonák fegyvere csörög, benn a püspök szól : Az én fegyverem az én könyvem. Papnak ez a pajzsa és fegyvere. Más ellenállásra nincs módom és hatalmam. És a jámbor község — írja Szent Ágoston — kitartott ebben a szent fogságban, virrasztva egész éjjel és készen meghalni püspökéért. Akkor Ambrus bevezette a himnusz-éneklést, keleti szokás szerint, hogy a nép ne sorvadjon el a bánatban. Ez a szokás elterjedt egész nyugaton, s Ambrus még azzal is előmozdította, hogy maga is készített áhítatot keltő szép himnuszokat. Az ének diadalmas melódiája kizűgott a templomból és a katonák kezdték együtt zengenı a néppel. A császár kénytelen volt engedni.» (Sch. 311—312. l.) Így ragadnak magukkal a himnuszok bennünket is, hogy mi is «hymnum cantemus Domino».

A himnuszok valóban odaillenek a pap ajkára. Történetükben és lelkületükben igazi papi vonásokat találunk.

Himnuszainknak fı jellemvonása a misztikus vallási rajongás. «Az amor sanctus alighanem örök dolog ; s hogy a magyar lélektıl sem idegen, azt éppen e himnuszok is bizonyítják. A magyar szentek himnuszai nem kevésbbé misztikusak . . . De bármily idegen volna lelkünkıl a különös exaltáció, amibıl a szent költészet hangjai kiszakadtak : ez az idegenség, mely annyit tudott adni a

mi kultúránknak, s mely Európa ezer évének legmélyebb lelkiességét, legszárnyalóbb érzéseit szűrte magába, nem lehet számunkra érdektelen idegenség.» Így ír világiaknak az Egyház himnuszairól Babits Mihály, *Amor Sanctus* c. könyvében (8. l.), melyben több himnusznak adja szép magyar fordítását. Mennyire nem lehet a papok számára érdektelen idegenség! Hiszen mi az *Amor Sanctus* áldozatainak vagyunk s azok akarunk lenni. Itt tüzet találunk e szent szeretethez, hogy bennünk is lelkendezzék az *Amor Sanctus*.

A himnuszok lelkiessége egészen katolikus. «E szent költészet szellemében nyoma sincs annak a modern, kicsinyes, bezárkózó és földhöztapadt szellemi iránynak, mely még a szellem szárnyalásának legszentebb célját is egyes embercsoportok földi érdekeinek és mulandó dicsőségének reprezentálásában jelöli meg. Ez valóságos nemzetközi költészet, felül a nemzeteken és azok földies aspirációin. Itt az emberiség legmagasabb, minden lélekben közös aspirációi zengenek! Nemzetközi, azaz inkább nemzetfölötti irodalom — másszóval katolikus. Még a nyelve is holt nyelv, mely az élő nemzetek egyikének nyelvével sem azonos.

S ez az irodalom mégis teljességgel elűt attól a színtelenségtől, attól a hideg és csinált jellegtől, amit a nemzeti költészet rajongója az ilyen holt nyelven zengett, nemzetfeletti képződésű lírától várhatna. Még a nemzeti ízeket és zamatokat sem

nélkülözi. Minden nemzet elhozza a maga ajándékát, s a közös oltárra teszi. Jézus nem volt nemzeti Isten. S ez a nemzetköziség és nemzetfölöttiség, mely nacionalizmusba zárkózott világunkban a latin himnuszköltészetet oly mélységesen időszerűtlenné teszi, ez adja meg egyúttal annak magasabb aktualitását is. Mindig aktuális, ami nincsen, amire áhitozunk . . . Ő szent szeretet, menygyei szeretet, boldog nemzetköziség, túl a földi vetélyek alacsonyosságain. A föld meg van osztva, de az ég egy és közös. Ha szárnyunk nő, mint az angyaloknak, mi közünk többé a sorompóhoz? Az Atya előtt mind testvérek vagyunk. Ő szent szeretet, mely mindnyájunkat összeköt Istennel, s Istenben egymással.» (BA. 8—9. l.) A himnuszok ilyen katolikus lelkiülete csak visszhangra találhat lelkünkben s lelkünk benne megtalálja katolikus mivoltának kifejezését.

Kik énekelték? Milyen időkben énekelték? Míg a himnuszok és éneklésük történetében felütünk egy-egy lapot, közben igyekezzünk megsejteni lelkületüket, mert «ez a holt nyelven írt költészet semmitől sem volt távolabb, minthogy holt költészet, élettelen könyv-poézis legyen. A latin nem is volt igazában holt nyelv, hanem élő nyelve egy nemzetközi nemzetnek, mely az ég polgárainak érezte magát, s idegennek s vándornak e földön. Ez a nemzet nem beszélt mindig latinul, de mindig iparkodott oly nyelven szólni, melyen nem-

csak egy-egy véletlen kis néphez szólhat, hanem szerte a világon mentül több néphez, az egész emberiséghez. Aminthogy Krisztus is nem csak a zsidó nemzetet ölelte szívére, hanem az idegent, a vámost, a pogányt is. Az evangélium szent szerzői sem a kis Palesztina nyelvén írtak, hanem a görögség világnyelvén.

Ez a nemzetközi nemzet énekes nemzet volt, s költészete nem papirosra szánt s csak olvasnivaló, néma költészet, hanem valóságos és szószzerinti ének, templomokban zengett dal, fohász, dicséret.» (BA. 9—10. l.) Ma is így van. Mi, a világon élő katolikus papok egy nyelven és egy lélekből énekeljük e himnuszokat. Papi szívünkben nem találhat kifejezést a világi ének, mi csak Istenünknek énekelünk.

A himnuszok együtt születtek az Egyházzal. Az első keresztények talán mind csupa költők voltak, a lelki ébredés hatalmas ihlettségében. Így született meg a legnagyobb ihletettség szent tűzében a legnagyszerűbb katolikus nő, a Szűzanya ajkán a Magnificat. Érdekes, hogy Egyházunk első himnusza éppen Mária lelkéből fakadt. «Ez az ujjongó pár sor, mely oly erővel üti meg, mindjárt Lukács könyvének első lapján a keresztény lélekzengés alaphangját, nem egyetlen helye a Szentírásnak, melyből hamar himnusz és ének lett.»

Himnuszéneklésünkbe belecseng örök Főpapunk éneke is, mert a Szentírás tanúsága szerint maga

Krisztus és tanítványai, az apostolok is himnuszt énekelve «hymno dicto» vonultak fel az Olajfák hegyére. Főpapunk himnuszt énekelve vonult az áldozati oltárhoz. Ez a mi lelkületünk is. Az áldozattal teli papi élethez himnuszos lélek kell.

Régi hagyomány még azt is tudni véli, hogy milyen himnuszt énekelt Krisztus. Így született meg a «Solvere volo et solvi volo» kezdetű, Szent Ágoston szerint apocrif, himnusz, mely megsejteti velünk, hogy az első keresztények is igazi himnuszt értettek a Szentírás szavai mögött, sőt Krisztus himnuszáét. Ők a költő ihletét isteni jelnek tekintették és a szentség bizonyítékának. «Mutasson valami zsoltárt!» — kiáltott Tertullián Marcionnak — «valami víziót! imát, amely a lélek révületében született!» (BA. 12—13.) A nagy csodák világában ennyire isteni dolognak tartották a himnuszéneklést. Ebből a korból maradt fenn Tertullián kedves felhívása, melyet mi zsolozsmázó papok jól megjegyezhetnénk: «Ut quisque de scripturis sanctis vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium, *Deo cantare*». Minket is meghívott az Úr, ha akarunk, tudunk is Istennek énekelni.

Az első századokban, mint Alexandriai Szent Kelemen írja, a keresztények «egész élete egy zengő ünnep, hisz Isten mindenütt jelen van! dicséretekkel műveljük a földet, himnuszt harsogva hajózzuk a tengert». A vértanúk énekelve léptek a kópádra s a költők vérükkel védték irattekercseiket

a fanatikus képrombolók ellen, akik épügy üldöztek a csengő ritmusokat, mint az arany ikonokat és himzett pluviálékat. (BA. 14. l.)

Szent Ambrus a nyugati himnuszénekülés atyja († 397). Egész liturgikus irányt alkotott. Kortársai közül sokan ellenezték a himnuszok éneklését. (A római bazilikák Officiumába csak a XIII. században kerülhet be.) (EL. 296. l.) Ő «egy szorongatott nyájnak pásztoraként büszkén vállalta a vádat, hogy himnuszaival megbabonázza s elvarázsolja a népet, s lángoló szavakkal dicsőítette a nagy varázst, az Éneket, melynek hatását nem kisebb ember rajzolta meg számunkra, mint Szent Ágoston, aki maga is az elvarázsoltak közé tartozott. Grande carmen istud est, quo nihil potentius!» (BA. 15. l.) Szent Ambrus himnuszainak nagy hatását csak részben magyarázza meg azok népszerű külső alakja : «Fázó lélek egyszerű kötőse ez, nem pompájáért, hanem melegéért hordva». (BA. 16. l.) Ez legyen nekünk is, ha a forma egyszerűsége kísértésbe hozna ! Legmegragadóbb a tartalom volt, melyben jámbor, istentkereső, keresztény igazságokkal mélyen átjárt kedély tükröződött vissza. Ma is több himnuszt énekeljük zsolozsmánkban. Mikor hétfőn a Laudesben a Splendor paternae gloriae-t énekeljük, ennek a szent püspöknek lelkületéből meritünk, mert ez az Ő himnusza, mint a vasárnapi Laudes Aeterne rerum conditor-ja is. (EL. 297. l.)

«Végre Prudentiussal, akit a legnagyobb őskeresztény dalnoknak neveznek, feltűnik a laikus himnuszköltő is : versek és énekek, melyek immár nem közvetlenül liturgikus célra készültek.» (BA. 15. l.) Prudentius († 405 után), ez az előkelő hispaniai világi úr, aki, mikor elég viharos ifjúság után «fehér haja» az örökkévalóságra kezdte emlékeztetni, melyért addig semmit sem tett, szebbnél-szebb himnuszok megéneklésével sietett jóvátenni eddigi mulasztásait és kiengesztelni Istent bűnös multjáért. Ő a *Salvete flores martyrum* kezdetű, az aprószentek magasztalására írt költemény szerzője. (ET. II. k. 197—198. l.) Prudentius lelkéből fakadt a keddi, szerdai és pénteki *Laudes*-himnusz és Krisztus megdicsőülésének ünnepén a *Quicumque Christum* himnusz. (EL. 297. l.)

Az ötödik században liturgikus célra írta himnuszait Caelius Sedulius. Ma is énekeljük a karácsonyi *Laudes*ben az *A solis ortus cardine* és vízkeresztkor a *Vesperas*ban a *Crudelis Herodes* kezdetű himnuszait. (EL. 297. l.)

Az egyházatyák korához csatolhatjuk még Venantius Fortunatus-t. «Felsőítáliából származott. Valószínűleg Ravennában kapott grammatikai, retorikai és jogi képzést és itt készítette első költői műveit. Venantius Fortunatus is Toursba ment Szent Márton sírjához, hogy szemfájásából kigyógyuljon, ami meg is történt.» Ezután lépett egyházi pályára, aránylag későn. Közvetlenül tapaszt-

talta azt az isteni Gondviselést, s ez szívét hálás érzéssel töltötte meg. Így született néhány himnusz. «580 körül poitiersi püspök lett. Meghalt 600 körül. A hatodik század legkiválóbb és legtermékenyebb költője. Nevezetesebb himnusai: *Pange, lingua, gloriosi lauream certaminis* . . . (a passio két hetében használatos), *Vexilla regis prodeunt*.» (LK. 104. l.)

Nagy Szent Gergelyről más helyen már bővebben volt szó. Nagy liturgia-szeretetéből magyarázható, hogy valószínűleg ő a vasárnapi és a hétköznapi Vesperasok himnuszainak szerzője. Az biztos tény, hogy római egyháziének-iskolájával nagy hatással volt a himnuszok éneklésére is.

A népvándorlással megindult zavar, forrongás idejében «a nagy lángok kialudtak, s örült, aki pici mécset tudott gyujtani a viharban, pici gyertyácskát tenni a feszület lábához. A hirtelen virágkor után többszázados hanyatlás jött a himnusz-költészetben is, küzdés és hebegés. Mégis lobogtak a mécsek és gyertyácskák mindenfelé, zengtek a naív énekek templomokban és klastromokban (ahogy Benedek regulái is megszabták) Hispaniától a mesés Irorszáig. A népek térítői és tanítói, a tiszteletreméltó Beda és a tudós Alcuin, pápák és királyok, mainzi érsek, cluny apát és szentgallen szerzetes, mind egyúttal énekszerzők voltak, ha nem költői hivatásból, pásztori ihletből. Nem egy költő céh írja e verseket, hanem az egész

Egyház ég és énekel, hogy a szent kórus meg ne némuljon». (BA. 17—18. l.) Jó ezt elraktározni olyan időre, amikor a lelkünkben beálló szárazság miatt nem megy, vagy nehezen megy a zsolozsmázás. Ha naívan egyszerű is, ahogy végzem (s talán az is, amit végzek), csak az a fontos, hogy «a szent kórus meg ne némuljon».

A «karoling renaissance költői közül himnuszai-val szerepel zsolozsmánkban Paulus Diaconus († 800 körül; «Ut queant laxis» június 24.), Aquilejai Paulinus († 802; «Decora lux» juni 29.), Rabanus Maurus († 856; «Veni Creator»; «Christe sanctorum» szept. 29.; «Sanctorum meritis» a Commune plurimorum martyrumban.)» (EL. 297. l.)

Nagyon szépen jegyzi meg a kor himnuszköltőiről Babits, hogy «papok vagy barátok, szentek vagy remeték, ezek a költők is emberek, mint mi, nyugtalan, áhitozó, talán menekülő, bűnös és bűnbánó lelkek. Nem érzéketlen imagepek és hideg teológusok, hanem szemek, akiket félelembe és csodálatba ejtett az Isten világa, fülek, akiket részeggé tett a latin rímek páratlanul tiszta csendése s agyak, akik éheztek és szomjúhozták az igazságot». (BA. 21. l.)

Megindul a himnuszköltészet virágzása. «Hogy milyen hatalmasan fejlett a középkor himnodája, megismerteti Draves-Blumenek az *Analecta hymnicában* megközelítő pontossággal összegyűjtött anyaga. Ezek közül némelyik bekerült a zsolozs-

mába anélkül, hogy a szerző neve megadható lenne.» (EL. 297—298. l.) Meglátszik ezeken a skolasztikában képzett teológus észjárása. A «himnuszok tartalma gyakran teljességgel teologikus. Mégpedig azt mondhatnók, szakteológia van ezekben, fogalmak kifejtése, finom distinctiók, vitás tanok egész védelme és részletezése. De a legszárzabb tan is költészetté válik, a legelvontabb okoskodás is drámává, ha nem az ész hideg erőfeszítése, hanem az egész lélek mély vallási vágyai és félelmei kísérik». (BA. 21. l.) Nagyszerű példa erre Aquinói Szent Tamás. Nála az Oltáriszentség tana az Istennel való egyesülés himnuszait váltja ki, a tanár és egyháztudós dalnökká válik, a középkor legnagyobb filozófusa rímeket penget, mint egy trubadúr. (BA. 22. l.) Csak az Úrnapi himnusokat kell megnézni, melyeknek ő a szerzője.

A himnuszköltés központja Páris lett. A francia elegancia rányomta bélyegét erre is. Elvont tartalmuk érzéki pompát kap. «Ez a tűz, ez a ragyogás, ez az elegáns zene és érzéki pompa a szerelmi líra tónusára emlékeztet s a szent költészet kifejezései, képei, csengése, hőfoka minduntalan a legszenvédélyesebb szerelmi lírát juttatják eszünkbe.

S nem is hiába nevezi a szent költő azt az érzést, ami muzsikáló verseit súgta, szerelemnek, amor sanctusnak. Ez a költészet (valamilyen szent és mennyei értelemben): szerelmi költészet. A világi szerelem dalaitól tisztasága és magassága s nem

hűvössége választja el. S a teológia képzetvilága mellett a második lelki forrás, amiből a himnuszok új virágkorának színgazdagsága szövődött, két-séggkívül ez a mennyei szerelem . . . a vallási érzés az emberi lélek minden mély és nagy szenvedélyét magában foglalja . . .» A középkor vallásossága az egész embert Istennek akarta adni, annak legforróbb, legbuzgóbb lángolásával, legitimebb álmaival együtt.

«Az Egyház, melyről sokszor elmondották már, mennyire ismeri az emberi természetet s mily bölcsen állítja annak minden ösztönét s erejét a lelki célok szolgálatába, nem vetett gátat a magas és szent erotika áradatának, mely az egész liturgikus költészetet is, de kivált a szerzetesklastromok óra-énekeit elborította. S nem is kell földies erotikát keresni e versek mögött : a szent líra csak kifejezéseiben kényszerült a földi szerelem szótárát használni, amire különben a Szentírás — az Énekek Éneke — is följogosította . . . A jámbor szerzetes memoriájában világi népdalok, virágénekek zengtek, melyeknek eltanult szépségeit úgy helyezte a feszület vagy Mária-kép elé, mint a szabad mezőről szedett profán virágokat. Így szentelte Istennek a szerelmet is, mint az egész életet.» (BA. 23—24. l.)

Az a szent, az a költő, akinek a hagyomány a mennyei szerelem legszenvedélyesebb énekeit tulajdonítja, ugyanaz, aki Dante költeményében, mint

Szűz Mária szentje jelenik meg, Clairvauxi Szent Bernát. Mária volt az, aki ezt a szent szerelmet láthatóan szimbolizálta. Szent Bernátnak tulajdonítjuk azt a himnuszt is, melyet az Egyház Jézus szent neve ünnepén végez s mely szép példája az amor sanctus lelkületének: Jesu dulcis memoria . . .

Az újabb idők költői között van Szent Bellarmin kardinális († 1621). Neki tulajdonítják az Őrangyalok ünnepének himnuszt: Custodes hominum psallimus. VIII. Orbán († 1644), aki január 30-ára Szent Martina szűz és vértanu ünnepére írt himnuszt: Martinae celebri plaudite, április 13-ára Szent Hermenegild kir. vértanu ünnepére írta a: Regali solio fortis Iberiae kezdetűt és július 8-ára, Szent Erzsébet királyné ünnepére a: Domare cordis impetus Elisabeth kezdetűt. XI. Kelemen († 1721) Szent József ünnepére írta a: Te Joseph, celebrent agmina caelitum kezdetű himnuszt. XIII. Leó († 1903) a szent Család ünnepét látta el himnuszokkal.

«Élnek és hatnak ezek az énekek, nem a papiros hideg tükrének közvetítésével, hanem az Egyház eleven hangján át. Mert nem szabad feledni, hogy az Egyház énekei . . . zengenek a templomban s ünnepről-ünnepre ezer meg ezer áhítatos lélek száll föl dallamukban és félig megértett vagy rossz fordításokból megsejtett szövegüknek szárnyán a szent érzések magasságába . . . Ez az egyházi

szerepük és jelentőségük külön életet ad a himnuszoknak legalább a katolikus világ keretén belül.» «Ha e költeményeket tisztán a profán poetika szemével nézzük, elvonatkoztatunk attól, ami költőik és első közönségük szemében igazi értékük és céljuk volt. A himnuszokról nem szokás az irodalom megszokott kategóriái szerint beszélni. Egész különös tudományuk van, a hymnológia, s ez egyházi tudomány.» (BA. 31. l.) A himnuszok az egyes órák imái közé vannak beosztva. Ha valaki, akkor mi papok nézzük e himnuszokat egyházi szemmél, mert csak így fedezhetjük fel igazi értéküket és céljukat.

Valóban ajkunkra illenek e himnuszok, mert ebből a néhány vonásból is, melyet a himnuszok lelki világából kiragadtunk, világos, hogy az Egyház lelkülete cseng bennük. A mi papi lelkünk pedig csak azonos lehet az Egyház lelkével. Így érthetjük meg Szent Ágostont, aki papi lelkének kiöntésére talált utat e himnuszokban : «Quantum flevi in Hymnis et Canticis tuis, suave sonantis Ecclesiae tuae vocibus commotus acriter. Voces illae influebant auribus meis, et eliquebatur veritas in cor meum : et exaestuabat inde affectus pietatis, et currebant lacrymae, et bene mihi erat cum eis».

Imádkozzuk mi is olyan lelkülettel, hogy csak ezzel fejezhessük be : Bene mihi erat cum eis. Akkor biztos, hogy jól énekeltünk az Úrnak !

Antifonák.

Rövid, a Szentírásból, zsoltárokból vagy a szentek életéből vett mondatok. Feladatuk eredetileg az volt, hogy a zsoltározó kórusnak a melódia megfogását megkönnyítsék. Rendszeren egy-egy olyan vallásos gondolatot adnak, mely a következő zsoltárt jellemzi. (EL. 39. l.)

Ez már röviden rámutat arra, hogy mit jelent zsolozsmánkban az antifona. Behangol egy gondolatra, hogy a zsoltár imádkozása alatt az uralkodjék lelkünkben. Ez ad a zsoltározásnak teljességet, változatosságot és szépséget. Amint keret nélkül nem akasztunk képet a falra, az Egyház is keretben helyezte zsolozsmánkba a zsoltárokat. (PBL. 1931. 265. l.) Ez az antifonák lélektani megokolása. Ebből megtanulhatjuk helyes felhasználásuknak módját is.

Elöttem a két kép : az ősegyházban még a hívek is énekelték a zsoltárokat s hogy ez szépen menjen, a melódiát adta meg az antifonát éneklő kar. A másik kép : a 150 zsoltárban sok-sok gondolat van s ezek sokfelé szóródnak, ha mind külön élnének bennünk és esetleg az ünnep hangulatából is kiesnénk. Ezért az antifona mindig egy gondolatot állít elénk, mely meghatározza a zsoltár hangulatát. Ez az antifonák tartalmi fontossága. Innen kapta az antifona a zsoltárkulcs nevet, mert a zsoltár és ünnep vagy imagondolat között ez

állítja be a vonatkozást. Másszóval az antifona mondja meg, hogy miért imádkozzuk ezt vagy azt a zsoltárt és hogyan alkalmazzuk az ünnep vagy az óra gondolatára. Ez azonban csak az ideális antifonát jellemzi és nem mindig valósul meg. Néha egyenesen csak keret és nem gondolatadó, máskor meg az egyedüli gondolatadó, pl. az ú. n. történeti antifonák, amikor a zsoltár ily beállítása nem lehetséges, ismét máskor meglátszik rajtuk, hogy csak a zsoltárból kivett versek, melyekhez a melódiát kapcsolták.

Az ünnep főgondolatának kifejezői a zsolozsma két csúcspontjára előkészítő és azt bezáró antifonák. (PBL. 1931. 269. l.) Nagyon szép példa erre a karácsonyi officium Laudesében a Benedictus antifonája : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis, alleluia, alleluia és a Vesperasban a Magnificat antifonája : Hodie Christus natus est : hodie Salvator apparuit : hodie in terra canunt Angeli, laetentur Archangeli : hodie exultant iusti, dicentes : Gloria in excelsis Deo, alleluia.

Egyes ünnepek antifonáiban valóságos drámai színjátékban éljük át az ünnep misztériumát. Átéljük benne a történeti eseményt : halljuk az Urat vagy a szentet szólani, látjuk az eseményt, sőt az Egyház lelkületével meg is szólítjuk a szereplő személyeket, mint pl. Assumptiókor megkérdézzük a Szűzanyát, hogy hova indul stb.

Érdemes volna az antifonákat átelmélkedni, hogy így kéznél legyen mindjárt az általuk fölkelthető hangulat.

Mária-antifonák.

A zsolozsma végén, mint Eisenhofer írja (i. m. 302. l.), mielőtt elhagynók a kórust, V. Pius óta mindenütt felhangzik az időszerű Mária-antifona, az Alma Redemptoris stb. A bevezető Üdvözlégy után, mintha a végén ismételtén Mária oltalmába akarnók ajánlani elvégzett imánkat. Ha az ima égi látogatás, akkor ez az antifona búcsú az égi Királynőtől, aki üdvösségünkben oly nagy szerepet vitt és visz. De az Édesanya iránti köteles tisztelet is sarkal minket arra, hogy, mint a kisgyermek, megcsókoljuk az ima után Édesanyánk kezét. Sokszor eszembe jut az a kis ötéves leány, akit nagymamája előkészített a szentáldozásra s ezért hálából minden szentáldozás után megcsókolta nagymamáját. Ezt tesszük mi is minden zsolozsma végén.

A XIII. század óta végezzük a Completorium végén és a XVI. század óta a Laudes után is. Eredetileg zsoltárral kapcsolt antifonák voltak és a zsoltárok akkor maradtak el, mikor ezek az antifonák a Breviárium végére kerültek. Szerzőiket nem ismerjük. Egyesek szerint az 1054-ben meghalt Lahmen Hermann reichenauai szerzetes az

Alma Redemptoris szerzője, sőt a Salve Regináé is, mások pedig Puy Adamarnak tulajdonítják († 1098) őket. Már a XII. században megvoltak.

Mennyi szépség lehet a Szűzanyában, ha ezeken az antifonákon keresztül már annyi ember sejtette meg szépségét. Huysmans egy Salve Regina alatt tért meg. Milyen odaadó lélekkel s mennyi hittel kell énekelnünk azt a Salve Regina-t, mely annyi erőt adott a vértanuknak. Akkor szerettem meg ezt az antifonát, mikor elolvastam a francia forradalomnak azt a lapját, melyen egy apácazárda teljes kiirtásáról volt szó. A neveket már régen elfelejtettem, csak a cselekmény él még ma is bennem. Megjelentek a katonák és felszólították az apácákat, hogy hagyják el házukat és menjenek velük a város utcáin végig a vesztőhelyre. Az volt a tervük, hogy még ezzel is megvettetik őket, mert sokakkal előre közölték, hogy milyen foglyokat akarnak hozni. Üvöltözött az utcákon a tömeg s már előre próbálgatták gúnyos megjegyzéseiket. Egyszerre ajkukra fagy a röhej s néma ámulással néznek az útkanyar felé, ahol katonakisérettel feltűnik egy feketefátyolos, nyugodtan menetelő csoport s ajkukon újra és újra kezdve tisztán cseng a varázserejű ének : Salve Regina. Nem hangzott el a sok gúnyos megjegyzés, a vad tömeg is megszeliődött hatására. Így érték ki a vesztőhelyre és szólt szüntelenül az ének. Mind kevesebben énekeltek a Salve Regina-t itt a földön s mikor a

hóhér utoljára csapott le, az utolsó apáca is az angyalok énekkével egyesülve folytatta a földön megkezdett Salve Regina-t. Milyen nagyszerűen indul el mindennap papi áldozatos életünk a Laudes végén a Salve Regina-val (vagy a másikkal) és milyen szép befejezést talál a pap napja, mikor ideiglenes vagy örök nyugovóra megyünk a Mária-antifonával a Completorium végén.

Zsoltárok.

Zsoltoszmánk főanyagát mennyiség és minőség szerint is a zsoltárok alkotják. Minden imaórában felcsendül ajkunkon a zsoltároskönyv. Latinul psalteriumnak és psalmusnak nevezzük. Dr. Szentiványi Róbert teológiai tanár szerint a «görög psallein jelentése húrt pengetni, ezért a psalmos szónak tulajdonképeni jelentése : húroknak pengetése, átvitt jelentése pedig : húrpengetés mellett énekelt vers». (SzR. II. k. 188. l.)

Fizikai értelemben nem húros hangszer pengetése mellett énekeljük a zsoltárokat. De vannak a léleknek is húrjai és az igazi zsoltoszmázásnál ezek szólalnak meg. Valahogy úgy képezem el, mint a zenében, hogy a síppal megadott «a» hangra megszólal a hegedű «a» húrja, mert egyformán vannak behangolva. Ez történik a zsoltárok éneklésénél is. Imaéletünk kifejezést talál a zsoltárokbán.

De vajjon lehet-e tőlünk látszólag oly nagyon távoli zsoltárokat egy lélekkel zengeni?

Parsch P. is fölveti ezt a kérdést. A papok nagy része ma értelmetlenül, gépiesen végzi a zsoltárokat; ha ájtatosan és szépen akarnak imádkozni, elveszik a rózsafüzért vagy más ájtatosságot. (PP. 13. l.) Bár ezek az imák is nagyon beletartoznak a pap életébe (lásd a pápai körleveleket!), mégis fájó tény, hogy a zsolozsmában nem él ima-életünk. Hiába, ez nem megy a zsoltározásba való elmélyedés nélkül. A most következő sorok is inkább csak szempontokat akarnak adni ehhez a munkához, hogy zsoltározásunk psallálás legyen: lelkünk húrjai együtt zengjenek ajkunk zsoltáiraival.

Hogy tehetném az ószövetségi, egészen más gondolatvilág imaformáját az én benső életem kifejezőjévé? Parsch P. azt írja, hogy a zsoltárok igen gazdag imakincsét magamévá tehetem, ha 1. a zsoltárokat konkrét helyzetükben veszem és azokban egy általában találó és számomra egyéni veretet adok (ez szerinte a következőket jelentené: veszem a zsoltárt abban a történeti helyzetben, amelyben született, pl. harcban és az én szívem harcába vagy az Isten-ország harcába teszem át);

2. a zsoltárokat eszméikben és gondolataikban kereszténnyé tegyem. Ez annál is inkább lehetséges, mert az Ószövetség nincs áthidalhatatlan

távolságban az Újszövetségtől és ugyanaz a Szentlélek beszél ezekből az énekekből, mint Aki a mi szívünkben imádkozik.

Ahhoz azonban, hogy valaki a zsoltárokat így felhasználhassa, elengedhetetlenül szükséges az az alapvető ismeret, amelyet a teológián kapunk. Erre itt nem térhetünk ki bővebben. Inkább csak kiragadunk belőle néhány jól felhasználható szempontot.

Kiknek ajkán csendült fel először a Szentlélek ihlette Psalterium?

«Ha minden lelki vonatkozástól menten, pusztán csak történeti szemmel nézzük a zsoltárokat, ha csak úgy foglalkozunk is velük, mint bármely profán szöveggel, mint pl. a homerosi vagy herodotosi művekkel, akkor is megérdemlik az odaadó elmélyedést . . . Nagyszerű egyéniségeknek képe bontakozik ki előttünk a zsoltárokból. Ott látjuk mindenekelőtt Dávid királyt, ezt az embernek és költőnek egyaránt csodálatos egyéniséget. A Királyok Könyve nagy epikai erővel és a részletek bámulatos elevenségével állítja eléink ezt az egyéniséget külső életében ; a zsoltárok a legrészletesebb lélektani hűséggel, az árnyalatoknak nagy gazdagságával és utólérhetetlen konkrétsággal tárják eléink lelkivilágát. Minden ízében rendkívüli egyéniséget látunk magunk előtt, aki azonban sohasem szűnt meg mélyen és megrázóan embernek ma-

radni... bepillanthatunk Istenhez való viszonyába, az Isten és a lélek összekapcsolódásának ebbe az egyedülálló ösképebe.» (SE. 62. l.)

A tiszteletreméltó feliratok (I. : Commissio Pontificia de re Biblica 1910 május 1-én, A. A. S. II. 354. l.) még azt is tudni vélik, hogy egyes zsol-tárok milyen alkalommal születtek. A Saul üldözése elől Odollám (Kir. I. k. 32, 1—2) vagy Engaddi barlangjába menekülő Dávid ajkára adja az 56. zs.-t: Miserere mei Deus, miserere mei! quoniam in te confidit anima mea. «Gád próféta azt mondá Dávidnak: ... indulj el és menj Judea földjére» (Kir. I. k. 32, 5) és az idumeai sivatagban mondott imája van e feliratok szerint a 62. zs.-ban: Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo! Saul házában lantját pengette Dávid és Saul meg akarta ölni. Dávid elmenekül és a zsol-tár felirata szerint menekülése közben fakadt szívéből a dal: Eripe me de inimicis meis, Deus meus, et ab insurgentibus in me libera me (58. zs.). Az 53. zs. felirata arra az eseményre mutat, hogy Zif pusztaság lakói önként vállalkoztak Dávid kiszolgáltatására az üldöző Saul kezébe.

Dávid király lett. A különböző népek, városok, törzsek meghódolását írja le az 59. zs.-ban, megemlékezve fölíratában az ammonitákhoz küldött és azoktól megcsúfolt követek megbosszulására indított győzelmes harcról. Ebben az egyeduralkodó Dávid érzelmei nyilatkoznak meg, minden ellen-

ség letörése után, a megszabadító Jahve iránt. Több zsoltárt írt liturgikus céllal, ilyen pl. a 8. zs. : Domine Dominus noster ! quam admirabile est nomen tuum in universa terra ; azután a 18. zs. : Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annuntiabit firmamentum ; a 22. zs. : Dominus regit me : et nihil mihi deerit, in loco pascuae ibi me collocavit (a Gondviselésről) ; a 103. zs. : Benedic anima mea Domino Domine Deus meus magnificatus es vehementer. Valószínű, hogy ezek a zsoltárok már abban az időben születtek, mikor lelkében kigyulladt a vágy, hogy templomot építsen.

Fönségesek azok a zsoltárok, melyek a szenvedő Dávid lelkéből fakadtak. Az 50. zs., felirata szerint, abban a lelkiállapotban született, «mikor Nátán próféta fölkereste, miután Betsabéval házasságtörést követett el» : Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. «Jahve hű szolgája hűtlenné lett és a hűtlenséget Jahve megbosszulta : a király ellen saját fia fölkelést szervez (3. zs. felirata : Midőn Absalon elől menekült, Kir. II. k. 15—18. f.), a nép valamikori kegyeltje és vezére kénytelen menekülni, kénytelen a Semeitől reá dobott kövek és átkok gyalázatát elviselni azzal a megjegyzéssel : Hadd átkozzon, az Úr parancsa szerint. (Kir. II. k. 16, 11.) Ebben az állapotban kezdi énekét : Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me ! multi insurgunt

adversum me ; és a 3. zs.-ban Jericho pusztájában az esti szürkületben énekli egyéni siralmát a fiától üldözött Dávid. (WMP.) Ugyanerre a zsoltárra jegyzi meg Van der Heeren, hogy itt Dávid a getsemani-i Krisztus előképe. (VHP.) A szenvedő Dávid éneke lehet a feliratok alapján a 37. zs. is : Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Milyen nagy fájdalom lehetett az, mely a 38. zs.-ban így énekelteti : dolor meus renovatus est . . . Notum fac Domine finem meum.

A feliratok szerint Dávid írta a következő 73 zsoltárt : 3—9, 10—31, 33—40, 50—64, 67—69, 85, 100, 102, 107—109, 121, 123, 130, 132, 137—144, a LXX. ezen kívül neki tulajdonítja még a 32, 42, 66, 70, 90, 92, 98, 103. és a 104. zsoltárt.

Kore fiaitól 11 zsoltárt származtatnak a feliratok, «tőlük vannak a zsoltároskönyvnek költőileg legértékesebb darabjai : 41, 43—48, 83, 84, 86. és 87. zs. Ősök Lévi törzséből való, Kaath-ita, Isaar fia, Mózes rokona. (Ex. VI. 16, 18, 20, 21.) Áron elleni fölkelés részese (Num. XXVI. 10) ; három fia, Aser, Elcana és Abisaph (Ex. VI. 24), kik nem vettek részt a fölkelésben, lettek Kore fiainak ősei. Valószínűleg Dávid kortársai és papi nemzetség lehetett». (HE. 280. l.)

Azaf a szerzője a 49. és a 72—88. zsoltároknak. Dávid kortársa volt. Kiváló muzsikus, akinek négy fia az énekes rend vezetője. Utódai is költők és

zenészek. (Krón. I. k. 16, 4 ; II. k. 29, 30 ; I. k. 25, 2.)

Idithun a 61. és a 76. zs. szerzője.

Eman a 87. zs. szerzője, aki karmester volt Dávid idejében.

Ethan a 88. zs. szerzője. Zerach családjából való. A Szentírás szükségesnek tartja, hogy mikor a Kir. III. k. 4. f.-ben Samuel bölcseségéről ír, megemlítse, hogy az még Ethan bölcseségénél is nagyobb volt. (31. v.)

Szövege is valószínűvé teszi, hogy a felirat igazat mond, amikor Mózesnek tulajdonítja a 89. zs.-t. «Mózesnek, Isten emberének imádsága.» Domine refugium factus es nobis, a generatione in generationem !

A szép 136. zs. felirata szerint vagy Dávidé, vagy Jeremiásé : Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, cum recordaremur Sion. Gyönyörű visszaemlékezés a babiloni fogságra.

Aggeus és Zachariás a kis Hallel bekezdő zsoltárának a valószínű szerzője : Lauda anima mea Dominum ! laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quamdiu fuero. (145. zs.)

A többi árva zsoltár, mert még felirata sincs, mely szerzőjét elárulná.

Mindez általánosan megsejteti, hogy milyen lelki élményekből születtek a zsoltárok. Többségükben Főpapunk típusának, Dávidnak zsoltárai. Bennük lüktet a nagy királynak mély bizalma és sze-

retete az Úr iránt. Ha a többi szerzőről nem is beszél bővebben a Szentírás, legalább a zsoltárok szövegén át tudunk következtetni arra az ihletettségre, melyben ez írások megfogalmaztak. Egyik zsoltárszerzőt sem szabad elvonatkoztatnunk a néptől, melynek fiai voltak s melyben éltek. Ezért a zsoltárok megértéséhez szükséges az Ószövetség bizonyos ismerete.

Mik azok a leglényegesebb ószövetségi ismeretek, melyek a jó zsoltározásnak elengedhetetlen feltételei?

Legalább röviden és lényegében lelkünkben legyen az ószövetségi történetnek, de főleg Dávid király életének ismerete ; továbbá kell egy kis jártasság az ószövetségi gondolatvilágban, régiség-tanban és a héber kifejezősmódban. Itt ismét inkább csak röviden rámutathatok erre, mert alaposabb megismerésük külön teológiai studium.

Sebess Ferencnek Sik Sándor Zsoltároskönyvéhez írt bevezetéséből idézem az idevágó ismeretek tömör megfogalmazását : «Isten előbb Ábrahám-mal, Izsákkal és Jákobbal, utóbb a Sinai hegynél az egész zsidó néppel *szövetséget* kötött, melyben a zsidóság kötelezte magát az igaz Isten (Jahve) elismerésére és szolgálatára, Isten pedig megígérte, hogy a zsidó népet (Izrael, választott nép) különös oltalmában részesíti és belőle támasztja az emberi-ség Megváltóját. Ugyancsak szövetséget kötött Isten Dáviddal, melyben családjának örök király-

ságot ígért. Ez az ígért a Messiásban teljesedett, ki Dávid ivadéka. A zsoltárok sokszor ünneplik ezt a két szövetséget (kötés, ígért, az Úr bizony-sága, ígéje) és Istennek hűségét ezek megtartá-sában.

Az ószövetségi *istentiszteleti hely* kezdetben a szent sátor volt. Mózes Isten utasításai szerint készítette és a pusztai vándorlás alatt ott állította fel, ahol éppen megtelepedtek. Az ígért földjének elfoglalása után Silóban (Ephraim törzsének területén) helyezték el. Később Bethsamesben volt, majd Kirjathjearimben, honnan Dávid Sion hegyére vitette. A szent sátorban volt elhelyezve a frigyláda s rajta két kerub között aranylemezen állt a szent felhő (Sechina), mely titokzatos módon Istent rejtette. A szent sátor szerepe megszűnt, mikor Salamon templomot építtetett a Sionnal szomszédos Moria hegyén. A salamoni templomot Nabuchodonozor elpusztította. A fogság után Zorobábel újat emel.

Az ószövetségi *erkölcsi világnézet* a földi életet tekinti a teljes isteni igazságszolgáltatás színterének: A jó már a földön elveszi jutalmát: Isten különös oltalmát élvezi; hosszú és boldog élet az osztályrésze; a rossz is már ezen a világon bűnhődik: Isten üldözi, nyomorúságot küld rá, rövid életet enged neki és elpusztítja úgy, hogy nyoma sem marad.

A *másvilágról* (= halál, pokol, Seol) a zsoltáros

úgy szól, mintha a teljes feledés és némaság hona volna, hol Istent nem dicsőítik, sőt nem is tudnak róla.

Az ószövetségi *világkép* szerint a föld a világtengeren (= tengerek és folyók) nyugszik. Az égbolt szilárd, erős boltozatként van a föld fölé feszítve és tartja a felső vizeket (= felhők).

A zsoltáros *élettapasztalatai* szerint a gazdagság, a kevélység és a gonoszság együtt járnak, tehát gazdag egyúttal annyit is jelent, mint kevély és gonosz. A szegénység pedig erkölcsi jóságot, békeszeretetet és szerénységet szül, ennél fogva szegény annyi, mint jó, békességes, alázatos.

A zsoltárok *nyelvének sajátosságai* a hebraizmusok, vagyis keleti, nevezetesen héber ízű szavak és kifejezések, illetve állandó jellegű szóképek. Ime néhány példa belőlük:

A keleti városok kapuinál erődítmények (toronyok, bástyák) voltak és bennük az őrség; ezért kapu annyi, mint erő, hatalom; a halál, a pokol kapui = a halál, a pokol hatalma. A kapuk előtt nagy térség volt vásárok, gyűlések, multságok, törvénykezés számára, szóval a kapuk terei voltak a nyilvános élet színhelyei; ezért kapu = nyilvánosság, tömeg; kapuknál, kapuk előtt = nagy tömeg jelenlétében, a világ színe előtt.

A keleti lakomához hozzátartozott a vendég fejének illatos kenetekkel való leöntése. Minél

előkelőbb és fényesebb volt a lakoma, annál finomabb és bőségebb volt a kenet. Tehát valakinek a fejét olajjal megkenni = valakit lakmároztatni, megörvendeztetni.

Sok víz, zuhatag, zápor, örvény, hullám, sötétség = baj, szerencsétlenség; világosság, fény = jólét, boldogság, öröm.

Inog, meginog vagy annyit jelent, hogy valakinek anyagi jóléte megrendül, vagy hogy erkölceiben, az erény útján megtántorodik.

Hallgatni = nem cselekedni; hallgatag = aki nem cselekszik. Test = ember (rész van megnevezve az egész helyett). Dicsőségem = lelkem; Izrael dicsősége = az Úr. Egyetlenem = lelkem, életem.

Lelkem = életem, én; az Úr neve, az Úr arca, az Úr színe = az Úr. Szarv = erő, hatalom; üdvösségem szarva = erős Üdvözítőm; szabadító szarvam = erős szabadítóm. Kehely = osztályrész; kelyhét megtölteni = részét kiosztani.» (i. m. 11—13. l.)

Természetesen ezzel nem merül ki a teljes megértéshez szükséges tárgyi, nyelvi és történelmi ismeretek sora. Aki ezekről teljes képet akar alkotni, elmélkedje át Horváth Konstantin Zsol-tároskönyvének idevágó fejezeit, ahol a görög és latin nyelvi sajátosságokat is megtalálhatja.

Milyen elrendezésben és milyen szempontok szerint használja fel az Egyház zsolozsmánkban a zsolnárokat?

A liturgia történetéből tudjuk, hogy a zsolnárok elrendezése más és más volt az Egyház története folyamán. Az új, ma is használatban levő zsolnárendezés egyik alapvető szempontja az volt, hogy egy hét alatt az egész Psalteriumot elvégezzük.

Arra is vigyázott az Egyház, hogy lehetőleg a zsolnárokban is kifejezésre jusson az egyes órák gondolata. Ez azonban csak a Laudesnél és Completoriumnál lett megvalósítható. Ezeknek az óráknak alapgondolata markánsan kitűnik. A többi óránál ez a szempont nem szerepelt a zsolnárok kiválasztásánál.

A *Completorium*ba azokat a zsolnárokat választották ki, melyek — részben bánatjellegük miatt — esti imának alkalmasak és ezeket folyószámban vették.

Hétfőn a 6. és 7. zs.-t. A 6. zs. : Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me !, már tartalmánál fogva is gyönyörű esti ima, melynek az Absalon elől menekülő Dávid a szerzője. A 7. zs. Domine Deus meus in te speravi, salvum me fac ex omnibus persquentibus me, Dávid egyéni siralma, melyet, ha egyénileg nem is, de az Egyház nevében találóan végezhetünk, mert az Egyháznak van elég üldözője.

Kedden a 11., 12. és 15. zs.-t imádkozzuk. A 11. zs. : *Salvum me fac, Domine, quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum, felirata szerint Dávidé.* Tárgya a kísértés és üldöztetés elleni segítség kérése. Hangulata szerint siralom. A 12. zs. : *Usquequo, Domine oblivisceris me in finem, usquequo avertis faciem tuam a me?, az isteni oltalom kérése és benne való megnyugvás, Dávid zsoltára.* A 15. zs. : *Conserva me, Domine, quoniam speravi in te, dixi Domino : Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges !* Gyönyörű esti ima, melynek Dávidtól származó szavait Szent Péter Krisztusra alkalmazta : Mert Dávid róla mondja : Magam előtt látom az Urat mindenkor, mert ő jobbon áll, hogy meg ne inogjak. Ezért őrvend a szívem és ujjong a nyelvem, sőt testem is reménységgel tér nyugovóra, mivel nem fogod lelkemet az alvilágban hagyni s nem engeded, hogy a te Szented rothadást lásson. (Ap. csel. 25—27.) Milyen nagyszerűen illenek e szavak az alter Christus ajkára, aki ezzel a lélekkel térhet nyugovóra, hiszen úgy él, hogy «mindig magam előtt látom az Urat», még a halálra figyelmeztető lefekvéskor is.

Szerdán a 33. és a 60. zs.-t imádkozzuk. A 33. zs. Dávidé. A felirat szerint akkor énekelte Dávid, mikor a Kir. I. k. 21, 10 sk. szerint örültnek tette magát Achimelek előtt és az elkergette, ő meg eltávozott : *Benedicam Dominum in omni tempore,*

semper laus eius in ore meo ! Esti imává tartalma tette, melyet Horváth Konstantin egy mondatban így fejez ki : Áldott az Isten, kinek szeme őrködik felettünk ! A 60. zs. is Dávidé : Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meae ! Bizony, minden este úgy érezhetjük, hogy «a finibus terrae» kiáltunk az Istenhez, aki «factus est spes mea, turris fortitudinis a facie inimici».

Csütörtökön a 69. és 70. zs.-t végezzük. A 69. felirata : «Dávid zsoltára ; az áldozat emlékeztető részére» : Deus in adiutorium meum intende, Domine ! ad adiuvandum me festina. Első verse kifejezi az egész zsoltár alapgondolatát. A 70. zs. : In te Domine speravi, non confundar in aeternum!, tele van szebbnél szebb hitből fakadó gondolattal. Valószínűleg Dávid éneke, mely később népénekké lett. Alapgondolata : «Maradj velem, mert esteledik » (HK.)

Pénteki zsoltárok a 76. és 85. A 76. Azaf zsoltára : Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, et intendit mihi. Tartalma teszi gyönyörű esti imává, mert bennünk is élhet ez a lelkelet, főként, ha az Egyház nevében végzem. Nagy vonásokban így van felépítve : «Elhagyottnak érzi magát a nép, mintha már nem segítene oly hatékonyan Jahve. Lelkében vihar dúl, kétség gyötri, mikor visszanéz a múltba és annyi és annyi meghallgatásról, csodálatos vezetésről, megmenekülésről tud. Ezek közül, mint legcsodálatosabbat,

élénk színekkel ecseteli a Vöröstengeren való átkelést». (HK.) A 85. zs. Dávidé : *Inciina Domine, aurem tuam et exaudi me, quoniam inops et pauper sum ego !* Mennyire találóan végezhető ez esti imának, mikor tehetetlenül alszunk a fárasztó napi munka után.

Szombaton este a 87. és a 102. zs.-t végezzük. A 87. talán Kore fiainak dala : *Domine, Deus salutis meae, in die clamavi et nocte coram te !*, elmélkedés az örök álomról, a halálról. A 102. zs. : *Benedic anima mea Domino, et omnia, quae intra me sunt, nomini sancto eius !*, szép hálaadás Dávid szavaival a napi kegyelmekért.

Vasárnap a 4., 90. és 133. zs. vannak. A 4. zs. felirata szerint Dávidé : *Cum invocarem, exaudivit me, Deus iustitiae meae, in tribulatione dilatasti mihi. Alaphangulata, de főként befejező verse miatt (in pace in idipsum dormiam et requiescam, quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me !)* már a zsidóság is esti imának használta. A Psallite sapienter szerzője gyönyörűen alkalmazza ezt a bizalommal teli zsoltárt a kereszten fejét lehajtva meghaló Ur Jézusra. A 90. zs. is Dávidé : *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur.* Tartalma miatt került a Completoriumba : «Ha Isten veled, ki ellened !» (HK.) A 133. zs. : *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini,* felirata szerint zárándokok éneke. Krisztus papja befejezte napi

munkáját, melynek célja volt a benedictio Domini. Mielőtt nyugovóra térne, mintegy a most más földrészeken fölkelő papokat hívja fel, mert tudja, hogy a laus divina soha nem szünetelhet. Sőt meg is áldja az ébredő Úr szolgálait. Igazi papi ima.

Gyönyörű a Completorium zsoltárbeosztása, de ennek megéléséhez kevés az a néhány csak igazán kiragadott gondolat, melyet itt felsoroltunk. Sok elmélkedéssel lehet csak beleélni magunkat.

Nehezebb eligazodni a *Laudes* zsoltárbeosztásában. Itt a Completoriumban alkalmazott módszer nem kielégítő. A vasárnapi Laudest kell alapul venni és ezt tartalmát, sőt részben formáját tekintve is a hét több napjára alkalmazzuk.

Áttekintő táblázat :

Vasárnap :	92.,	99.,	62.,	Canticum,	148. zs.
Hétfő :	46.,	5.,	28.,	«	116. «
Kedd :	95.,	42.,	66.,	«	134. «
Szerda :	96.,	64.,	100.,	«	145. «
Csütörtök :	97.,	89.	35.,	«	146. «
Péntek :	98.,	142.,	84.,	«	147. «
Szombat :	149.,	91.,	63.,	«	150. «

Vegyük tehát alapul a vasárnapi Laudest és ennek alapján kíséreljük meg a Laudes zsoltárbeosztását megérteni.

A vasárnapi I. Laudes *első* zsoltára a 92. zsoltár, királyzsoltár : Dominus regnavit ! decorum indutus est, indutus est Dominus fortitudinem et

praecinxit se. Az egyetlen örök királyság fönséges magasztalása. Dávid éneke, melyet a teremtés befejezése napján (VI. nap) énekeltek. Vasárnapi zsoltárnak is hangulatos, pl. 5. versében : domum tuam decet sanctitudo. A hét többi napja I. Laude-sének első zsoltára is királyzsoltár, a sorszám szerint következő. Nézzük csak végig a sort :

Hétfőn a 46. zs. (Kóre fiaitól) : Omnes gentes, plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis! Istent, az egész világ királyát köszönti. Meghódol minden pogány. (Alkalmazhatom az Egyházra, mely missziós munkát végez.) Ez a zsoltár az ószövetségi újévi liturgiában szerepelt, mert 6. versében erre láttak utalást : Ascendit Deus in iubilo, et Dominus in voce tubae. Jól kezdjük vele az új munkanapot és hetet, melyen Isten bevonul a pogány izű munkába és az behódol a Királynak. Szentmisére is előkészít, mert ott jön a Király.

Kedden a 95. zs. : Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra ! Dávid éneke. Az egyik legszebb Istent dicsőítő dal Egyházunk ajkán. Az Egyház lelkes buzdítása, imája, melylyel az egész világot az Istenkirály dicsőítésére akarja hívni : Cantate Domino. Ki ne figyelne fel jobban erre, mint éppen a pap, hogy a Király dicsőségét hirdesse : Annuntiate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius (mindenkinek csak ezt hirdessük), mert Ő «laudabilis» és «terribilis», a pogány istenek (a világ istene : a pénz,

szépség, hírnév stb.) mind hiábavalóságok. Ki vigyázna jobban rá, mint a pap, hogy a Király templomában «sanctimonia et magnificentia» legyen. Mintha a szentmise kegyelmeit akarná szórni az Egyház, sürgeti papjait «tollite hostias et introite in atria eius. Adorate Dominum in atrio sancto eius». Nagyszerűen kihasználható király-zsoltár.

Szerdán a 96. zs. : Dominus regnavit ! exultet terra, laetentur insulae multae ! Dávid zsoltára, mikor országa helyreállott. Szép háttér e zsoltár éneklésére a felkelő nap, melynek uralmára felujjong a természet. Ez a mi Istenkirályunk uralmának jelképe, mert Ő az a Király, akinek uralmából : Lux orta est iusto et rectis corde laetitia. (11. v.)

Csütörtökön a 97. zs. : Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit. Dávid zsoltára, melyet szépen alkalmazhatunk az Oltáriszentségre, hiszen ma az eucharisztikus Királyról nyugodtan mondhatjuk : viderunt omnes fines terrae salutare Dei nostri. Készül a Király, hogy oltárainkra leszálljon közénk s ezért eucharisztikus tartalmat nyerhet a zsoltáros szava, hogy ujjongjon minden «a conspectu Domini, quoniam venit».

Pénteken a 98. zs. : Dominus regnavit, irascantur populi ! qui sedet super Cherubim, moveatur terra ! Ez is eucharisztikus vonatkozású lehet : tartalma szerint Jahve-királyról szóló himnusz,

aki a kerubokon álló trónjára fellép és ezzel jelzi felséges uralmát. (L. : ószövetségi füstoszlop.) Most is fellép az Úr, de nemcsak jelképesen, hanem realiter az eucharisztikus oltárra és itt még inkább méltó, hogy «döbbenjenek meg a népek» és «rendüljön meg a föld». Papjai is vannak a Királynak, köztük Mózes és Áron és Sámuel, kik a népért esdekelnek. Mi is a népért esdeklő papok vagyunk, mint Mózes, vezérei egy népcsoportnak. (Szent az Úr, mint Király, Törvényhozó és Bűnbocsátó !)

Szombaton a 149. zs. : Laudate Dominum in coelis, laudate eum in excelsis ! Olyan ember szívéből fakadhatott, aki egészen tele volt hálával az Istenkirály iránt és ez a hála elégtelennek tartja, hogy egyedül boruljon az örök Király elé, hanem magával szeretné vinni az egész teremtet világot. Így a hét minden Laudese királyzsoltárral kezdődik.

A vasárnapi Laudes *második* zsoltára már ősidőktől a mai helyén van, ugyanígy a hétköznapi második zsoltárok is. A folyószám szerinti sorrendtől csak pénteken van eltérés, hogy a Megváltás motívuma belekerüljön a 84. zs.-ral : Benedixisti Domine terram tuam, avertisti captivitatem Jakob. Kóre fiai zsoltára. A 8. versben a nép felsír (az emberiség) : Ostende nobis Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis ! s most jön a szépen felhasználható rész, mellyel különösen pén-

teken készülhetünk a keresztdozatot megújító szentmisére : Hadd halljam, hogy mit szól Jahve, az Isten ! Igenis, békét ígér népének, azoknak, kik hozzá hűek, kik szívükben hozzá visszatérnek. Igen, az Őt félőkhöz közel van segítsége (szentmise), hogy országunkban lakják a dicsőség ! (Eucharisztia.) Így találkoznak a jóság és hűség ; az igazságosság és a béke csókolóznak. A hűség majd a földről kisarjadosz, az égből meg az igazság leragyog.

A vasárnapi *harmadik* zsoltár a szép vágydal : Deus, Deus meus ad te de luce vigilo ! Sítivi in te anima mea. Dávid zsoltára, mikor Idumea sivatagában tartózkodott. A mi ajkunkon a földi élet sivatagában Istenre szomjazó papi lelkünk (az Egyház lelkének) imája Isten után, Eucharisztia után. A hétköznapi *harmadik* zsoltárokhoz nem találni különösebb kiválasztási szempontot.

Minden Laudes *negyedik* zsoltára *Canticum*. Minden Canticumban kimagasló ószövetségi személyek példaadó éneke cseng ajkunkon, melyet mind nagyszerűen felhasználhatjuk és alkalmazhatjuk a mi és az Egyház lelkületére. Az Egyházat, úgy lát-szik, az a szempont vezette e Canticumok kiválasztásánál, hogy a messiási gondolatot állítsa elénk, más és más formában, de egy céllal, hogy magasztaljuk az Istent. Nézzük csak végig a heti Canticumok sorát :

Hétfőn :

I. Laud. : Dávid éneke, melyet a templomra rendezett és sikerült gyűjtés után zengett.

II. Laud. : Izaiás éneke, aki a messiási kegyelmekért mond hálát. Sion az Egyházat jelenti, Izrael Szentje a Megváltót.

Kedd :

I. Laud. : Az idősebb Tóbiás éneke, melyet akkor énekelt, mikor csodálatosan visszanyerte szemvilágát. Jézus tanít látni !

II. Laud. : A betegségéből meggyógyult Ezeiás háladala. Mi is méltán énekelhetjük Jézus gyógyításáért (Megv.), hogy «psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitae nostrae in domo Domini».

Szerda :

I. Laud. : Judith hálaéneke az asszírok elűzése utáni hálaünnepen.

II. Laud. : Anna hálaéneke, melyet akkor énekelt, mikor meddősége után fia született és azt felvitte a templomba Hélihez.

Csütörtök :

I. Laud. : Jeremiás boldogító jövendölése : ebben adta tudtul a népnek, hogy a babiloni fogságból lesz szabadulás.

II. Laud. : Mózes éneke : akkor csendült föl ajkán, mikor átkeltek a Vöröstengeren és Isten kiszabadította őket az egyiptomi fogságból.

Péntek :

I. Laud. : Izaiás éneke, melyben a Cirus által hozandó szabadulás lépten-nyomon összeolvad a messiási ígéret művével.

II. Laud. : Habakuk jövendölése, mely a Breviárium antifonája szerint Cum iratus fueris, az ítélő Istenről szól, aki bünteti az ellenséget és megszabadítja a választottakat. Én is boldogan imádkozom a végén : «eljuttat engem magaslataimra a Győzelmes, miközben zsoltárt éneklek».

Szombat :

I. Laud. : Jézus, Sirák fiának éneke, ima Izrael népének a próféták által kilátásba helyezett szabadulásáért és megdicsőüléséért.

II. Laud. : Mózes éneke, hattyúdala : elbúcsúzik népétől, a hatalmat átadja Józsuénak. Tartalma az Úr hűsége ígéreteihez és Izrael hűtlensége. De Isten, fejezi be énekét, «megkegyelmez népe földjének». Feledteti a Canticum hosszúságát a benne lüktető pompás szónoki erő ; igazi remekmű.

Vasárnap :

I. Laud. : A három vértanu ifjúnak a tüzes kemencében énekelt dala, annak második része, melyben minden teremtményt az Isten dicséretére szólítanak fel.

II. Laud. : A három vértanu ifjú énekének első része, egyéni hálaadás.

A Laudes *ötödik* zsoltára egy Laudate vagy Laude szóval kezdődő zsoltár a hét minden napján. Ettől az ősi zsoltártól kapta nevét az egész imaóra : Laudes.

Hogyan tehetjük magunkévá a zsoltárokat?

A liturgikus írók egybehangzó véleménye szerint «a jó zsoltárimádságnak «nemcsak» legelső követelménye» (E.), hanem egyenesen «minden abbéli fáradozásunk, hogy jól zsoltározzunk, eredménytelen marad, ha egyszer hozzá nem fogunk, hogy a zsoltárokat alaposan végigtanulmányozzuk. Ennek tulajdonképen a szemináriumban kellene először megtörténnie. Valamikor senkit sem szenteltek föl, míg az egész psaltériumot könyv nélkül nem tudta ; ma azt nem volna szabad fölszentelni, aki nem érti jól az egész psaltériumot». (PP. 13. l.) Ha mélyen szívünkbe véstük a zsoltárok értelmét, akkor majd jól zsoltározzunk.

Hogyan végezzük célszerűen ezt a tanulmányt? (E. 73—74. l. és PP. 15—16. l. alapján) Legjobb forrásmunka a magyar nyelven írottak közül : Horváth Konstantin : A zsoltároskönyv magyarázata és fordítása, Sík Sándor : Zsoltároskönyv, dr. Császár József : Zsoltárkulcs (a Breviárium zsoltárainak rövid magyarázata. Ha valaki pl. Szentiványi Róbert : Szentírástudománya alapján kissé otthon van a zsoltárok történeti és lelki világában, akkor ezt a kis könyvet nagyon meg fogja

kedvelni); a külföldiek közül: Jetzinger: Die Psalmen und Cantica des Breviers (latin), Thalhoffer: Erklärung der Psalmen, Szent Ágoston: Enarrationes in Psalmos, Miller német zsoltár-magyarázata, mely rövidebb és bővebb kiadásban is megjelent, Wolter: Psallite sapienter (sok gyakorlati alkalmazással, öt nagy kötet, szépen felhasználható), Van der Heeren: Psalmi et Cantica Breviarii (latin nyelven; közli a Breviárium Psalteriumát, mellette egy másik oszlopban parafrázist ad: egy-két szóval kibővíti a szent szöveget; minden zsoltár végén általános és több ünnepre vonatkozó speciális liturgikus alkalmazást nyújt).

Lehetőleg az eredeti szövegbe dolgozzuk belemagunkat (és ez Horváth Konstantin műve alapján könnyen lehetséges), mert a Breviáriumban használt latin fordítás több helyen érthetetlen, vagy rosszul érthető. Az Egyház valószínűleg csak azért használta, mert hosszú használat szentelte már meg. Ha naponta csak egy zsoltárt is dolgozunk át, akkor is előbbre jutunk. Akár a reggeli félórás meditációnkat is erre állíthatjuk be. Minden zsoltár tanulmányozásánál külön kis lapra írjuk fel a következőket:

1. a zsoltár címe és rövid tartalma;
2. háttere és a helyzetkép (történelmileg vagy pl. esti ima);
3. gondolatmenete, beosztása (ha ismerem a

gondolatmenetet, akkor egy értelmetlen szó nem lesz zavaró);

4. tárgyi és szómagyarázat.

A lap másik oldalára írjuk fel a szép gondolatokat és a liturgikus fölhasználását.

Ennek az a haszna, hogy az így feldolgozott zsoltárokat könnyen ismételhjük.

E tanulmány alapján írunk rövid jegyzeteket a Breviáriumba az egyes zsoltárokhoz. Ne álljon ez másból, mint a tartalom rövid megjelöléséből, utalás a helyzetképre, a zsoltár beosztásának megjelölése, a hibás szövegrész kijavítása. Ha valamelyik zsoltár nagyon keveset mond nekem vagy talán semmit sem, de van egy nekem tetsző sora, azt megjegyzem és arra gondolva imádkozom.

Helyesen írja Sik Sándor, hogy e látszólag nehéz (pedig még ha kétnaponként készülök el egy zsoltárral, akkor is egy év alatt befejezhető) tanulmány és jegyzetkészítés után mennyivel értelmesebben fogunk hozzá pl. a 71. zsoltárhoz: *Deus iudicium tuum regi da, et iustitiam tuam filio regis*, ha a Breviáriumban fölöttem ott látom a címet: A győzelmes békefejedelem; vagy értelmetlen helyeken a kijavított szöveget: pl. a Miserereben ott van az értelmetlen rész: *Tibi soli peccavi et malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris*; ha itt az *ut* helyett *sed tu-t* írok, a *vincas a-ját i-re* javítom ki és a *iudicaris*-ban a *ri* szótagot áthúzó, akkor

előttünk az értelmes hű szöveg : Sed tu iustificaris in sermonibus tuis, et vincis cum iudicas. (E. 73. l.) Mások ezeket nem a Breviáriumba írják bele, hanem a napi zsoltárok sora szerint kis lapokat használnak erre. Ezt bele lehet tenni a Breviáriumba és zsolozsmázás közben csak rápillantva is teljes képet kapunk.

Azt is állítja mindenki, aki komolyan foglalkozott a zsoltárokkal, hogy azokban mindenki talál minden problémájának vagy lelkiállapotának megfelelő részt, hát még ha az Egyházra alkalmazza, mennyi találót lel benne. Itt csak Eisenhofernek idevonatkozó megjegyzéseire szorítkozom :

1°. A zsoltárok liturgikus kifejtésénél legkézenfekvőbb, hogy azoknak szószerinti értelméből induljunk ki és ebből alkalmazzuk az egyes lélek igénye szerint. A liturgus megtalálja bennük azokat a felemelő gondolatokat, melyek hálára és magasztalásra, az isteni segítség kérésére vezetnek ; a legmegfelelőbb kifejezést talál bennük minden lelki szükséglet és külső igényhez.

2°. Amint az Ószövetség nem mint magánimákat vette fel istentiszteletébe a zsoltárokat, hanem kezdettől fogva mint olyan énekeket kezelték, melyekben a közösség mint egész akarta leróni Isten iránti imakötelezettségét, éppen így őskeresztény elv alapján («Zsoltár az Egyház könyve», Ambrus) az Újszövetségbe mint az Egyház imáit vették fel.

3°. Mint a misztikus Krisztus imáit nézzük a zsoltárokat.

4°. A liturgiában egyes zsoltárok különleges napokra és alkalmakra vannak kiválasztva. Gyakran egész tartalmuk olyan alkalmazást kíván (pl. 21. zs. a Passio idejére, 71. zs. Epiphániához, a Miserere a II. Laudeshez stb.), rendesen azonban csak egy markáns hely volt bennük, mely a kiválasztásra alkalmat adott. Ilyenkor a többi részt ehhez alkalmazzuk. (EL. 36. l.)

Kissé több munkát kívánnak a zsoltárok, de megéri, mert bőséges lelki haszonnal jutalmaz a jó Isten és főképp, szebbé tesszük a Laus Divina-t. Liguori Szent Alfonz nyomán 1898-ban Kalocsán megjelent egy kis füzet : A zsoltárok rövid foglalta címen. Annak előszavában olvastam :

«Szent Bernát egy ízben a kórusban zsolozsmázó szerzetesei közé lépvén, látá, amint minden szerzetes oldalán angyal állá és táblára ír vala : némelyik arannyal, a másik ezüsttel, ismét más vízzel ; némely pedig levegőben tartá a kezét és semmit sem írá. Az Úr kinyilatkoztatá Szent Bernátnak, hogy akiknek érdemeit vízzel írják őrzőangyalaik, azok csak a szóra vigyáznak, hogy meg ne tévedjenek ; akikét ezüsttel írják, azok már a szó értelmére is ügyelnek ; akik érdemeit arannyal írják föl, azok a zsoltár szavait elmélődvé és Istenre alkalmazva mondják» ; az utolsó csoportba tartoznak, akiknél semmit sem írnak, ezek zso-

lozsmázása semmit sem ér. A mi érdemeink olyanok legyenek, hogy azokat csak arannyal írassák.

Ha erre valamelyik oltártestvér azt mondaná, hogy ez eleinte nagyon terhes lenne, én csak annak a római ifjúnak példájával felelnék, aki fáklya-tartó volt a pogány istentiszteletnél. Mivel a fáklya még az istentisztelet vége előtt leégett, hagyta, hogy a keze égjen tovább, csak hogy az istentisztelet végig szép legyen. A mi istentiszteletünk annyira fölötte áll e pogány szertartásoknak, mint a torz árnyéknak a valóságos alak. Ennek széppétételétől nem szabad sajnálnunk az áldozatot. Később a zsoltározásban nyert öröm sokszorosan kárpótól, amikor nemcsak az ajak, hanem a szív is zsoltározik.

«A nagy francia konvertita író, Huysmans egyik regényében (Úton) nagyon érdekes gondolatokat fejteget a templomokról. Azt mondja, hogy egy templomban annál könnyebben és mélyebben gerjedünk áhítatra, minél több bensőséges, áhítatos imát ittak már magukba annak a templomnak falai, tehát minél több szent lélek imádkozott benne és minél nehezebb időkben, minél súlyosabb megpróbáltatások között fordultak benne Istenhez az emberek. Ezért tudunk olyan jól imádkozni a százados székesegyházakban és ezért nem versenyezhetnek ezekkel a modern templomok.

Huysmansnak ez a gondolata, ha átvisszük a templomról az imádságra, talán megsejteti velünk,

miért olyan egészen páratlanok az imádságok közt a zsoltárok? Az imádságokba is beleivódott azok áhítatának illata, akik imádkozták őket. Minél többen és minél nagyobb imádkozók lehelték belénk áhítatukat, annál jobban megérezhetjük ezt bennük, annál könnyebb őket igazán bensőségesen imádkozni. Már pedig semmi sem fogható ahhoz az áhítatkincshez, amely a zsoltárokban van felhalmozva . . . Valóban, mikor a zsoltárokhoz közeledünk, éreznünk kell a bibliai szót : szent a föld, amelyen állunk. És mi ezt a szent földet minden nap fölkeressük, huzamos tartózkodásra, hiszen a Breviárium legnagyobb része zsoltárokból áll.»

Olvasmányok.

Kétféle olvasmány van a Breviáriumban : lecke és kapitulum. Eleinte sokkal nagyobb részt foglaltak el az olvasmányok a zsolozsmában. Hosszúságuk a kórus vezetőjétől függött. Ennek ma is nyoma van a Breviáriumban. Eredetileg t. i. a kórusvezető szólt a leckét olvasóhoz : Tu autem (azaz Desine !), mire az olvasó így fejezte be olvasmányát : Miserere nobis. Ebből lett a mai : Tu autem, Domine, miserere nobis befejezés. (EL. 299. l.) A leckék mai formájának őse a középkori kuriális Breviárium. (EL. 298. l.)

A *Matutinum* leckéi nagyobbbrészt már Szent Benedek szabályaiban is mai elrendezésükben sze-

repeltek. A XI. század óta van a III. Noct.-ban az Evangélium és annak magyarázata. A szentírási részben (I. Noct.) is az a szempont érvényesül, hogy amint egy hét alatt elvégezzük az egész Psalteriumot, így egy év alatt átolvassuk az egész Szentírást, ami a régi rövidítetlen leckéknél meg is történt. A lerövidített leckékkel ez a szempont már csak annyiban érvényesülhetett, hogy legalább a Szentírás minden könyvéből elolvassuk a caput librit. (Ezért van a rubrikában, hogy esetleges hónapróvidítésnél az elmaradó héten szereplő könyvrésznek legalább az első részét olvassuk el az előző héten.)

Azt is észrevehetjük a leckék beosztásánál, hogy lehetőleg az egyházi év megfelelő időszakával rokon könyvet olvastatja az Egyház. Ez a beosztás pedig a következő :

Adventben : Izaiást olvassuk, aki az Ószövetség prófétája, evangélistája. A leckékben ő a vágyódó Izrael kifejezője. Tőle van a Rorate coeli is.

Karácsonytól Hetvenedvasárnapig : Szent Pál leveleit olvassuk, a népek apostola magyarázza a Megváltás nagyságát. A levelek sorrendje ugyanaz, mint a Szentírásban. Itt nem pótoljuk be az esetleg elmaradó heteket, mert ugyanannak az írónak könyveiről van szó.

Hetvenedvasárnap hetében Ádám történetét olvassuk, melynek alapgondolata bűnbánatra int.

Liber Genesis. Erről szól a vasárnapi II. Noct.-ban Szent Ágoston is.

Hatvanadvasárnap hetének olvasmányai Noéről és a vízőzönről vannak és mutatják, hogy hová vezet az elvesztett kegyelem útja. Tartsuk tehát készen a lélek talaját. Erről szól a II. Noct.-ban Szent Ambrus.

Ötvenedvasárnap hetében Ábrahám patriarcháról szól az olvasmány, mint az áldozatos lélek örök-szép alakjáról. Erre a lelkületre van szükség, hogy a böjtidőt gyümölcsözően éljük át. (J. L. 31. l.) Erről beszél Szent Ambrus a II. Noct.-ban.

A szenvedés időszakának olvasmányait Jeremiás könyveiből veszi az Egyház. A szenvedés történetének nagy prófétája szerepel a nagyhéten is.

Fehérvasárnap hétfőjétől: Az Apostolok Cselekedeteivel éljük át a Föltámadás örömét.

A húsvét utáni III. vasárnap hetében Jelenések könyve. Azután a katolikus levelek fejtik ki a keresztény élet értelmét és előkészítenek a Szentlélek eljövetelére.

Húsvét u. IV. vasárnap hetében Szent Jakab levele. Az ötödik vasárnap hetében Szent Péter két levele. Hatodik vasárnap hetében Szent János három levele és Szent Judás levele.

Július végéig Sámuel és a Királyok könyve az olvasmány. E történeti könyvek ószövetségi képekben adják elő az Isten országának terjedését.

Augusztusban az életfilozófia könyvei vannak a

keresztény élet belső elmélyítésére. Salamon mondásai, a Predikátor, Bölcsesség és Jézus, Sirák fiának könyvei.

Septemberben, mikor a természet halni készül, a szenvedések könyvei jönnek : Jób, Tóbiás, Eszter és Judit.

Októberben még egyszer felragyog a maga szépségében a szenvedő élet, akkor olvassuk a Makka-beusok könyveit.

Novemberben a nagy és kis próféták énekeiben éljük meg az Egyház dicsőségét és felragyog teljes fényében a beteljesülés örök birodalma.

A szentírási részek ilyen elosztása nagyon régi. Még a keresztény ókorba visszavezethető és lényegében ma is olyan, mint volt a XI. században.

II. és III. Noct. leckéinek megválasztása is olyan, hogy azok az ünnep hangulatával kapcsoljanak. Pl. Adventben a II. Noct.-ban Szent Leo és Hieronimus, a III. Noct.-ban Nagy Szent Gergely pápa homiliái, melyekben gyönyörűen áll előttünk Keresztelő Szent Jánosnak alakja.

Az *Absolutio és Benedictio*-ról tudjuk, hogy már Szent Benedek reguláiban (c. 11.) a kórus vezetőjének áldása előzi meg a lecke olvasását, hogy kieszközöljék Isten áldását az olvasóra, hogy méltón olvasson, s a hallgatókra, hogy hallgatásuk gyümölcsöző legyen. Ennek az áldásnak formája csak a XII. század elején tűnik fel. Az absolutiókat (vagyis a zsoltárrész bezárását, könyörgését az

elkövetett bűnök bocsánataért) Durandus a XIII. század végén még nem ismeri, bár ennek nyomai a IX. századba, Rómába vezetnek vissza. (EL. 299. l.)

Ezek után legalább nagyon röviden az olvasmányok lelkébe vessünk egy pillantást. Főlélegesen látszik az első és legközelebbi szempont kifejtése, t. i. az olvasmányok szerzőiről, hiszen teológiai tanulmányaink közben ezzel bőven foglalkoztunk. A Szentírást a Szentlélek sugalmazta, a lecke gyanánt szereplő dogmatikus döntés szövegén tartalmi helyessége az «ex cathedra» dogmájával fényes magaslapon áll, a szentatyák és többi szent írók szavát életük és az egyházi használat szentelte meg. Inkább a leckék liturgikus szellemét világítom meg, amikor azt mondom, hogy a leckék zsolozsmánk organizmusában mintegy a kultusz soterikus célját töltik be. Vagyis az a rendeltetésük, hogy ezekben Isten szóljon hozzánk, miután mi a zsolotárokban dicsértük Őt. E tény megfontolása már önmagában is új életet hozhat zsolozsmázásunkba.

A *kis órákba* is változatosságot visznek a kapitulumok, melyek kiemelik a nap egy fontos gondolatát és előkészítenek az óra fő pontjára, mely a könyörgés, illetve a Laudesben a Benedictus és a Vesperasban a Magnificat. A Prima kapitulum tulajdonképpen hódolat a Király előtt, mintegy a tiszta szándék megerősítésére, hogy mi egész nap

csak az Isten dicsőségét akarjuk keresni. A Completorium kapitulumma megragadóan szép.

Olyan fájó papok ajkáról hallani, hogy nem értik a lecke olvasásának célját és azt a zsolozsmában feleslegesnek tartják. Ha nem is látnók célját, akkor indítson meg az a szertartás, mellyel az Egyház ezek olvasását körülveszi. Igyekezzünk azonban lelkünkben kialakítani az előbb vázolt liturgikus látószöveget, melyből az Egyház is kezeli. Igyekezzünk ezekből megérezni az Isten szavát hozzám... Lehet-e ezt bizonyítani?... Kell-e egyáltalán bizonyítani papoknak, akik tudják, hogy az Egyház a második Krisztus és mikor kezünkbe adja ezeket a leckéket és kapitulumokat, akkor Isten nevében teszi? Így nézzük tehát őket, hogy «*Evangelica lectio sit nobis salus et protectio*».

NB. Sokszor jó segítő gondolat az is, hogy a leckéket a napi szent ajkára adjuk. Máskor a statió (L.Missale) szent ajkáról cseng új megvilágításban a lecke, pl. Septuag.-kor Szent Lőrinc ajkáról.

Responsorium.

A zsolozsma egyik legkedvesebb része. Ha csak minimális liturgikus érzék is van valakiben, a responsoriumokat már megszereti. Csak tessék felütni az adventi responsoriumokat. Az egészet végig lehet olvasni, mint valami nagyon kedves és

érdekes olvasmányt, mely lelkenedező, vágyódó lelkülettel van tele.

A Responsorium benső kapcsolatban van az olvasmánnyal. Valamikor egész zsoltárokat énekeltek a leckék után. Később kezdtek a zsoltár helyett prózai, főként bibliai szövegeket alkalmazni. Nagyon sok költőiség, vagy kifejező erő van bennük. Legjobban itt jut kifejezésre az egyházi év élete. Egyszer Istent szólaltatják meg, máskor a szentet, vagy tovább viszik az olvasmány gondolatát a historikus responsoriumok, hogy azt jobban elmélyítsék. Ez utóbbiak keletkezését az a tény magyarázza meg, hogy a leckéket megrövidítette az Egyház és azt akarja a Responsoriumokkal elérni, ami a csonkítatlan lecke tartalmának hatása volt. (EL. 300. 1.)

Ha lelkületüket keresem, az az Egyház lelke. Az Egyház beszél bennük. A második Krisztus sírja el pl. panaszát Jeremiás siralmaira . . . Általában a Responsoriumot a zsolozsmázás próbakövének nevezhetjük. Akinek szívéből legalább néha, csaknem önkénytelenül törnek elő a Responsoriumok szavai, az jól zsolozsmázik, mert a Responsorium mintegy reflexió az olvasmányra. Azt akarja, hogy az olvasmány hatása mindjárt megnyilvánuljon az Isten iránti hála, dicséret vagy kérés szavaiban. Ezzel a léleknek az olvasmánnyhoz való csatlakozását kell kifejeznie . . . Ha egyházas a lelkem, akkor mélyen tudok örülni az Egyház

ünnepein és tudom az Egyház egyszerű latin nyelvén ismételtetni pl. Húsvétkor a feltámadási történetet, mert tudom, hogy az evangéliumi hír olyan nagy hatással van az Egyházra, hogy az szinte a nagy örömtől megdöbbenve ismételteti azt a hírt, amit megtudott. (PBL. 1931. 308. l.)

Preces.

Zsoltárversekből álló könyörgések, melyek a Szent Benedek által ajánlott litániának felelnek meg. A IX. században már elég fejlett formában megvoltak. Tartalmilag véve imádságok az Egyház általános szükségleteiért.

Milyen lélekkel imádkozzam ezeket a sokszor olyan nagy tehernek látszó könyörgéseket? Megmondják a körülmények. Egyszerű köznapokon és bűnbánati, könyörgő jellegű napokon imádkozzuk. Mindig az Egyház nevében. Ha fárasztó vagy hosszú a végzésük, akkor fogjuk fel úgy, mint vezeklő imát és az Egyház nevében végezzük, az Egyház tagjaiért, magunkról is. Különösen a Laudes és Vesperas precesében végigfohászkodjuk az Egyház ügyeit és ezzel igazán katolikus imát végzünk. A Prima és Completorium precese magánima jellegű, mint a Prima és Completorium egész beállítottsága. A kis óráknál a preces jelentősége inkább az, hogy néhány versiculussal és a Miatyánkkal bevezesse az órát befejező könyörgést.

Ezeknél is leglényegesebb, hogy egyházas lelkülettel végezzük és akkor mindig és minden könyörgését aktuálisnak, szívünkhöz közelfekvőnek fogjuk találni.

Suffragium.

Emlékeztető arra a rövid Officiumra, melyet egy imának örvendő kor a napi főofficiumhoz szeretett kapcsolni, pl. a szentekről, a szent keresztről. (EL. 301. 1.)

Te Deum.

A jó Isten jótéteményei sokszor oly kézzelfoghatóan megsejtetik velünk az Ő jóságát, hogy a lélekből szinte természetszerűen tör fel a hálaérzet: Confitemini Domino, quoniam bonus...

Ilyenkor a zsolozsmában is ujjongó lélekkel tudjuk végezni a Te Deum-ot.

De mit tegyünk a lelki sötétség, a megpróbáltatás nehéz napjaiban, amikor még a múlt szép emlékeire való visszagondolás sem látszik elég alapnak a Te Deum énekléséhez? Ilyenkor nézzünk Árpádházi Szent Erzsébetre! Mintakép lehet minden pap számára. Kiűzik az otthonából, éjnek idején, télvízben hiába kopog szállásért. Végül a magyar király leánya, három kis árvájával, egy ólban húzza meg magát. A keserűség pohara csordultig telve. Sírjon? Keseregjen? Nem. Megszólal

a ferencesek harangja : éjféli zsoltosmára hívja a testvéreket. Erzsébet is odasiet és kéri a testvéreket, énekeljenek szívből jövő Te Deumot : megköszönni a jó Istennek, hogy méltatta őt is a betlehemi kis Jézus sorsában osztozás kegyelmére.

Hány pap ajkán csendülhetett már fel ez a szép himnusz, melynek első részét (a Tu Rex gloriae-ig) már Szent Cyprián is énekelte. Az ariánusok ellen küzdő nagy papi egyéniségek már a himnusz második részével (Aeterna fac-ig) rótták le az Istenembernek azt a tiszteletet, melyet ezek az eretnekek megtagadtak. Az utolsó részében a zsoltáros lelkület kapcsolódik be, mert ez valószínűleg az V. században került ide a Psalterium Gallicanumból. Ezekből a vonásokból tevődik össze a Te Deum-os papi lélek. Ilyen lélekkel énekeljük mi is, akik az emberek által megtagadott Istenünknek a tévelygő emberek nevében is Te Deum-ot énekelünk.

Idősebb kispap társaim mondták, hogy Szemináriumunk folyosóján csaknem mozdulatlanul maga elé nézve ment mindig végig a komoly pap, P. Fiedler. Azt hitték, hogy szent jár köztük, akit nagy zárkózottságával és látszólagos hidegségével is nagyon szerettek. Valamelyik missziós útján megfázott és betegen vitték Pestre. Meghalt és hamarosan megtudtuk haláláról, hogy ez a hideg jezsuita a Te Deum éneklése közben halt meg. De szép exitus sacerdot is : azt énekelte, amit naponta

imádkozott az Egyház nevében és amit papi lelke annyira magáévá tett, hogy életerejének utolsó maradványát is ebben akarta kiönteni : Te Deum laudamus.

Benedictus.

A liturgikus írók szerint papi zsolozsmánk két csúcspontja a reggeli Benedictus és az esti Magnificat. Ezért ezt a két éneket külön elmélkedés tárgyává tesszük. Mindkét elmélkedés alapjául Parsch Pius : Das Leben Jesu I. kötetében megjelent elmélkedését vettem.

A Laudes kiemelkedő éneke a Benedictus. Ismerjük a bibliai hátteret. Zakariás pap kételkedése miatt megnémul. Hosszú várakozási idő telik el, végül az angyal szavát teljesülni látja, fia születik. Születése után a nyolcadik napon vették fel fiát az Isten szövetséges népe közé a circumcisióval. Ott voltak a szülők, rokonok és valószínűleg a Szűzanya is, Jézussal a szíve alatt. Zakariás leírja az angyaltól kapott nevet : János az ő neve. Ekkor megnyílik ajka. Most következett az ének, melyben ősi szokás szerint hálát kellett mondani az ábrahámi szövetségért. A rokonok jó kívánsága jött, mire az atya megadta énekben a gyermek nevét : et tu puer filius Altissimi vocaberis. Ezek az elemek folynak össze Zakariás énekében, de tartalmilag a forma fölé emelkedik és hirdeti a messiási idő kezdetét, benne fia szerepét.

Az ének gondolatmenetét röviden így foglalhatjuk össze :

Első rész : Isten magasztalása a Megváltó elküldéséért és a megígért megváltói kegyelmekért.

1. Az esemény : Isten megváltást készít :

- a) kegyelemteljeset, «az üdvösség szarvát»,
- b) mely szabadulást jelent az ellenség kezéből,

2. motívum : Isten ezt azért teszi,

- a) hogy «irgalmasságot cselekedjen»,
- b) hogy «megemlékezzen az ő szent szövetségéről»,

3. a Megváltás hatása :

- a) «félelem nélkül szolgáljunk neki» (negatív),
- b) «jámბorságban és igazságban» : kegyelem (pozitív).

Második rész : fiához szól. Szebbnél szebb vonásokban adja Zakariás ajkára s Szentlélek, hogy ki lesz János.

1. Az esemény : János áldást és segítséget visz népének :

- a) mint a Messiás előfutárja (praeibis),
- b) ad dandam scientiam salutis eius (az üdvösség tudományát adva a bűnök bocsánatára),

2. motívum : ezáltal megint ismertté lesz az Isten irgalma («a mi Istenünk mélységes irgalmából»),

3. hatása :

- a) Krisztus : a magasból fölkelő,
- b) szabadulás a lelki sötétségből (negatív),

c) messiási béke : «lábainkat a békesség útjára igazítsa» (pozitív).

Látszik, hogy olyan teológus ajkáról hangzott el az ének, aki nagyon odaadóan várta a messiási országot. Természetesen érzik rajta, hogy Zakariás az Ószövetség embere volt. Ezért énekel ellenségtől való szabadulásról (téves zsidó felfogás a messiási országról, melyet földinek gondoltak), bár ezt lelki értelemben is vehetjük. De a messiási eszme vallási oldala gyönyörű fényben ragyog fel előttünk.

Hogyan állítsuk be imaéletünkbe ezt az éneket?

I. A Benedictus tárgya a Megváltás. Az Egyház szemében minden nap megváltói nap, és reggel ugyanazzal a messiási érzéssel áll az Egyház, mint Zakariás. Zakariás lélekben látja a Felkelő Napot, Krisztust, aki a világ Világossága. Így néz az Egyház is : a felkelő napban a feltámadó Jézus szimbolumát látja. A pap vagy az Egyház reggel a Megváltót (s az új nap megváltói kegyelmeit) tartja kezében és a Benedictus mintegy a jó szándék, mintegy a könyörgés : bár sokan gyümölcsözővé tennék ezt az új napot ! Valóban «visitavit plebem suam», mert ma gyakran kopogtat szívünk ajtaján : örömben, szenvedésben stb. Milyen mély gondolat : mai napom Istennek otthont kereső napja. Mellettünk van ma a hatalmas Üdvözítő, amint azt megígérte : győzelmet ad nagy ellenségünk, az ördög felett.

Motívumai ma is azonosak : irgalom és hűség. Jó erre napközben is gondolni.

És hatása ? Az, hogy mi életünk minden napján a bűntől szabadon szolgálhatunk Neki szentségben és igazságban.

II. «Et tu puer . . .» Én vagyok ez a gyermek ; hozzám szól az Egyház, az ő papjához és, ha ezzel a lélekkel énekelem ezt a részt, akkor gyönyörű papi beállítottságot tanulok meg belőle : Isten előtt járok, prófétája vagyok, útját készítem az emberek lelkéhez. Vajjon életem és szavam Hozzá vezet-e ? Hát még ha összekapcsolom a Felkelő Napot az eucharisztikus Jézussal, aki az én napom fénye, meleg- és erő-központja. Megvilágítja a sötétséget és békét hoz az eucharisztikus Jézus. A béke a megváltás kegyelme : béke Istennel — megszentelő kegyelem ; béke emberrel — felebaráti szeretet. Tehát Krisztus a lelki Nap ma nekünk világosságot és békét akar hozni.

Két nagy papi feladat cseng bele reggeli énekünkbe :

1. saját lelkemért szorgoskodni : hogy in sanctitate et iustitia veritatis éljem át a napot ;

2. másokért dolgozzam, főként életemmel : eloszlatni a lelki sötétséget és békét vinni az embereknek.

A zsolozsmázáskor úgy kapcsolódjunk bele a Benedictus-ba, hogy az életünk is méltó legyen e szép, igazán katolikus és papi énekhez.

Magnificat.

Minden Vesperasban énekeljük Szűz Mária magasztos énekét. Tartalma :

1. vers : Hála az egyéni kegyelemteljességért és felemelésért.

Az Isten három tulajdonságának magasztalása : mindenható, szent, kegyes.

2. vers : Az Istennek az emberekben való uralkodásának magasztalása.

3. vers : Isten teljesíti a messiási jövendöléseket.

A Magnificat hamar bekerült liturgiánkba, mert már a negyedik században használják az Officiumban. Szent Benedek tette a Vesperasba.

Néhány szó a liturgikus alkalmazásáról. A Magnificat a Vesperas csúcspontja ; ezt akkor éljük meg legjobban, ha egy áténekelt ünnepélyes Vesperáson résztveszünk. A Magnificatot ünnepélyesebben éneklik, mint a zsoltárokat és alatta az oltárt incenzálják. A Magnificat hálaima és az örvendező hálának legszebb kifejezése. Ki köszön ? Egyház és lélek köszön s ehhez az ég és föld legfölségebb teremtményének, Máriának szavait használja fel. Miért hálás a lélek és az Egyház ? Elsősorban a napi megváltói kegyelmekért ; különösen az ünnepi kegyelemért : Isten az egyházi év ünnepeihez különleges kegyelmeket kapcsol. A lélek még beleadja egyéni háláját. A hála alapja Máriánál és az

Egyháznál nagyon hasonló : mindkettő Krisztus-hordozó. Felemelte az Egyházat az Isten, mert nagy dolgok történtek ma benne.: pl. megtérések, égbejutások stb. . . . Lélek felemelése : mennyei kegyelem, papiságom stb. Megmutatta hatalmát : a szívek ura ; szentségét : bűn feletti győzelme ; kegyességét : ígérete és teljesítése.

Az ének második része vigaszt és tanítást ad. Tanítása : kicsi és idegenkedő maradj a földön, légy alázatos. Gondolj a nagy előképre, Máriára. Az alázatban az Isten országa alapjairól van szó, mint Psywara is írja a Heroizmusról írt szép tanulmányában : kevély és keresztény oly ellentétes fogalmak, hogy aki kevély, az nem lehet keresztény, és aki keresztény, az nem lehet kevély, mert Krisztus országának s így a kereszténység heroikus beállítottságának egyik fő jellemvonása a bűnbánó Magdolna alázatossága, aki a világ szerint üres kézzel ment Krisztushoz és oly gazdagon tért vissza, hogy az angyalok is megirigyelték volna szépségét, ha tehették volna. Vigasza pedig : kívül tombolnak az Egyház ellenségei, a kevély és gazdag felvonul ellene és benn a templomban a szegény Egyház Magnificatját éneklik incenzálás közben s száll az ég felé : Disperdit superbos . . . Ennek az éneknek mindig igaza volt, mert 2000 éve az Egyház ellenségei (kevélység stb.) megtörték ezen a sziklán.

Legyen ajkunkon a hála dala, hiszen ma is érez-

tük az Isten szeretetét. Csendes végzésnél is adjunk ennek az éneknek ünnepélyesebb jelleget, vigyünk bele sok egyházas érzelmet és kapcsolódjunk bele első éneklőjének, a Szűzanyának lelkébe.

A legtökéletesebb tartalmú ima.

Végigméltuk a zsolozsma anyagát. Lehetetlen rá nem döbbsen arra, hogy

1. «nagy gonddal vannak benne összegyűjtve : szentírási, tehát Istentől sugalmazott szövegek és ez a fő része ; a szentatyák java írásai, a szentek életleírása, a legnagyobb keresztény szellemek himnuszai, könyörgések és fohászok, melyeket a hivatalos egyházi tekintély alkotott vagy hagyott jóvá. Ha tehát szerzőiket kérdezed, azok : elsősorban a Szentlélek Isten, másodsorban az emberiség legjava.

2. az összeválogatásnak szempontja az volt, hogy általuk a lélek minél tökéletesebben emelkedjék Isten felé s minél világosabban táruljanak fel azok a természetfeletti értékek, melyeket el akarunk nyerni. S e szempont valóban teljesen érvényesült benne ;

3. ezekkel a szövegekkel emelték lelküket Istenhez az Egyház legnagyobb szentjei két évezreden át, sőt a zoltárokkal az Ószövetség is. Rajtuk keresztül örültek, sírtak, vezekeltek, vágyódtak, lelkesedtek, hittek és szerettek. Lánglelkük bele-

égett, nagy szívük beledobogott, fáradhatatlan munkájuk üteme bennük lüktetett. Nincs az a művész által kijátszott hangszer, mely ennek a lélekhangszernek csak gyöngé hasonlata is lehetne ;

4. bölcsen számol az ember lelkületével, mely igényel oktatást, lelkesítést, változatosságot. A zsolozsma leckéivel (előbb hosszabb a Matutinumban, később rövidebb : *lectio brevis, capitula*) oktat, mégpedig majd szentírási résszel, majd szentnek történetével, majd magyarázatokkal. A zsolozsma lelkesít invitatoriumával, antifonáival, versiculusaival és responsoriumaival. Főleg pedig zsoltáraival, canticumaival és himnusaival. Változatosságát biztosítja elsősorban az imarészek összeállítása. Egymást váltogatják állandóan a különféle formájú és tartalmú szövegek». (P. H.)

Szeressük meg nagyon zsolozsmánkat, mert valóban a legtökéletesebb tartalmú ima. Manning bíboros írja róla, hogy zsolozsmánk tartalma, anyaga «örök tanubizonyosság az Isten és a hit mellett. Emberek állították össze ; de ez emberek szentek voltak és munkájukat a Szentlélek vezetése alatt végezték. A zsolozsma külső kerete emberi kéz műve lehet, az anyag azonban, melyből össze van állítva, az Isten Lelkének szava». (M. 2. p.) Csak tisztelettel lehet a Breviráiumhoz nyúlni. Ezért a nagyrabecsülő lelkületért külön imádkozunk minden zsolozsma előtt : «*Aperi Domine . . . ut digne . . . hoc Officium recitare valeam.*»

III. RÉSZ.

A zsolozsma az időnek és az időben lepergő emberi életnek megszentelője: a pap Ráfaelje.

Mindnyájunk lelkében ott él a szülői otthon képe. Mikor visszagondolunk az első utakra, melyek a családi otthonból először csak napokra vagy hetekre elvittek bennünket, mindig fölébred édesanyánk képe, aki útra induló fiát ellátta mindazzal a jóval, amire az úton szüksége lehetett; felmerül előttünk az édesapa képe, aki útunkat célhoz segítette. Milyen szeretettel, mennyi figyelemmel készítettek fel az útra, mely a papsághoz vezetett.

Ezzel a szeretettel hasonlíthatnám össze az Egyház gondoskodását rólunk, papjairól. El lehet-e felejteni azt a boldog napot, amikor subdiaconussá szenteltek? Az Egyházéi lettünk és az Egyház elindított a diaconátus és az áldozópapság útján a legnagyobb földi útra: Sic nos existimet homo, ut ministros Christi! Olyan útra léptünk, melyen ezer veszedelem között kell biztosan az élen haladnunk, hogy aki utánunk jön, biztosan Krisztushoz találjon. Látja ezt a gondos édesanya, az Egyház. Kísérőt ad hát mellénk, mint Tóbiás mellé az Úr Ráfaelt. Ez a kísérőnk a papi zso-

lozsma, mely a papot a subdiaconatustól egész a sirig vezeti.

«Ez a mi vezetőnk az egyházi éven át ; egy könyv sem vezet bele jobban az egyházi év életébe, mint a Breviárium. Ez a Rafael majdnem naponta még egy külön napi vezetőt ad, egy hőst napi példaképül — a napi szentet.» (PP. 3. l.) «De még inkább vezet a Breviárium a napon át az óraima beosztásával. Így dolgozunk a lélek kegyelemtemplomán és az Egyház a nap minden órájában kardot és vakolókanalat ad kezünkbe, hogy oltalmazzuk és építsük ezt a templomot. A zsolozsma, mint óraima», heti ima, «mint egyházi évi ima legmagasabb értelemben vett lelkipapunk.» (PP. 3. l.) és így papi életünknek és apostoli munkánkunknak is megszentelője. Azzal ugyanis, hogy naponkint, sőt egy napon többször is Istenbe-kapcsolásra késztet, a valódi nagyság felé vezet minket, mely nem az emberek ítéletén, hanem belső tartalmon épül. Így óv meg az ellaposodástól, mert mindig a nagy isteni cél felé vezet. (WA. 93—94. l.)

Ezt a szerepet tölti be életemben ez a csodás hárfá, ha a laus divina igazán él ajkamon és szívemből fakad. Nem lehet ellentétes életem és zsolozsmázásom, mert felsírna a papi szívből a zoltár : Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena ? Életem is laus : így a zsolozsma igazi Ráfael, mert erre az életre vezet.

Rafaelem a napon át.

Mint az Úr hasonlatában szereplő háziatya, aki az első, harmadik, hatodik és kilencedik órában kiment, hogy szőlőjébe munkásokat fogadjon, úgy hívja ezekben az órákban Anyaszentegyházunk is övéit az Isten szolgálatára. (B. L. G. 3—4. l.)

«Az Officium diei seu cotidianum kivétel nélkül minden egyes napra és annak 24 órás terjedelmére szól. Az egész napnak megszentelését úgy éri el az Egyház, hogy a napnak minden fontosabb időpontjához csatol egy-egy zsolozsmaórát s a közbeeső időket úgy tekinti, mint amelyek a fő időkhöz tartoznak, velük egységet alkotnak s mint amelyekre egy-egy zsolozsmaórának megszentelő ereje kiárad.

Milyen alapon határozta meg az Egyház e fő időpontokat?

a) A zsidóknak, Krisztusnak és az őskeresztényeknek szent hagyománya alapján. Krisztus éjjeli imáiról többször tesz említést az Evangélium. A zsidóknál és az első keresztényeknél szokásban volt a közös éjjeli ima, reggeli és esti ima — ha nem is mindennap egyformán. A zsolozsmában is a legfontosabb imaidő mindig az esti, éjjeli és reggeli idő volt. Napközben nem voltak közös imák sem a zsidóknál, sem az első keresztényeknél. Magánimákat azonban háromszor végeztek a buzgóbbak, zsidók is, keresztények is.

b) E beosztásra természetes indítékul szolgált a 24 órai időköznek a napfény, világosság szempontjából való megosztottsága: éjszaka, hajnalpirkadás, világos nappal (ebben megkülönböztethető a nap kelte, delelése és alkonyodása), est. E természeti jelenséggel párhuzamosan vonul végig a zsolozsmán a lélek Istenhez emelkedése, kegyelmi sorsa, az isteni kegyelem fényének és a bűn sötétségének küzdelme.

c) A rómaiak időszámítása gyakorolta a legdöntőbb befolyást. A rómaiak a napot estétől másnap estéig számították. Ez időt pontosan két részre osztották: 12 óra éjjeli idő és 12 óra nappali idő. Mindkét időt 3—3 órával négy időközre szelték. Az éjszakai időközöket katonai fogalmakkal vigiliáknak (vagy custodiák-nak), a nappaliakat stációknak nevezték. A vigiliák: 1. este szürkültől az éj beálltáig (kb. 6—9 óráig a mi számításunk szerint); 2. az éj beálltától éjfélig; 3. éjfél-től kakasszóig (gallicinium), kb. 3 óra a mi időnk szerint; 4. kakasszótól reggelig, kb. 3—6. A stációk: 1. prima, kb. 6—9; 2. tertia 9—12; 3. sexta 12—3; 4. nona 3—6. A zsolozsma beosztása világosan ehhez az időszámításhoz igazodik: négy zsolozsmarész éjszakai: Vesperas, Completorium, Matutinum, Laudes; négy zsolozsmarész nappali: Prima, Tertia, Sexta, Nona. Szorosan éjszakai imágyanánt a nyilvános zsolozsmázásban azonban csak a Matutinum és a Laudes szerepelt már kez-

dettől fogva, melyeket együtt úgy éjfél tájban kellett elvégezni.» (P. H.)

d) Ez a szorosán vett alap, melyből a napi zsolozsmaidők kialakultak. A zsolozsmázó papi lélek azonban ennél többet akart keresni az egyes órák ideje mögött. Így születtek a szimbolikus versek, melyek közül Dirckinck is leközi a következőt (D. 50. l.) :

Matutina ligat Christum, qui crimina laxat.
Prima replet sputis ; causam dat tertia mortis.
Sexta cruci nectit ; latus eius Nona bipertit ;
Vespera deponit ; tumulo Completa reponit.

Szent Kelemen a L. 8. Constit. Apost. c. 34.-ben így rendelkezik : imaóráitokat végezzétek pirkadatkor, tertia, sexta, nona órájában, alkonyatkor és kakaskukorékoláskor. Pirkadatkor : hálát adva, hogy megvilágított minket az Úr, elűzve az éjt és behozva a nappalt. Tertia : mert ebben az órában fogadta az Úr Pilátus ítéletét. Sexta : mert akkor feszítették meg. Nona : mert minden megindult az Úr megfeszítésénél. Alkonyatkor : hálát adva, hogy megadta nekünk a napi munka nyugalma. Kakasszóra : mert abban az időben kapjuk a nap keltének hírét, hogy azon a világosság cselekedeteit gyakoroljuk.

Lehet, hogy még több szempont is közrejátszott abban, hogy az imaórák így alakultak. Az Egyház elgondolása fontos : zeng a laus divina hárfája

és e Ráfael szerepét betöltő hárfán keresztül éjjel és nappal hív az Egyház az Isten szolgálatára. A rómaiak alapul szolgáló időszámításának minden időszakához egy imaórát kapcsolva megszenteli egész napunkat. Sőt a tiszteletreméltó egyházi hagyomány üdvtörténeti háttérrel is kapcsol több órához, hogy ezzel is biztosabb legyen figyelmeztetése, hogy az üdvösség ügye napunk leglényegesebb teendője.

Matutinum.

«Zsolozsmát zengünk éjszaka.» (Vasárnapi Matutinum himnusza.)

Már Szent Benedek regulája az éjszaka 8. órájára teszi az éjjeli kórusima kezdetét, t. i. a nap-éjegyenlőség idején, a mi időszámításunk szerint 2 órára; nyáron korábbi időre, télen későbbre. Néhány szerzetesrend még ma is éjjel végzi. Általánosságban azonban már a XII. században áttették a kora reggeli vagy késő délutáni órákra. Ebből keletkezett a XVI. században az a szokás, hogy még az éj kezdete előtt elvégezzék, anticipálják. Amikor a kora reggeli órákra tették át ezt az imaórát, régi vigilia neve megszűnt és helyette matutina-nak nevezték, ami meg is maradt. (EL. 302—303. l.) A Matutinumban adja az Egyház az éjszakai idő megszentelését, mikor ezt is átszövi liturgikus imával.

A már említett okon kívül a szentatyák is és a

középkori írók is azt hozzák fel a Matutinum keletkezése okául, hogy Krisztusnak másik eljövételéről mondott intelmeit az első keresztények zsidó szemlélet szerint úgy értelmezték, hogy az éjjel következik be és arra imával akartak készülni. (EL. 305. l.) Hasonlók vagyunk a szűzekhez — írja Parsch —, akik kezükben az istenszeretet lámpájával várják a Völegényt.

Az első keresztények 200 körül Rómában így gondolkodtak³⁷ a Matutinumról: Éjjélkor kelj fel ágyadból, mosakodjál meg és imádkozzál. (Hippolit. Apost. Überlieferung, c. 32, 19; PP.) Mert felfogásuk szerint az alvás megszakítása aszkézis és így a virrasztással összekötött ima különösen gyümölcsöző. Ez a gondolat jut kifejezésre a szerdai Matutinum himnuszában :

Hozzád könyörgünk, Istenünk !
Rút bűneinket elfelejtsd ;
Dicsőhimnuszoddal ébredünk
S széttépjük éjünk álmait.

Lelkünk s kezünk feléd remeg,
Éjre prófétád így tanít
Tennünk s ily törvényt hagyott
Ránk Pál, buzgó apostolod.

Látod, milyen rosszak vagyunk,
Minden titok eléd terül ;
Könnyezve száll hozzád imánk,
Engedd el bűneink nekünk ! (Br. H.)

Ma már nem éjjel végezzük a Matutinumot, néhány rend kivételével, mint ahogy a többi ima-

órát sem az eredetileg neki megfelelő időben imádkozzuk. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy az egyes imaórákat, mint a napszakok megszentelődését fogjuk fel és azokat ilyen szempontból is imádkozzuk, mert végzésükkel megszenteljük azt az időpontot, így is sok bűnt akadályozunk meg és az Isten nagy tiszteletének előidézői lehetünk. (EL. 305—306. 1.) Ezt jó megjegyezni, hogy az imaórák lelkületébe beleélhessük magunkat akkor is, ha valami miatt az órákat nem végezhetjük a megfelelő időben. Ezen az alapon élhetjük bele magunkat a Matutinumba akkor is, ha azt nem éjjel végezzük. Ez a Matutinumot végző lelkület körülbelül ezekből a vonásokból tevődik össze :

1. A késő este sötétje nyugtatóan borul a nap lármájára, gondjaira. Ünnepestes csend uralkodik. A pihenő természet zajtalanul zengi Istennek a dicsőítő énekét. Ott állnak az Isten trónja előtt az angyalok és zeng a hatalmas imakórus. Ebben az ünnepestes hangulatban az Egyház is kitárja misztikus karjait az Isten dicséretére. Ebbe a fontos imakórusba hív engem az Invitatorium. Önkénytelenül a Szentírásra gondolok : *Media autem nocte ecce clamor factus est : Exite obviam sponso et sponsae !* Ó, hogyne követném ! Ebben a hangulatban imádkozzuk a nyári időszakban a *Nocte surgentes* himnuszát :

Éj'ente kelve, mindannyian ébren,
Zsoltáros ajkkal elmélkedünk Róla
S száll fel Istenhez szíveink teljéből
Feltörő himnusz.

És mint a szentek, zengve a királynak,
Mennyei lakába bemehecssünk velük
S boldogan édes örök üdvösségben
Éljünk Istennél. (Br. H.)

Bár sokszor valamelyik szent tiszteletét állítja
elénk az Egyház, vagy valamely titkot, abban is
mindig az Isten dicséretére hív, hogy a szent hit-
valló életében a hitvalló Krisztust (*Confessorum
Dominum*), a vértanukéban a vértanu Krisztust
stb. dicsérjük s ez már az *Invitatorium*ban is ki-
fejezésre jut : pl. *Immaculatam Conceptionem Vir-
ginis Mariae celebremus, Christum Eius Filium
adoremus Dominum, vagy Regem Virginum Do-
minum venite adoremus.* Ezt fejezi ki az előbb
idézett himnusz is : *Ut pio Regi pariter canentes,
Cum suis Sanctis mereamur aulam ingredi caeli,
simul et perennem ducere vitam.* Beállok tehát az
imádkozó kórusba és a napi titkon vagy a szent
példáján különösen elmélkedve allelujázok Iste-
nemnek. Milyen szépen fejezi ki ezt a gondolatot
a *Commune Apostolorum extra Tempus Paschale
Matutinum*ában a himnusz : *Aeterna Christi mun-
era :*

Vidáman énekel szívünk
S dicséri dallal boldogan
Az Úr örök ajándokit ;
Apostolok szép tetteit !

*Bennük dicsőül szent Atyánk,
A Lélek bennük működik,
És bennük örvend a Fiú
És boldogan ujjong az ég. (Br. H.)*

2. Egyesülünk az éjjel is imádkozó Jézussal. Sok szép példát találunk erre a Szentírásban. Akármelyiket is vesszük, felemelőleg hat ránk. (Az első részben hoztunk néhány idevágó idézetet : Krisztus imára tanította Egyházát.) Ő a mi példánk ebben is. Így gondolja el az Egyház is, mert a Transfiguratio Domini Nostri Jesu Christi Matutinumában így énekeljük a himnuszban : Qui-cumque Christum

Mind-mind, ki Jézust keresi (azaz az Ő példáját akarja követni)
Szemét emelje ég felé :
Örök dicsőség szent jelét
Ott látja felragyogni majd. (Br. H.)

Csak a talán legmegkapóbb éjjeli imáját említem. Ezt a jelenetet állítja elénk a Sacratissimi Rosarii B. Mariae Virginis ünnepének Matutinumában a himnusz :

Az Úr Olajfák szent hegyén
A földre rogy s imádkozik,
Szomorkodik, fél és alél
S verejték önti el. (Br. H.)

A Matutinummal, az Egyház elgondolása szerint, Krisztus éjjeli imájába kapcsolódom bele.

3. Egy másik zsolozsmázásnál lélekben egye-

sülhetek az őskeresztény katakombák szenteivel. Főképp az üldözések idején csak éjjel gyülekezhetek össze közös imára. A napi hányattatás után és a nagy pogány világ közepette imádkoztak éjszaka. Hányszor fordult elő, hogy vérükkel szentelték meg a zsolozsmázást ! Ezeknek lelkét keresem és benne igazi papi lelket találok.

De a későbbi századokból is sok szép példát találunk, akikre rágondolhatok, mikor megszólal a Matutinumra hívó csengő (vagy a lelkiismeret csengője : a kötelességtudat). Keresztes Szent János, a nagy karmelita reformátor (1542—1591) jut sokszor eszembe. 1591 december 13-án éjjel a súlyos betegségével járó nyugtalanságot öröm váltotta fel. Kívánságára elénekelték a Miserere-zsoltárt, megáldotta az ágya körül térdelő rendtársait. Majd elimádkozták a Commendatio animae-t. Eljött az éjfél és ő elküldötte a frátert, hogy Matutinumra csöngessen. Eltávoztak. Néhány percmulva a Kóruson felhangzott az Invitatorium. Hallgatta a laus divina hárfáját és meghalt azzal a megjegyzéssel, hogy ő e kötelességének már az égben fog eleget tenni. (KN. 215. l.)

4. A Matutinum zsoltáraiban az Isten országa fölött elmélkedem. Arról az Isten országáról, mely készül a megváltói napra és benne Jézussal akar találkozni. Erre tanít Jézus neve ünnepén a Matutinum himnusza :

Jézust ismerjék mindenek,
Legyen szerelme véletek !
Buzgón felé törtesetek
És őt keresvén éjjetek ! (Br. H.)

5. A Nocturnusok leckéiben Isten szavát fogadom és ezek megvalósítása lesz számomra a további istentisztelet.

Ennek az öt szempontnak bővebb kifejtését már az első és második részben megadtuk, itt csak utalni akartunk rá, hogy a Matutinumhoz kapcsolódó gondolatok egységesen álljanak előttünk. Fejezzük be ezt a megfontolásunkat a szép vasárnapi himnusz (Primo die . . .) egy részével :

Múljon el minden tompaság,
Fel minden alvó szaporán ;
És kérjük éjjel Istenünk
Úgy, ahogy prófétánk tanít.

Hogy esdeklésünk hallja meg,
Jobbját terjessze ki fölénk
S a bűntől megszabadultakat
Csillagtrónjukra felvigye.

S tőlünk, akik e szent napon
S e nap legszentebb idején
Zsolozsmát zengünk éjszaka,
Ajándékát ne vonja meg ! (Br. H.)

Laudes.

Ez a Felkelő Nap órája. Már a neve is sokat mond. Szent Benedek idejében az éjjeli officium végén imádkozták, amikor hajnalodni kezdett,

azért ezt az imaórát Matutina-nak nevezték. Az újabb Laudes nevet onnan kapta, hogy minden Laudes végén egy Laudate-zsoltárt énekeltek. (EL. 306. 1.)

Zsoltárbeosztását és a Benedictus-himnuszát a II. részben már megfontolás tárgyává tettük, itt csak utalunk rá. Jó, ha most ezeket röviden emlékeztetünkbe idézzük, hogy az óragondolattal kapcsoljuk. Ott láthattuk, hogy a zsoltárbeosztás és a Benedictus is mennyire alkalmazkodik a reggeli óra jelleghez. Egybeolvad benne a természetes idő és a szimbolizált természetfeletti.

Mélyedjünk el egy kissé a kora reggeli óra szemléletébe :

Éj van, természet és ember alszik. A távolban halvány fény tör elő az ég alján. Ébredni kezd a természet. Jön a nagy kincs, a fizikai fény. Fölkel a Nap s vele új életre ébred a természet. Megértük az új napot és az Isten új ajándékáért hálás köszönetet mondunk : köszönjük a fizikai fényt és annak nyomában fakadó fizikai életet.

Ez azonban csak képe, hasonlata az üdvtörténeti eseménynek : ez az óra volt az, amikor Jézus széttépve a halál bilincseit föltámadott. Ez az üdvtörténeti háttér s mi dicséretet énekelünk a Feltámadás emlékezetére.

Ezután az éjből ébredő természet és az üdvtörténeti háttér után a kegyelmi nap ébredésére térek át. Az emberek lelki feltámadása. A misztikus

Krisztus feltámadásának óráját üli. Krisztusét, aki bevilágított a bűn sötét éjszakájába és az Egyház, mert Ő a titokzatos Krisztus, az összes teremtményeket felszólítja, hogy dicsérjék az Urat. Ez az én kegyelmi napom első apostoli tevékenysége, hogy a Breviáriummal ebbe bekapcsolódom. A természetet és a feltámadó Krisztust üdvözlő Egyház dicsőenét segítik zengeni. Különösen, ha korán reggel és ha néha a szabadban imádkozom, akkor engem is megragad az óragondolat és én is egész lélekkel fogom zengeni az Istent dicsőítő reggeli pacsirtadalt.

Az Egyház napja valóban kegyelmi nap és amit mi üdvtörténeti háttérnek nevezünk, valóban élet mindennap. A szentmisében eljön Krisztus, aki a világ Világossága. A fizikai fény az Ő kegyelmi fényének lesz szimboluma. Erre a Krisztus-fogadásra készül fel az Egyház s azért fakad ajkunkon a Benedictus, a Megváltás dicshimnusa, a megváltói nap üdvözlése, amely nap egy további lépés legyen a Megváltás beteljesedésében.

Szép példa erre a vasárnapi és ünnepi Laudes felépítése : 92. zsoltárban a természet ébredése, az Isten Király a Föld trónján, a teremtmények dicsőítése ; 99. zsoltárban az ember útja a szentséghez ; 62. zsoltárban a jegyes reggeli csókja jegyesének (adhaesit anima mea post te) ; végül kikiáltás a teremtmények világba és a nagy dicsőítő szimfónia a Benedicite-ben és a Laudate-ban. (PP.)

Ilyesféle gondolatokkal telíthetem lelkemet a Laudes imádkozásánál. Az éj sötétjéből harmatozó frissességgel kibontakozó kegyelem napja ébredésre szólít természetet és embert. A Laudest e szép beállítottsága teszi a legszebb papi imává, ezért ajánlatos lehetőleg a magánjellegű reggeli imához kapcsolni, mert, ha megsejtjük lelkét, akkor nagyon jól rásegít a kegyelmi napra való lendületes beállásra.

Prima.

A Laudest nyugodtan nevezhetjük a teremtmények és az Egyház feltámadási imájának. Mellette már Szent Benedek idejében kialakult egy másik reggeli ima. Reguláiban Prima-nak nevezi, mert a nappal első órájában végezték. (c. 16. EL. 309. l.) Parsch Pius a bűnös ember reggeli imájának nevezi. (PP. 7. l.)

Ennek az órának alapgondolatát tulajdonképen a jó szándék felindítása adja. «Felfegyverkezés a napi harcra.» Ez az alapgondolat vonul végig az egész órán, sőt annyira uralkodik rajta, hogy az ünnepi gondolatnak még a legnagyobb ünnepeken is alig enged helyet.

Az aszketikus írók egyöntetűen azt vallják, hogy a jó reggeli imában tulajdonképen az egész napnak megadjuk imamegszentelését. Imádkozzuk csak figyelmesen a Domine Deus omnipotens, qui ad principium huius diei kezdetű imát. Nemcsak

megköszönjük Istennek, hogy e napot megértük, hanem mindjárt hozzákapcsoljuk benne a kérést, hogy a napot büntetlenül és gondolatban, szóban, cselekedetben Isten dicsőségére töltsük el. (EL. 311. l.) Ezért a Prima-t így is nevezhetném : a nap megszentelő imája.

Gyönyörű ima. Már az óra megkezdése is fontosabb, mert Pater, Ave, Credo-val kezdjük. Azután felcsendül ajkunkon a szép himnusz, mely talán Szent Ambrus alkotása :

Már kél a nap, dereng a fény ;
Esengve kérjük Istenünk,
Hogy munka s napi gond között
Mindentől óvjon, am: árt.

Nyelvünket, ha megfékezi,
Harag, civódás elmarad ;
Ha óvja, védi két szemünk,
Nem férhet hozzánk hiúság.

A lelkünk hófehér legyen
És benne semmi balgaság ;
A szűken mért étel, ital
A testnek gőgjét törje meg ;

Hogy, ha a nappal végetért
És visszatért az éjszaka,
Tisztultan, nehéz harc után
Zenghessünk néki Glóriát.

Dicsőség néked ó Atyánk !
S tenéked egyszülött Fiú
És néked, ó Vigasztaló,
Most és minden időkön át. Amen. (Br. H.)

Ez a himnusz az imádkozó minden érzését és cselekvését az Úristennek szenteli és felfegyverez a napi veszélyek ellen, tehát szépen összefoglalja a Prima alap gondolatát. Már felkelt a fizikai nap, de felkelt már lelkünkben a kegyelem napja is, hiszen mise utáni ima a Prima. (Legjobb bekapcsolni a gratiarum actio-ba.) Napi vándorlásomhoz készülök fel. Ezen a vándorúton magammal akarom vinni a lelkemben felkelt Fényt, beleviszem lelkem kegyelmes beállítottságát a mindennapi kötelességteljesítésbe, a nap vidám és nehéz óráiba.

A zsoltárok után jön a Capitulum: Regi saeculorum immortali et invisibili . . . (I. Tim. 1, 17.), melyet vásár- és ünnepnapokon végzünk, szép kifejezése annak, hogy minden munkánkban csak egy szándékkal dolgozunk: soli Deo honor et gloria. A ferialis officiumban Zach. 8, 19. a Capitulum: Pacem et veritatem diligite. Benne napi programot ad az Egyház. Ez a nagy feladat, de gyengeségem érezve úgy teszek, mint a jerichói vak, kiáltok az előttem, sőt lelkemen átvonuló eucharisztikus Krisztushoz: Christe, Fili Dei vivi, miserere nobis.

Most következik a Prima oratio-ja, melyet bizonyos napokon megelőz a Preces. A könyörgés soha nem változik és a reggeli ima minden szép vonása megvan benne. Ezzel vége a Prima első részének, melyet mise után még a kórusban végez-

tek el a szerzetesek. Ekkor bevonultak a káptalani terembe és ott tartották reggeli gyűlésüket. Ennek négy pontja volt, melyeknek ma is nyomuk van a Breviáriumban :

1. A Martirológiumból felolvasták a napi szentek történetét. Ez lélektani finomság, hogy reggel eléjük állították a nap hőseit, mint világító példaképeket, éppen akkor, amikor a napi harc kezdődik. Így van ez ma is a kórusimánál. Magános végzésnél azt mondja a rubrica, *quod laudabiliter fit etiam extra Chorum*. Ebből legalább annyit megtehetek, hogy a Pretiosa előtt a napi szentre gondolok legalább egy pillanatra és a napi munkához példaképül állítom.

2. A napi munka kiosztása. Az apát megadta a napi teendőket. A következő imák és versusok erre vonatkoznak és jó gondolatok a jó szándékhoz. Itt én is megtehetem, hogy napi teendőimre gondolok és ezekkel az imákkal kérem rá az Isten áldását. Mintha az Egyház is erre figyelmeztetne, amikor háromszor is elimádkoztatja velünk a szép segítségkérő imát : *Deus, in adiutorium . . .*

3. A regula vagy a Szentírás egy részének felolvasása.

4. Az apát áldása. Mi is áldást kapunk. Nagy biztonságot ad, hogy munkánkba az *Adiutorium nostrum in nomine Domini*-vel indulunk. Mindig eszembe jut ilyenkor a kis Dávid, aki legyőzi Góliátot, mert az Úr nevében indult ellene. Én is

így indulok a legnagyobb biztonsággal: Adiutorium... Azután az atyái áldás, mely betetőzése a lectio brevis előtti áldásnak: dies et actus nostros in sua pace disponat Dominus Omnipotens. Amen. (EL.)

Éppen mert ennyire nekünk való reggeli ima a Prima, érdemes gondot fordítani arra, hogy megfelelő időben és megfelelő lélekkel imádkozzuk. Így mindig emelkedett lelkülettel megyünk napi munkánkba és a Prima csakugyan az egész nap megszentelő imája lesz.

Tertia.

A Szentlélek órája. Kilenc óra. Az az idő, mikor az apostolok imában várták a Szentlelket. Mi is megállunk napi munkánkban és mert az Egyház akarja, Istenhez emelkedünk egy kis időre. Ez a kis órák szelleme: bennük a lelkünk vesz lélekzetest, felfrissül a kegyelmi oázisnál. Ezért nem egyszerre végezzük, hanem, ha megengedi munka-beosztásunk, a megfelelő időben. Természetesen, ha ennek legyőzhetetlen akadálya van, akkor előbb végezzük el és itt legalább lélekben rágondolunk az óraima gondolatára. Rövidek ezek a kis órák, mert a nap a munkáé.

A Tertia alapgondolata: Imádom a bennem (és az Egyházban) lakozó Szentlelket. Ezt fejezi ki a himnusz:

Szentlélek Isten, Istenünk !
Atyával és Fiúval egy !
Kérünk, kegyeskedj és jövel
Keblünkbe s áradj ott ki ránk !

Száj, nyelv, szellem, érzék, erő,
Mind rólad valljon vallomást,
Nagy lánggra gyúljon szeretet
S égjen tüzében mind kit ér. (Br. H.)

Szent Ambrus lelkéből fakadt ez a szép himnusz és megadja az imaóra üdvtörténeti hátterét is : ekkor szállott a Szentlélek az apostolokra. Mi is imádattal és kéréssel borulunk a Szentlélek elé. (Pünkösdkor és nyolcada alatt a Veni Creator himnuszt imádkozzuk.) A Szentlélek óráját lelki-
leg jól használjuk ki. Ez az óra a napi munkában az első erősítés és bátorítás. De ezeket a kegyelmeket kérjem az Egyház nevében és gondoljak azokra, akiknek most szükségük lenne erre a kegyelemre. Vagyis legyen a Szentlélek-kérés is universalis, mint az imádás, melyet az egész Egyház nevében végzek.

A Szentlélek gyümölcse a szeretet. Erre figyelmeztet a közönséges vasárnapok Capitulum : Deus caritas est : et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo. Hétköznapiakon pedig Jeremiással könyörgünk : Sana me, Domine, a Szentlélekhez, akiről a Szentírás előző versében így ír a próféta : Izrael reménysége : az Úr ; Megszégyenülnek mindazok, kik elhagytak téged. A porba írják azokat, kik eltávoztak tőled, Mert elhagyták

az élővizek forrását, az Urat. (Jer. jövő. 17, 13.)
Tőle kérjük, hogy gyógyítsa meg lelkünket, mert
olyan gyakran vétünk a szeretet ellen.

Legyen nagy gondom arra, hogy ez az imaóra
a Szentlélek csodaművének nevezhető papi szívből
fakadjon. Ez a papi szív ott dobogott reggel a
szentmiseáldozatnál. A szentmise gyümölcseit pe-
dig az isteni élet melege és a Szentlélek ereje érleli
meg bennem. Krisztussá lettem a szentmise con-
secratio-jában, most eszerint kell élnem, hogy
mindennapi munkámmal Krisztust alakítsam ki
életemben. Ehhez azonban a Szentlélek ereje kell.
Ezért imádkozzam buzgón :

Nunc, Sancte, nobis, Spiritus
Dignare promptus ingeri
Nostro refusum pectori.

Sexta.

Déli idő van. Ilyenkor tűz leghevesebben a Nap.
A napi munka közben bennünk is felébred a szen-
vedélyek tüze. Most van a napi munka csúcspontja.
Ilyenkor legerősebb a szenvedélyek tüze, ilyenkor
könnyen feltámad az alsó ember. Egyházunk
ajkunkra adja Szent Ambrus himnuszát :

Hatalmas Úr, nagy Istenünk,
Dolgok sorát ki forgatod,
Hajnalra enyhe fényt ki adsz
És délre fényt adsz lángolót :

Viszályok lángját oltsad el
Fojtsd el gonoszság rőt tüzét,
Testünknek irt adj, óh Urunk,
Békére vár fáradt szívünk. (Br. H.)

Imádkozunk tehát, hogy a szenvedély ne nyomja el a szeretet tüzét. Ezt a szeretetet ajánlja a vasárnapi Capitulum: Alter alterius onera portate . . . s a hétköznapiok szentírási szakasza is: Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis . . .

Ebben az időben feszítették keresztre Krisztust (12—3). Itt vívta legnagyobb küzdelmét a bűn ellen. Figyelmeztető nekem, hogy a bűn ellen folytatott küzdelem számomra is csak a Golgotán vívhatja ki diadalát. Háttérben nagypénteki esemény, előtérben a bűn elleni küzdelem s az óraima nagy gondolata: Ne vigy a kísértésbe.

Nona.

Délután három óra van. A Nap lefelé halad pályáján. Az Egyház a Nonát imádkozza. Szent Ambrosus himnusza adja az óra alapgondolatát:

Te mindent fenntartó Erő,
Te változatlan és örök.
Ki megszabod, hogy éjszaka
Kövesse a fénylő napot.

Add nekünk este Fényedet
S a fényben életünk legyen,
S a szent halál jutalmaként
Fakadjon édes Glória. (Br. H.)

A lehanyatló fizikai nappal kapcsolatban két dolgot állít elénk az Egyház :

1. saját életünk lehanyatlását, a halált ;
2. Krisztus halálát, mely ebben az időben volt (praemium mortis sacrae).

Ez a két gondolat mély tartalmat kap a vasárnapi Capitulumban : Empti enim estis pretio magno. Glorificate et portate Deum in corpore vestro. Hétköznapi is erre a nagy árra figyelmeztet az Egyház : redempti estis . . . pretioso sanguine . . . Christi. Milyen megnyugtató s milyen felemelő gondolat ez az elmúlásra emlékeztető imaórában. Mikor lehajló életem szimbolumát látom a Napban, Krisztusomnak ajánlom magam, egész életem, hogy az utolsó napon dicsőn támadjak fel.

Vespera.

Az Egyház esti imája. Eredetileg akkortájt végezték, mikor az esticsillag (vespera) feljött és meggyújtották a lámpákat (ezért lucernarium). Szent Benedek idejében már délután végezték (Reg. c. 41.) A XIV. században böjtidőben kezdtek délelőtt végezni, hogy a böjtnék hamarabb vége legyen, mert akkor naponta csak egyszer, a Vesperas után étkeztek.

Valószínűleg Nagy Szent Gergely óta van öt zsoltára a Vesperasnak. Vasárnap a 109—113. zsolt., hétköznapi a számszerinti sorrendben kö-

vetkezők, ha valamelyik nincs máshol felhasználva.

Ha a Vesperas lelkületét keresem, akkor körülbelül a következő kép alakul ki előttem : Fő jellemvonása az örvendetes magasztalás és hála az Isten jótéteményeiért. Az Egyház visszatekint a kegyelmi napra és bensőséges hálát mond. E szép hálaima csúcspontja a Magnificatban van, mely az ünnepélyes hálahimnusz. Nemcsak napokat, hanem évszázadokat köszön benne az Egyház, mert ezek alatt áradt az Isten kegyelme tagjaiba : fecit mihi magna, qui potens est . . . Az Egyház és az én lelkem beszél és hálaérzelmeinket a leg-hálásabb lény, Szűz Mária ajkára adjuk. Az Úr ünnepein ez a hála az ünnepelt titkokra vonatkozik (születés, feltámadás stb.), szentek ünnepein az Isten kegyelmi munkájáért, melyet választottja lelkében végzett.

Ebben a gondolatkörben mozognak a vasárnapi II. Vesperas zsoltárai is, melyeket az utolsó kivételével sok ünnepen is végzünk. Mennyire az Egyház ajkára illik az előbb vázolt gondolatkörben a 109. zs. : (az Egyház büszkén mondja Krisztusról) Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis. Királyhimnusz ez, mely Dávid lelkéből fakadt, mikor a Szentlélek kegyelme lelkében megvilágosította az eljövendő Megváltó képét, aki pap lesz mindörökké. Azután a 110. zsolt. : Confitebor tibi Domine. Magasztallak, Jáhve, teljes szívemből,

mely tele van a hála érzelmével. Horváth Konstantin így jellemzi: «Jáhve a mi jó Istenünk!» Tartalma: Jáhve dicsérete a vallásos gyülekezetben (az Egyházban), a történelem tanúsága (magna opera... nézz csak végig az Egyház történelmén) s Isten csodálatos törvényei (opera manuum eius...) bizonyítják, amit mi is tapasztaltunk a nap folyamán, hogy boldogítani csak az Isten félelme és a törvénytisztelet tud a földön (Initium sapientiae...). A 111. zs.: Beatus vir, qui timet Dominum, azt a boldogságot írja le, melynek részese az az Egyház és ember, aki Istent félte és törvényeit betartotta egész nap. A 112. zsoltárnak már a felirata is: Alleluja. Laudate pueri Dominum. Nincs szerencsétlenebb a lelki nyomorultnál és mi mind azok lennénk, de ma is eljött hozzánk az Úr s ezért magasztaljuk Őt azzal a zsoltárral, melynek tartalma: Áldott Annak neve, ki felkarolja a szegényt. (HK.) Nagyobb csodákat láttunk mi, mint a 113. zsoltárban leírtak: In exitu Israel de Aegypto, és ha ezeknek emléke Alleluját énekeltetett Izrael fiaival, mert a kiválasztottság jelét látták benne, akkor milyen méltó, hogy a mi ajkunkon is háladal zengjen, mikor e napra és az Egyházra gondolok.

Ezt a hálás lelkületet annál könnyebb felkelteni, mert ennek az imaórának üdvtörténeti háttere az utolsó vacsora. Így az Eucharisziával is kapcsolatba hozhatjuk ezt az órát. Valóban a

Vesperas zsoltárai között nem egyet találunk, mely eucharisztikus vonatkozású vagy könnyen vonatkoztatható az Eucharisziára : Különösen a hallel-zsoltárok 112—117., melyeket Jézus énekelt tanítványaival az utolsó vacsorán. Ezek közül a 112., 113. a vasárnapi s a 114., 115. a hétfői Vesperasban vannak. Azután a Graduális zsoltárok (119—131.), hétfőn a 119—121., kedden a 122—126. és szerdán a 127—131. zsoltárok, melyeket a templomba való zarándoklaskor énekelt Izrael.

A vasárnapi Vesperas Capitulumma is ezzel a hálás lelkülettel van tele : pl. évközi vasárnapokon : *Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* (II. Kor. 1, 3—4.) Az új Szentírás jegyzetei nagyon idevágóan így magyarázzák ezt a két verset : «Szent Pál leveleiben az apostoli üdvözlét rendszerint hálaadás követi vagy a neki adott isteni adományokért, vagy azokért a kegyelmekért, melyeket az Úr a szóbanforgó Egyháznak adott. Itt azért ad hálát, hogy őt valami nagy veszélyből megszabadította.» Még az utolsó mondatban jelzett speciális vonatkozás is találó lehet rám is és az Egyházra is, hát még az előbb jelzett. — Szombaton a *ferialis off. Capitulumma* változik, mert akkor a Róm. 11, 33-at végezteti az Egyház : *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei : quam incomprehensibilia sunt iudicia*

eius et investigabiles viae eius ! Ugyancsak az új Szentírás-kiadás így foglalja össze e versek lényegét : «Az emberi gyöngeség hálája és hódolata a végtelen hatalmas és bölcs Isten előtt». Mintha csak a Vesperas lényegét határozta volna meg e néhány találó szóval, mert ez valóban elámuló imádás kifejezése a mi kiválasztottságunk és megváltásunk felett.

Himnuszai közül csak a szombati (Nagy Szent Gergelyé?) vonatkoztat az óragondolatra és itt felcseng az Egyház Vesperas-ának lelkülete :

Tüzét kioltja már a nap :
Ó Egység, mindörökre Fény,
Szentháromság, Szent Istenünk,
Áraszd szívünkbe fényedet.

Reggel dalunk Téged dicsér,
S feléd sírunk, ha jó az est,
Ó add, hogy egykor mennybe fent
Dicsérjen Téged énekünk. (Br. H.)

Ha ilyen lélekkel végezzük mi is és a Vesperas csúcspontját tevő Magnificatban lelkünk hálája fog kicsendülni, akkor valóban elérjük, «hogy egykor mennyben fent» dicséri Istent énekünk.

Completorium.

Az Egyház második esti imája. A Vesperassal szemben az Istenben nyugodni akaró bűnös lélek szubjektív imájának nevezhetjük. Felépítése Szent Benedek mesterműve és az esti ima eszménye le-

het. Mint Szent Benedek szabályai tanúsítják (c. 42.), eredetileg vacsora után, közvetlen a lefekvés előtt imádkozták. Az óra ideje tulajdonképen a beköszöntő éj ideje. (Te lucis ante terminum.) Completorium nevet onnan kapta, hogy a napi officiumnak és munkának bezárása volt. (EL.)

A tulajdonképeni Completorium a Confiteorral kezdődik, melyhez a Converte nos bevezetésével a zsoltárok csatlakoznak. Az előtte levő rövid olvasmány (Fratres sobrii . . .) egy olvasmány helyét foglalja el, mely eredetileg hosszabb volt s ezt az olvasmányt lefekvés előtt végezték a kolostorokban (ezért fejezik be ma is Tu autem Domine-val), utána mentek a kórusba, hogy ott a Completoriumot imádkozzák, a végét már a hálóteremben végezték (v. ö. habitationem istam . . .). X. Pius óta a zsoltárok a hét minden napján változnak, csak vasárnap végezzük azokat, melyeket eredetileg mindennap végeztek és már Szent Benedek reguláiban mint e Completorium zsoltárai szerepelnek. (4, 90, 133. zs.) Ugyanott megtalálható már a himnusz is és az olvasmány is, de a Nunc dimittis ének valószínűleg csak Nagy Szent Gergely rendeletére került a Completoriumba.

Ezt az esti imát igazán nem nehéz lélekkel imádkozni. Csak egy kis fáradságot fordítsunk rá, hogy megismerjük az Egyház lelkületét, mely az adott szövegekben nyer kifejezést. Az első, ami megragadóan szép benne : a szimbolika. A Nap és

a fény a Szentírásban is és a liturgiában is kedves hasonlat az Istenség, Krisztus és az isteni élet kifejezésére. Krisztus az isteni Nap, a keresztyén pedig napgyermek. Ezzel a gondolattal gyakran találkozunk az egyes órákban. De a fény ellentéte, a sötétség is, az éj is, Bibliában és liturgiában egyaránt használatos szimbolum a sötét, pokoli hatalmak számára. És ez az éj-gondolat uralja az egész Completoriumot. Az imádkozó a sötétségben az ördög elemét látja, az éj a világ fejedelmének köpenye. Gondoljunk arra is, hogy a liturgikus imánál nemcsak magunkra gondolunk, hanem embertársainkra is, akiknél «éj lesz», a kísértés éje, a bűn, a halál éjszakája. És nem valóság-e, hogy az ördög nagyon szívesen használja fel az éjszakát arra, hogy megkísértsen! Úgy tűnik, mintha a sötétség beköszöntésével elnéptelenednék a pokol és követeit a földre küldené, hogy az embereket megkörnyékezzék. Mennyi bűnt takar be az éjszaka! Ezért imádkozza a pap esti imáját, hogy az ördögi hatalmak ellen biztosítsa magát és testvéreit.

De az álom is szimbolum, a halál képe. Lefekvéskor önkénytelenül is halálára gondol az ember s így a Completorium életünknek is esti imája lesz, ima a jó halálért. Röviden és kifejezően van a bekezdő áldásban ez a kettős gondolat: *Noctem quietam, et finem perfectum concedat nobis Dominus omnipotens.*

Harmadik kép, mint üdvtörténeti háttér, Jézus haláltusája az Olajfák hegyén. A mi és embertársaink életének olajfákhegyi órájáért is imádkozzuk a Completoriumot. Tehát komoly kérő ima ez, melynek alapelemei a bánat, oltalomkérés és mély bizalom. Milyen jó háttér ez a bánat felindításához és jó esti lelkiismeretvizsgálathoz a Confiteor alatt.

Ezek a gondolatok foglalkoztatják a vasárnapi Completorium három zsoltárát is :

a 4. zsoltár Dávidé : Cum invocarem, exaudivit me, Deus iustitiae meae, in tribulatione dilatasti mihi. Szó szerinti értelmezését zavarja, hogy az utolsó vers, mely a bizalom kiáltása, rosszul van lefordítva Breviáriumunkban. Helyes fordítása : Mert Jahve, Te, nékem, elhagyottnak biztossá teszed otthonom. (HK.) Az Úr ünnepein alkalmazhatjuk Jézusra ezt a zsoltárt : benne a haldokló, szenvedő Üdvözítőt látom a Getsemaniban, aki Atyjához kiált ártatlansága védelmében és mert meghallgatást talál, tele van bizalommal. Szentek ünnepein Krisztus megdicsőült követői, akik keresztes életükben átélték, amit e zsoltár kifejez, hozzánk fordulnak benne. (WMP.) A 90. zsoltárban, Qui habitat in adiutorio Altissimi, mely szintén Dávid éneke, ez a gondolat van : Ha Isten veled, ki ellened? (HK.) Szép esti imának való zsoltár. Tartalma : Aki Isten oltalmába helyezte magát (I. rész), bármi veszély környékezzé is, nem

árthat neki (II. rész, Quoniam ipse liberavit me etc.), mert valami módon gondoskodik róla Jáhve (III. rész, Quoniam tu es Domine spes mea). Ha ilyen mély a hitem, akkor én is hallom az Úr biztató szavát: Quoniam in me speravit, liberabo eum etc. (IV. r.) Ez a zsoltár utal a 11. versében az Őrangyalra: quoniam angelis suis mandavit de te. Használjuk fel az esti imának ezt a részét arra, hogy az Őrangyal tisztelete éljen szívünkben. Gondoljam el, hogy milyen lélekkel énekelhették este a templomban kolostoraink szentjei a 133. zsoltárt: Ecce nunc benedicite Dominum, melyet így jellemez Horváth Konstantin: Búcsúzom tőled, Isten temploma. Felirata szerint zárándokok éneke, melyben a nép vagy a távozó papság az istentiszteletnél tovább tevékenykedőket buzdítja az Isten dicsőítésére (I. r.), mire a papság áldását adja a távozókra (II. r. Benedicat te). Mi, az Egyháznak a Föld ezen a részén lakó papjai lefekszünk, de a másik részen most kelnek fel s az Egyház nevében szólunk azokhoz: «Magasztaljátok íme most Jáhvet, ti, Jáhve szolgái, mind, kik Jáhve házában álltok, Istenünk házában csarnokában éjjel! Tárjátok ki kezeteket a szentély felé és áldjátok Jáhvét! Áldjon meg téged Jáhve Sionból, Ki az eget és földet alkotta»! (HK.) Ha életünkben az utolsó zsoltár ez, márpedig mindig végezhetjük ily lélekkel, akkor az Isten dicsősége szeretetének szép jele: Búcsúzom az Isten földi templo-

mától, most már mások jöjjenek magasztalni az Urat.

A Completorium állandó himnuszát Nagy Szent Gergely írta :

Utolsót lángol már a nap :
Hozzád kiáltunk, Istenünk :
Kegyelmesen, mint eddig is,
Légy őrünk és védelmezőnk !

Tartsd távol ó, az álmokat,
Az éj kísértő rémeit,
Láncold meg ádáz ellenünk,
Hogy meg ne rontsa testeink. (Br. H.)

Isten részéről különleges ok, hogy segítségét meg ne tagadja (mint a Capitulum mondja), az, hogy bennünk van az Isten : tu autem in nobis es, a megszentelő kegyelem révén és az Ő szent neve Egyházának minden tagjára hívva van, különösen pedig az Ő szentélye számára fölszenteltekre. Jeremiás próféta ajkáról hangzottak el e Capit. szavai. (Jer. jöv. 14, 9.) Nagy szárazság idején imádkozik népéért : Ha gonoszságaink ellenünk szólnak is, Cselekedjél mégis, Uram, a te nevedért ! (U. o. 7. v.) Ami a zsoltosma más helyén is oly szépen van kifejezve : Adiutorium nostrum in nomine Domini. Erre épít a próféta is és ekkor imádkozza a Completorium Capitulumául használt verset : «Hiszen köztünk vagy te, Uram, Mi a te nevedet viseljük ; Ne hagyj hát el minket !» Az Úr válasza megnyugtató : 15. f. 19. v. : «Ezért

így szól az Úr : Ha visszatérsz, visszatérítlek És szímem előtt állhatsz. És ha külön választod az értékest az értéktelentől, Mintegy szájamháza teszelek téged. Erős ércfallá teszelek téged Ez előtt a nép előtt ; Harcolnak majd ellened, De nem győznek le, Mert én veled vagyok». Papi szempontból jól felhasználható gondolatok ezek, melyek, ha a napi elszámolás után a Capitulumba öntöttük lelkünket, mint az Úr megnyugtató felelete mindig fülünkben csenghetnek.

Ennek a jóságos Atyának kezeibe ajánljuk lelkünket a 30. zs. 6. versének szavaival : In manus tuas etc. A szép halálnak két megkapó példaképe áll itt előttünk. Az első kép : Jézus halála. Ő imádkozta a kereszten függve ezeket a szavakat : Atyám ! kezeidbe ajánlom lelkemet. (Luk. 23, 46) és mi ismételve, megfontolva mondjuk ugyanazokat a szavakat : A napnak, az életnek és léleknek éjjelén, Uram, Neked ajánlom lelkemet ! Az az Isten, aki egyszülött fiát adta értünk, megőriz, mint szemefényét és mint anyamadár szárnyai alá vesz. (16. zs. 8. v.) Ez a versus biztató gondolata.

A másik szép halálkép : az agg Simeon hattyúdala. Kezében tartja a kis Jézust, szíve vágya teljesült. Láttá a Megváltót és most elbocsátást kér az Úr földi szolgálatából. Mint pap kezemben és szívemben hordom Üdvözítőmet, a napi megváltói kegyelmeket ; szemeink látták az üdvösséget, az isteni fény felkelt nekünk, Krisztus volt nyugal-

mam. A nap és talán életem végén méltán énekelem tehát Simeon énekét.

E Canticum antifonája is tele van szép gondolatokkal. Benne a testi és lelki ébrenlét és alvás egymásba folynak : Oltalmaz, mikor ébren vagyunk (nappal), mikor alszunk (éjjel), ha Krisztussal virrasztunk (életünkben a kegyelemmel) és vele térünk nyugovóra (jó halál).

A könyörgés majdnem minden imagondolatnak rövid foglalata : 1. Istent hívjuk, hogy kegyelmével és oltalmával nálunk lakozzék. Mint ahogy a pusztában népe között lakott. 2. Oltalmazza meg lelkünk várát az ellenségtől. 3. Helyettük a jó angyalok lakjanak nálunk. 4. Egész éjjel Isten áldása legyen rajtunk.

Az esti ima befejezése néhány versus és áldás Istentől. Azután égi Anyánknak küldünk még egy utolsó üdvözetet. A kórusban csend lesz. Csendben elmondunk magunkért egy Pater, Ave, Credo-t, (életünk kezdete és vége a hit) s ezzel vége az Officiumnak.

Milyen fönséges hangulatban zárulna minden nap esti imánk, ha így gondolkozva imádkoznánk a Completoriumot.

(Források : EL, PP, GPK, HK.)

Fényszimbolika.

«A fényt követve, fény után.» (Vízkereszti Matut.)

Milyen különös a mi lelkünk ! Úgy van a nagy-

világ dolgaival, mint egykor az első ember, ki Isten megbízására neveket adott a paradicsomi állatoknak : nem talált magához való társat. Akármelyiket nézte, csak az járt eszében : «Más vagyok ! Különb vagyok !» Semmi tudomány sem tudta megváltoztatni ebbeli véleményét. Az ember később is ilyen maradt : «Én egészen más vagyok. Más, mint a többi. Mindennek idegen, egyedül Istennel rokon».

S a léleknek mégis van rokonsága a nagyvilág dolgaival. Valamennyi közt otthonosságot érez. Mindenik ismerős. Mindenik mond neki valamit : alakjával, mozgásával és taglejtésével . . . Minden dologban jelképre talál : életének és lényének hasonlatára. Ahol egy erős alakkal találkozik : már magát akarja felismerni, a maga lényének vonásait, mert minden erő, mely elébe tárul, önmagára, az emberre emlékezteti lelkét.

Minden hasonlításnak ez az alapja. Járunk, kelünk és észreveszünk valamit. Úgy találjuk, hogy idegen nekünk és megszólal belül a lélek : «Ez nem én vagyok». És mégis csak olyan az ember, hogy mindennel összekapcsolja magát. A dolgokat, eseményeket úgy tekinti, mint belső valóságának jelképeit. (GR. 32—33. l.) Vagy úgy tekinti, mint egy elvont vagy természetfeletti világ jelképeit. Mert ennek is van alapja. (HI. 19. l.)

Amit a bölcselelő (Kant) és a költő (Goethe) kívánt, hogy a Teremtő és teremtmény, test és lélek,

ember és világ csodás összhangban legyenek, az a kereszténységben hirdetett igazság. A bűnbeesés az a katasztrófa, mely köztük a szakadékot nyitotta. És Krisztus áldozati halála az az isteni cselekedet, mely új egységet teremtett. Ez többé nem az emberi természettel veleszületett ajándék, hanem minden egyénnek úgy kell természetfeletti úton elnyernie.

Ennek az Istennel való egységnek útját az Egyház felemelő szimbolikával látta el, mely a természet és kegyelem közti legmélyebb együttműködést állandóan élénk állítja. (HI—BK.) Ebben a szimbolikában a természetes élet nagy jótéteményei a természetfeletti nagy javakról beszélnek. A víz a természetfeletti tisztulásról, az olaj a természetfeletti gyógyulásról beszél. Beszél a fény is. Nagyon hosszan elmélkedhetnénk erről a fényszimbolikáról még akkor is, ha célunkhoz híven csak a zsolozsmáiban megnyilvánuló fényszimbolikát vizsgáljuk. Ezért csak a lényeges alapvonásokat emelem ki.

A zsolozsma csaknem minden imaórájában előfordul a nap, csillag, fény, világosság kifejezés. A fényt kifejező szavak mögött, illetve a fény fázisa mögött, melyet az Egyház megénekel, az Egyház a fényben nem csak a természetes fény nagy adományát látja, hanem ez számára szimbolummá lesz s mögötte egy természetfeletti világot lát. Először ennek a szimbolikának alapját tekintsük

(a), azután néhány képet arról, hogy az Egyház hogy él ezzel a szimbolikával (b), és végül a fény ellentétének, a sötétségnek, éjnek a szimbolikáját (c).

a) Csodálatos varázsa van az ébredő természetnek, a hajnalnak. Világos lesz keleten és nemso-kára az első napsugarak üdvözlik a hegycsúcsokat. A nép beszédében és énekeiben azt mondja, hogy az Úr vonul most át hegyen és völgyön. Az emberek megérik az Isten közelségét. A Nap felkel pompájában. Sugarai az egész mindenséget átjárják. (W. V. k. 275. l.) A hajnalpír és a reggel órái a várakozás, az örömteli remény, a csodálatos ámulás órái. Ezt már a régi pogányok is megérezték és azért dicsőítették az Aurórárt. Magát a Napot, a fényt istenítették. Az Egy Isten népe isteni tanításra többet látott meg. Nem akadt el ennél a véges féynél, hanem a kinyilatkoztatásból megtanulta a véges fény hatásaiban a végtelen Fény, a minden fény forrásának, Istennek szimbolumát látni, akiről a Szentírás mondja :

«Az Úr szava által lettek az ő alkotásai.

Miként e tündöklő nap beragyogja a mindenséget, Úgy felik be az Úr dicsőségével az Ő alkotása».

(Jézus, Sirák fia k. 42. f. 15—16. v.) Így a természetes fény ébredése Istenhez emelte lelkét.

Durandus szerint is a fény az Egyházban «Krisztust jelenti». Krisztust már a jövődölések fénynek nevezik :

«És mondotta : Kevés az, hogy szolgám légy nékem
Jákob törzseinek helyreállításában
És Izrael maradékának visszatérítésében :
Ime a nemzetek világosságává tettelek,
Hogy üdvösségem légy a föld széléig». (Izaiás 49, 6.)

Ugyancsak Izaiás így ír a Megváltóról, hogy
mikor Ő eljön :

«A nép, mely sötétben járt,
Nagy fényességet lát ;
Azok számára, kik a halál árnyékának országában
laknak,
Világosság támad». (Iz. jöv. 9, 2.)

Az 58. fejezetben ezeket mondja :

«Akkor majd felvirrad, mint a hajnal világosságod, ...
Akkor felragyog a sötétségben világosságod,
És a sötétség déli verőfényre változik,
És az Úr ...
Fényességgel tölti be lelkedet».

Az 59. fejezetben a Szentlélek meg is magyarázza a fényszimbolikát : A bűne miatt szenvedő
nép ajkán fakad a szó :

«Várjuk a világosságot, és íme sötét van,
A fényességet és sötétben járunk,
Mint vakok, tapogatjuk a falat,
És mintha nem volna szemünk, tapogatózunk ;
Megbotlunk délben, mintha sötét volna,
Homályban vagyunk, mint a holtak». (9—10. v.)

Talán a legszebb a 60. fejezet, ahol a Messiás
eljöveteléről ezeket írja a próféta Isten sugallata :
tára :

«Kelj fel, ragyogj fel, Jeruzsálem,
 Mert eljött a te világosságod
 S az Úr dicsősége felragyogott fölötted.
 Mert íme sötétség borítja a földet
 És homály a népeket,
 De fölötted felragyog az Úr,
 És dicsősége megnyilvánul rajtad.
 Népek jönnek majd világosságodhoz,
 És királyok a neked támasztott fényességhez. (1-3. v.)
 Nem a nap szolgál majd neked továbbra is
 Nappali világossággal,
 És nem a hold fénye világít majd neked,
 Hanem az Úr lesz neked örök világosságod,
 És Istened dicsőséged.
 A te napod le nem száll többé,
 S a te holdad meg nem fogyatkozik,
 Mert az Úr lesz neked örök világosságod». (19—20. v.)

Krisztusnak ez a fényszimbolikája élt az Ószövetség népének lelkében. Csak Zakariás példáját idézem még, aki a Benedictusban Jézusról azt énekli, hogy azért jön Ő, «a magasságból felkelő: hogy *világítson* azoknak, kik sötétségben és a halál árnyékában ülnek». (Luk. 1, 78—79.) Sőt maga Jézus is ezzel a szimbolikával beszélt magáról: «szóla . . . Jézus . . . : Én vagyok a világ világossága, aki engem követ, nem jár sötétben, hanem övé lesz az élet világossága». Ján. 8, 12. (Dr. Székely István, a fordító, ezt jegyzi meg e versről: A sátorosünnepen vagy annak végén gyertyákkal kivilágították a templomot a Sionból a világra kiáradó világosság jeléül. Ez adhatott Jézusnak alkalmat a jelen beszédre. A hit világa egy-

úttal megvilágítja az értelmet és felmelegíti a szívet.)

A fény látszik legjobb szimbolumnak Krisztus isteni természete kifejezésére, mert a Szentírás Istent fénynek nevezi, pl. «És ez az izenet, melyet tőle (Krisztustól) hallottunk és nektek hirdetünk : hogy az Isten világosság és nincs benne semmi sötétség». Ez a világosság nálunk a kegyelem világa. A Szentírás másik helye Istent nevezi a világosság forrásának : «Nálad van az élet forrása, És világosságod által látunk világosságot». (35. zs. 10. v.)

A fény azért is Krisztus szimboluma, mert a fizikai fény tulajdonságai Krisztus megváltói tevékenységére emlékeztetnek. A fény megmutatja a dolgok igazi arcát : Krisztus tanításával és apostolai tanításával (akiket ugyancsak így nevez : Ti vagytok a világ világossága. Mt. 5, 14) tette a világ számára lehetővé az igazság megismerését. Amint a fizikai fénynek éltető hatása van a szervezetre, úgy Krisztusnak a lelkekre : «Őbenne élet volt és az élet volt az emberek világossága». (Ján. 1, 4 ; EL. 62—63. l.)

b) Ezt a szimbolikát látjuk a zsolozsmában. Ott a Nap és fény, éjszaka és sötétség ilyen szimbolikus jelentőségű. A Nap, a fény Istennek és Krisztusnak lesz képe. Csak egy-két példát hozok fel, mert csaknem az egyházi év minden himnuszában előfordul a fény ilyen szimbolikája. Ime néhány válogatás nélkül kiragadott példa :

A vasárnapi Matutinum téli himnusza, melynek szerzője Nagy Szent Gergely, Krisztust az «Atya fényének» nevezi. A vasárnapi első Laudes pedig így énekli Krisztust (szerzője Szent Ambrus) :

«Mindent ki alkotsz, Ős-örök,
Éjen uralkodsz s nappalon :
Idő forgását megszabod
S a zord uralmat megtöröd.

A vándor útján égi fény
Az éj sötétjét megtöri ;
Harsog a nappal hírnöke ;
Segíti, hívja a napot.

Ébred hangjától Lucifer,
Megtépi az éj fátyolát ;
Tévelygő lelkek bús hada
A bűn útjáról visszatér.

Erőre kap a vén hajós,
Enyhül a tenger és a lég ;
Isten egyháza maga is
A bűnt dalolva törli el.

Fel hát serényen, szaporán,
Kik fekszenek, szól a kakas ;
Szól s hívja mind ki álmodik
És hívja mind, ki ellenáll.

Hangjára éled a remény,
Gyógyultak ébred a beteg,
Elrejtí törét a lator
S a kételkedő hitére lel.

Ó Jézus, tarts, ha elcsúszunk,
Tégy jobbá minket, ránk tekints ;
Ha ránk tekintsz, megtisztulunk,
S a bűnös bűne könnybefül.

Te fény, valónkat hassad át,
A lelkünk álmát úzzed el ;
Rólad zeng reggel énekünk :
Mit megfogadtunk, a Tiéd.» (Br. H.)

A Prima himnusza a *Iam lucis orto sidere*-vel kezdődik, ami önkénytelenül is lelkünk szeme elé idézi a reggeli szentmisénk Krisztusát. A Tertia a lánggal égő Szeretetről beszél. A Sexta az izzó napfényben a szenvedélyek tüzét látja. De, mint üdvtörténeti háttér, ott van a keresztre feszített Üdvözítő képe, akiben valóban teljesednek a himnusz szavai : délre fényt adsz lángolót. A Nona már a hanyatló fizikai Nap órájában zeng fel az Egyház ajkán és az Egyház a szimbolizált fényt kéri :

«Add nekünk este fényedet
S a fényben életünk legyen». (Br. H.)

Itt jusson eszembe : *In ipso vita erat et vita erat lux hominum.*

A fényszimbolika szép példájául nézzük még meg a hétfői Laudes himnusztát :

«Atyádnak fényessége, te,
Ki fényből fényt sugározol,
S fénynek fényforrása vagy,
A nappal napvilága, te !

Igaz nap, ó áradj ki ránk,
Örök fényedben csillogó ;
S a Szentlélek sugárival
Egész valónkat járja át !

A hajnal fénye fenn halad
S tüzével sugározza ránk
Atyjában az egész Fiút
S Fiában az egész Atyát». (Br. H.)

Szent Ambrus himnusza. Itt már a teljes Szentháromság szimbóluma a fény.

Még hosszú sort lehetne idézni. A Nap Istennek és Krisztusnak képe, a sol iustitiae, a sol salutis, a lelki nap, mely feltámad, növekszik a lélekben, de nem szabad alkonyatot ismernie. Ezért a Nap csak délig Krisztus képének hordozója. Déltől a földi ember képét hordja, mialatt a belső, a lelki ember tovább növekszik. Annyira fontos ez az Egyház szemében, hogy amikor egyik legszebb himnuszában énekli meg a fény Krisztus-szimbolikáját a hétfői Laudesben, akkor előre figyelmeztet, hogy legyen

«Hitünk akár a déli nap ;
Lelkünkben nem lesz alkonyat»
«Crepusculum mens nesciat !»

c) Mint a fény, úgy a növekvő árnyék és a sötét éj is szimbólum itt, a lélek sötétjének képe, mint valóban a fizikai sötétség gyakran minden bűn és minden gonoszság palástja és azért ijesztő az oltal-

matlanokra és a szegényekre. Erre is csak egy-két példát hozok fel :

A vasárnapi Vesperas az éjszakát «szörnyű kaosszal» hasonlítja össze. A Completorium himnuszában így imádkozunk :

«Tartsd távol ó, az álmokat,
Az éj kísértő rémeit». (Br. H.)

A hétfői Matutinum egyik verse Istent, a fényt, szembeállítja az árnyal, a bűnnel :

«És fut az árny a fény elől,
Nap kergeti az éjszakát ;
Éjszülte bűn az égi fény
Lángtengerébe elmerül». (Br. H.)

Kedden a Matutinumban énekeljük :

«Lelkünkéről vedd el a homályt,
Verd szét a démonok hadát,
Az ólmos álmot űzzed el,
A lomhát, hogy ne győzze le». (Br. H.)

Szerdán azért imádkozunk benne, hogy «Szórd széjjel, oh az éjszakát, a lélekben terpeszkedőt». Főnségesen szép az éjből való ébredés, visszatérés a sötétből. Két Laudes-himnusz egy-egy versét idézem :

«Köd és homály és éjszaka
Felforgató sötét erők ;
De jó a fény s dereng az ég,
Jön Jézusunk : távozzatok !» (Szerdán, Br. H.)

«Kél az aranyló napsugár,
Oszlik a vak, sötét homály,
Mely oly soká vitt tévúton
Mélységek örvények felé.» (Csütörtökön, Br. H.)

Ezt a csodálatos fényszeretetet kell elsajátítanunk, mert nélkülül távol állunk a liturgia lelkületétől. Megszeretni a természetfeletti fényt, hogy a zsolozsma fényszimbolikája élet legyen. Hiszen az egész keresztény élet s legfőképen a papi élet lényege, hogy törekedjünk Krisztushoz hasonlóvá lenni. A kereszténynek, akire a keresztség után rámondhatjuk Szent Pállal: «valamikor sötétség voltatok ugyan, most azonban világosság vagytok az Úrban» (Ef. 5, 8), eltöltvén Krisztussal való egyesülés következtében a hit és kegyelem világosságával, így szól az apostol: «Úgy éljete, mint a világosság gyermekei: a világosság gyümölcsei pedig: csupa jóság, igazságosság és igazság». (Ef. 5, 8—9.) Hát még a papoknak milyen kötelességük, hogy életük a világosságé legyen, hiszen nekünk különösen szól Jézus szava, hogy úgy világoskodjék életünk az emberek előtt, hogy dicsőítsék Atyánkat, ki a mennyben van. Ebben a fényvel való telítődésben segít minket a zsolozsma gyönyörű fényszimbolikája. Érdemes tehát róla elmélkedni, hogy jól beleélhessük magunkat és híveink biztosabban követhessenek minket, akik Krisztus világosságai akarunk lenni «a fényt követve, fény után».

NB. Az egyházi év folyamán többször előfordul az is, hogy valamelyik szentről, mint «lumen»-ről énekel az Egyház, főleg az egyháztudósokról, pl. Szalézi Szent Ferenc I. Vesperasában : *Ecclesiae sanctae lumen*. Az eddig tárgyaltak alapján ez is érthető.

Zsolozsma és szentmise.

Mikor a napi zsolozsma imaóráit átelmélkedtük, láttuk, hogy velük, mint valami hálóval, a liturgia átszővi egész napunkat. Ezek az imaórák szolgálnak az eucharisztikus áldozat keretével, hogy azt előkészítsék s tovább vigyék ; körülveszik azt, mint valami szép virágkoszorú. (B. L. G. 5. l.) A napi zsolozsmának tehát az is célja, hogy «az oltáráldozatnak méltó kerete legyen :

a) egyrészt azért, hogy előkészít a szentmise bemutatására. Erre van szánva különösképen a Matutinum és Laudes. Ezért is írja elő a rubrika (bizonyára nem bűn terhe alatt), hogy a szentmise előtt a Matutinum és Laudes legyen elvégezve. (NB. Eisenhofer írja : «Ma is áll a káptalanok napi konventmiséire az előírás, hogy azokat vasárnap és ünnepnapokon a Tertia után, a ferális napokon a Sexta után és böjti napokon a Nona után kell végezni», i. m. 170. l.) Ez az előkészítés nemcsak aszketikus, amennyiben a lelket az ima tisztítja és Istenhez emeli, hanem elsősorban liturgikus, vagyis a szentmisének szövegébe és szelle-

mébe való bekapcsolódást és beleélést teszi lehetővé.

b) másrészt azáltal, hogy a legszorosabb összefüggést létesíti a szentmise szövegeivel. Ugyanaz a mise oratio-ja és a zsoltosma oratio-ja ; ugyanazok általában a megemlékezések a szentmisében és a zsoltosmában ; általában ugyanaz az evangélium a szentmisében és a Matutinum homiliájában. (Ősrégi szabály, hogy a szentmise evangéliumát előbb meg kell magyarázni a zsoltosmában.) A mise evangéliumának főbb részei gyakran megismétlődnek a Benedictus és Magnificat antifonáiban. Olykor a szentmise leckéje és az első Nocturnus olvasmánya ugyanaz. A szentmise leckéje ősi szokás szerint kis fejezetekben (capitula) visszatér az órákban. (A szentlecke eleje a Vesperasban, Laudesben és Tertiában, a Sextában a közepéből kevés rész, Nonában a szentlecke vége, amely ünnepeken egyszersmind a Prima lectio brevis-e.)

A szentmise tehát a napi zsoltosmának központja, gyöngyfoglalata, kegyelmi forrása. Ezért írja elő a misekönyv rubrica-ja : Quoad fieri potest, missa cum officio conveniat.

c) végül pedig azáltal, hogy lelkünknek a legszentebb áldozattal való kapcsolatát — épp az imaszövegek összefüggése folytán — fenntartja egész napon át.» (PH.)

A Breviárium és szentmise összetartoznak, írja Parsch ; közösen alkotnak egységet, a liturgikus

napot, a pap egyházas napját. Összehasonlíthatnám ezt a Nappal és a Bolygókkal : a mise a papi nap Napja ; e Nap körül keringenek a bolygók : az órák, melyek e Nap köré el vannak osztva. Az órák előkészítenek a misére, körülveszik a misét, igyekeznek a mise gyümölcseit a napon át megtartani. (PP. 4. l.)

Ime, az Egyház itt is mily szépen gondoskodik papjáról. Papiságunk legmélyebb misztériumához kapcsolja a zsolozsmát, hogy szentebb legyen a pap napja. Milyen fölemelő szempont lehet ez a napi zsolozsma végzésénél !

Itt egyszersmind bepillantást nyerhetünk a rubrika lelkébe. Nem üres formaságok a rubrika előírásai. A lelkületük az, hogy az imaóra ilyen elosztásával az egyházas szellemű napot éljük. A legmélyebb élet lüktet a rubrikák mögött, amikor legalább a Matutinum és Laudes mise előtti elvégzését előírják. Így lesz a papi zsolozsma «az oltáráldozatnak valóban méltó kerete, az egész napra kiterjedő imaáldozat, amely által a végtelen áldozatnak rejtett értéke jobban kibontakozik, hatásai biztosabban találhatnak el lelkünkhöz s a nap folyamán állandósulnak». (PH.)

A zsolozsmával beleélem magam a szentmisébe és a zsolozsmával élek egész nap a szentmisében.

Theocentrikus nap.

A csak nagy vonásokban átélmélkedett napi zsolozsma után is világos előttünk, hogy a jól végzett zsolozsma a mi papi napunk középpontjába Istent helyezi. Az Ő imádásával kezdjük és Néki allelujázva végezzük a napot. Minden más szempontot mellőzve csak egyet akarok kiemelni, hogy ezzel a liturgikus theocentricitas értéke előttünk nagyobb legyen.

Lényeges különbség van a között, hogy mi a világot felülről vagy alulról nézzük-e. «És mondá nekik : Ti innen alulról valók vagytok, én felülről vagyok ; ti e világból vagytok, én nem vagyok e világból.» (Ján. 8, 23. A jegyzetben ez olvasható : «Alulról valók, azaz földi szelleműek, érzületűek».) Jézus is erre utal itt, arra a lélekre, mellyel valaki a világban él, mellyel leéli napjait. Mert attól sok függ, hogy valaki hitből gondolkodik-e és cselekszik-e vagy sem, hogy az embereket Isten és az Isten országa oldaláról ítéli-e meg, vagy a természet és az állati világ szemszögéből. A történetíró Eusebius a Praeparatio evangelica egy igen gondolkodásra készítő helyén írja Platonnal kapcsolatban, hogy az embert addig nem ismerjük meg, amíg Istent meg nem ismertük. Egy indiai gondolkodó Athénben találkozott Sokratesszel és megkérdezte, hogy filozófiájának mi a tárgya. Sokrates mint vizsgálati tárgyat az emberi életet

jelölte meg. Az indus kinevette a bölcs görögöt : senki sem láthatja át az emberit, ha előbb nem ismerte meg az istenit.

Isten felől nézve minden ember Isten örök ideája, minden ember öröktől az Isten kedvence. Milyen másképp nézzük az emberek testi, üzleti, lelki és vallási szükségleteit, ha azt az Isten felől és az Istenhez való viszonyában mérlegeljük ! Mennyire elveszítjük az emberfélelmet, ha mindent e viszonylatban látunk ! Ezért nem volt a szentekben emberfélelem. Minden viszonylatban látni fogjuk, hogy a világtörténelmet nem anyag és kereskedelem vezeti, hanem a szellem, az isteni Gondviselés.

Erre a magaslatra biztos, hogy elsősorban a szentmise emel fel. De hogy napközben megmaradjunk e theocentrikus életben, ez a zsolozsma feladata, amikor a «teremtői szüneteket» tartatja és újra felidézi a liturgikus élményeket. «Olyan a nap, mint utazás az élet víztelen sivatagjain és ott jönnek 3—3 órányira az oázisok, ahol megtaláljuk a kegyelem vizét, az isteni oltalom hús árnyékát. Ezek az imaórák az Istenre való hatóság felpillantások a napi vándorlásban.» (PBL. 1930. 33. 1.)

Hányan összetörnek hivatásuk útján, mert nem tudnak kegyelmi egységet teremteni és a külső munka csak robotnak látszik életükben és a belső céltalannak a külsőhöz való viszonyában.

Az igazi pap nem élhet kettős életet. Lelki-napja és munkanapja egybeesik a liturgia aranyhálójában s ebben van a zsolozsma theocentricitásának nagy értéke. Megtartja a papot Isten-központiságban egész napon át, ha a pap liturgikusan és egész lélekkel végzi.

Milyen elosztásban végezzem?

Nagy kérdés ez a lelkipásztorok életében. Parsch Pius így felelt erre a kérdésre : «Olyan gyakorlati megjegyzéseket teszek, amelyek szerint végzem néhány éve a Breviáriumot. Azt mondom : ha nem tudok mindent órára végezni, akkor legalább arra törekedjem, hogy este és reggel a legmarkánsabb órákat betartsam. Elsősorban távol legyen tőlünk, hogy a Breviáriumot mint mellékfoglalkozást kezeljük, arra gondolva : most van néhány perc szabadidőm, elvégzem gyorsan az órákat. Ez az imádság központi helyet foglaljon el a pap életében. Szent tisztelettel, mint a nap egyik legfontosabb teendőjéhez, úgy megyek az órák végzéséhez. Biztos hiba volna, ha buzgóságomat csak magánajtatosságban önteném ki, a Breviáriumot pedig csak úgy hamarjában végezném el; a Breviárium legyen számomra is aranycsésze, melybe a legjobb napi gyümölcsöket teszem». (PP.)

A zsolozsmát nem végezhetem «egy szuszra». Az ima annál jobb lesz, minél inkább elkülönítve

végzem az egyes órákat. Az az ideális, hogy lehetőleg minden órát külön végzek. A Breviárium a nap megszentelője, kísérsen hát keresztül a napon, adja meg a nap minden részében az erősítést és az orvosságot. Ezt a célt pedig úgy éri el, ha az egyes órákat lehetőleg elkülönítve véghez-
zük.

Legalább a reggeli és az esti imát végezzem a maga idején. Magános végzésnél nyugodtan anticipálhatom a Matutinumot, míg a Completoriumot közben estére hagyom esti imának. (Ez a véleménye Pius Parschnak is és P. Hunya Dániel S.J. főiskolai tanárnak is.) Tehát a Laudest reggeli imának végezzem, a Primát a mise gratiarum actio-jához kapcsoljam; ha ez nem lehetne, akkor végezzem a Laudessel. A completorium pedig esti ima legyen. A három kis órát elkülönítve: délelőtt a Tertia-t, délben a Sexta-t, ebéd után a Nona-t. Délutáni időben végzek a Vesperast. A Matutinumot jó anticipálni estefelé.

Ha így imádkozom, akkor a legkisebb megértéssel is épülést találok a zsolozsmában. Jóakarrattal megtalálom a szükséges időt is. Addig ne mondjunk erre lehetetlent, míg egyideig jóakarrattal ki nem próbáltuk!

Rafaelem a héten át.

Az Egyház liturgiájában minden napot szentnek tekint. FERIA-nak, ünnepnek nevezi a hétköznapokat is. Mint láttuk, a napot csodálatosan átszövi liturgiájának aranszálaival és azt theocentrikus egységgé teszi. Ezzel azonban nem elégzik meg. Nem engedi, hogy a napokat darabonként vegyük, hogy az idő így szét darabolódjék, hanem a napon túltekintve a napokat rendezi, nagyobb időegységbe osztja be, a hétbe és az egyházi évbe.

Mint első nagyobb egység áll előttünk a hét. Az Egyház liturgiája megszenteli a hetet. Leginkább azzal fogja egységbe a zsoltosma a hét napjait, hogy minden hét élére odaállítja a vasárnapot s az utána következő hat napot több szempontból alárendeli neki. Az egész hét az élén álló vasárnap jellegét viseli. A vasárnapok az egyházi év tartópillérei: csaknem minden fontosabb időszak vasárnappal veszi kezdetét (Advent, előbőjt, nagybőjt, zsoltosma, szenvedésidő, húsvét, pünkösd). A hét napjainak ez a függése a vasárnaptól leginkább a szentírási olvasmányoknál ütközik ki: a nagyobb Szentkönyvek olvasását csaknem kivétel nélkül vasárnap kezdjük s hétközben lehetőleg nem kezdünk újabb könyvbe. A vasárnapi responsoriumok vannak szétosztva a hétköznapi szentírási olvasmányok után s a hétköz-

napi zsolozsma a könyörgését is a vasárnaptól kölcsönzi.

Másik szál, amely erősen egybefűzi a hét napjait, a Psalterium, mely egy hét alatt végzendő el.

A teremtés hetének gondolata csillan elő a feriális vesperások himnuszaiban, s minden hétben az Atya teremtő hetének mását látjuk. A Szentírás első lapjai beszélnek arról, hogy hat munkanap után a hetedikén megpihent az Úr. Ezt vették példaképül az Ószövetségben is és a hatnapi munka után a hetediket csak Istennek és lelküknek szentelték. Az Egyház átvette a hét beosztását. Az Úr napját megfelelő okokból a hét első napjára tette át. Természetes, hogy az egyes napokon végzett imájában az Egyház visszatér a teremtő Isten aznapi munkájára és azt heti munkája mintájául veszi.

A vasárnapi Vesperas himnusza az Isten fényteremtő munkájáról emlékezik meg, amivel Isten a káoszból a kozmosz készítését megkezdte. Most az este közeleg, az éj visszahozza a gyűlöletes káoszt és elmossa a nap szépségeit :

«A szörnyű káosz ráncszakad». (Br. H.)

A sötétség a bűnösség szimboluma, mert a bűnnel, mi a Fény gyermekei a sötétségbe vándorlunk vissza («világosság gyermekei . . . ne vegyetek részt a sötétség meddő cselekedeteiben» Ef. 5, 8—11.), kozmoszból a kaotikus állapotba.

A hétfői Vesperas himnusza az égbolt megteremtéséről, a fenn és lenn elválasztásáról emlékezik meg :

«Vizet víztől választasz el
S az ég határát megszabod :
Az ég s a föld forrásinak
Megállapítod medreit». (Br. H.)

És amint fentről hull a termékenyítő víz és minden fény az égből jön, úgy küldjön az Isten a lelki égből áldásos és termékenyítő kegyelem-harmatot :

«Áraszd reánk, óh jószágos Atyánk,
Kegyelmed szent ajándokát,
Világosodjék meg hitünk». (Br. H.)

Harmadik napon végezte Isten a nagy elosztást a Földön ; a keddi Vesperas így énekli meg :

«Világok alkotó Ura,
Ki megtöröd a Föld rögét
S vizek vad árját felhozod
S a föld mozgását megkötöd,

Magot, hogy adjon bőven és
Virágot tarkát, illatot,
Teremjen dús gyümölcsöket
S jó étket adjon, laktatót». (Br. H.)

A föld és tenger elválasztása, a föld beültetése és megtermékenyítése stb. a paradicsomra emlé-

keztetnek, melyet az ember lelkében kell, hogy megteremtsen, amit Isten kegyelmével gyümölcsözővé tehet :

«Aszott szívünk fájó sebét
Tisztítsa friss lehelleted». (Br. H.)

A földi külső paradicsom elveszett. Annál nagyobb szükség van olyan emberekre, akiknek lelke paradicsomot ad, melyből drága gyümölcsök jönnek, melyben sok biztonságot, felüdülést és otthont találni.

A hatnapi munka második fele a díszítés munkája. Az égboltnak a Nap, Hold és csillagokkal való feldíszítéséről beszél a szerdai Vesperas himnusza. A ragyogó égbolt felébreszti bennünk a lélek fénye és tisztasága után a vágyat, a bűn bilincseiből és terhéből való szabadulását, hogy a lélek visszatérhessen a rend törvényéhez és a Fény könnyű kötelékéhez :

«Szívünk homályát űzzed el,
A lelkünk szennyét mossad el.
Törd össze bűn bilincseit,
Pusztítsd el gyötrő terheit». (Br. H.)

Az ötödik nap munkájára emlékeztet a csütörtöki Vesperas himnusza. Ugyanannak a vízfelhőnek tulajdonítja a halakat és madarakat. Így emelkedjünk ki mi is, tisztán, Krisztus véré-

nek kegyelemfolyamából, a keresztségből. A mélység halai és a magasság madarai itt a kishitőség és kevélység képei. Mind a két hibánál a lélek sorsa az összetörés :

«Ne bántsa őket büntudat
A gőg ne marja szívüket,
Ne nyomja őket tört szívük,
S mert büszkék el ne bukjanak». (Br. H.)

Elvész az ember, ha a mélybe ereszti magát, mert nem az állatvilágba, hanem Isten országába tartozik, nem csak azért, mert tökéletesebbek vagyunk, hanem, mert természetünkön felül a kegyelem is ide hív. Az autonóm törekvés is démoni. Szalézi Szent Ferenc szerint ne akarjunk tiszta angyalokká lenni, mert Isten megelégszik velünk, ha jó emberek vagyunk.

A pénteki Vesperas himnusza a többi állat és az emberi faj harmonikus teremtéséről beszél. Az a béke, melyről a himnusz két első verse beszél, hamar összetört. Az állatvilág az ember ellen tört, mert az ember az Isten ellen tört. Az embernek harca van a világ ellen és bensejében a rabló állatok, a szenvedélyek ellen. Ezért imádkozunk a himnusz második felében így :

«S a vágy viharzó vad hevét
Ha ránk támadna üzzed el :
Mindazt mit bennünk felkavart
S tetteink közé sodort». (Br. H.)

E harc után :

«Jutalmuk legyen szép öröm,
Kegyelmet adj bőven nekik,
Viszály bilincset törjed el,
A béke köztük szent legyen». (Br. H.)

Igy állít be minket az Egyház egy teremtmői hétbe. Valóban, lehet és legyen az ember is alkotó, teremtmő, elsősorban belső világában. De a külső világ munkájának is nagyszerű látószöveget ad a heti zsoltosma, mikor arra tanít, hogy a természetben végzett munka Isten művének folytatása s nekünk élettér. A természettől való elfordulás az Istentől való elforduláshoz vezet. Kötelességünk, nekünk embereknek, a tudomány, művészet és technika fejlesztése, de Isten törvénye szerint, az Ő tiszteletére és a teremtmények (embertárs) javára.

A zsoltosma alakító erejéről, elmélkedő lélekkel, sokat mondhatnánk. De csak annyit jegyzünk még meg, hogy ha már úgyis végezzük a zsoltosmát, ne engedjük elsiklani értékeit. A zsoltosmával is megszentelt hét utolsó reggelén azután szívünkéből fakadhat a Laudes himnusza :

«S a hét utolsó reggele,
Míg térden állva várjuk itt,
Fényével áradjon belénk,
Kik dalba öntjük vágyaink». (Br. H.)

(Főként a B. L. G. alapján.)

Rafaelem az egyházi éven át.

Az egész egyházi év sokszor és könnyen úgy tűnik fel előttünk, mintha csak nagyszerű szertartásokba öltöztetett emlékezés volna. Igaz, hogy már ez maga is felemelő. De amikor az egyházi évről gondolkozunk, ne felejtsük el, hogy abban még egy sajátos érték is van, és ez a legnagyobb értéke : ez az emlékezés kegyelmi valóság, a szertartások mögött élet van, a misztikus Krisztus élete. Eisenhofer röviden így világítja meg ezt az igazságot : «Különösen szent jelleget kap az egyházi év azzal, hogy minden egyházi ünnep központja az eucharisztikus áldozat, mely, mivel a keresztdózat vérnélküli megújítása és a keresztdózatban Krisztus egész életáldozata célját és beteljesülését találta meg, ennek az isteni életnek egyes szakaszához kapcsolódó kegyelmi gyümölcsöket az egyházi év folyamán bőven osztja a híveknek». (EL. 114. l.)

Ha valaki egy kissé belemélyed a liturgia történetébe, akkor meglepődve látja, hogy az egyes ünnepek kialakulásánál látszólag milyen csekély szempontok játszottak közre. Ha meg a szertartási és szövegrészt vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az sokszor egy-egy szerzetesnek, látszólag, egyéni munkája. Szabad-e mégis az előbb jelzett nagy kegyelmi háttér kifejezését keresnem benne? Igen, mert ez csak a látszat. Az egyházi évet nem készítették,

hanem lett. Nem vett benne részt a tervező emberi ész, hanem a felfedező. Az emberi ész csak médium volt egy magasabb szellem kezében, mely tervezte és alkotta. «Minden gondolkodót megfog az a benyomás a liturgia, de főként az egyházi év kapcsán, hogy itt a Szentlélek alkotott, aki az Egyház Geniusza.» (B. L. G.)

A másik nagy szempont : «Ha azokat a törvényeket keressük, melyek az egyházi évet összetartják és annak sajátos változatosságot és soha el nem halványuló varázst adnak, úgy találjuk, hogy ezek mindenekelőtt a munkábfogás és munkából való engedés, emelkedés és apadás, megigérés és beteljesülés, a vágyakozó nekifeszülés és a békés élvezet törvényei. Ez a feszültség-törvény legcsodásabban érvényesül a húsvéti ünnepkör felépítésében». (B. L. G. 27—28. l.) Ugyanez a törvény él a karácsonyi ünnepkör liturgiájában.

Mi adja meg a sajátos egységet e feszültség törvényén szépen felépített egyházi évnek? Mi az egyházi év tárgya? Jézus életének, szenvedésének, megdicsőülésének, megváltói művének, egyház-alapításának emléke, kegyelmi újraátélése az Egyházban. «Az Egyház nemcsak elbeszélve halad át az egyházi éven, nemcsak a szent könyveket hordja magával, melyekben történet és jövőndőlés van ; nem, Jézus Krisztus reálisan jelen van . . . tehát természetfeletti valóságot él, hogy a mi

időnk edénye is megteljék az időfelettil, az istenivel . . . Krisztus az Egyházban, annak tagjaiban megújítja életét titokzatos módon.» (B. L. G. 31—32. l.)

Az egyházi év jó átélésének gyümölcsei az öröm és szépség életünkben. A kereszténység természetfeletti világa számunkra megfoghatóbb, élményszerű lesz. Rendezi a kaotikus időt és biztonsággal telít. A modern ember oly nagyon óhajtja a társaságot, biztonságot a társaságban. Itt a történelem legértékesebb embereivel kerülünk kapcsolatba egy év alatt, akik a földön éltek s ma is élnek az égben, azután az angyalok társaságával. Biztonságba jutunk az Isten ölében és a Megváltó Szívénél. Ennek nevelői értéke szinte felbecsülhetetlen.

Sok szépséget és értéket emelhetnénk ki az egyházi évből, de ehhez kötetek kellenének. Itt csak a leglényegesebbekre mutattunk rá, hogy az egyházi év folyamán tudatosabban élhessünk e nagy kegyelmi életben és ebben zsolozsmánk is segítsen.

Már más helyen utaltunk arra, hogy pl. az olvasmányok megválasztása mennyire az egyházi év életébe akar jobban bevezetni. Ugyanez áll a Responsoriumokra, Versusokra stb. Most csak néhány példát hozunk fel:

Amikor Adventben az Egyház, a királyi Fényjegyesnek eljövetelét várja, hogy vele lakodalmát

ülje, akkor a zsolozsmában felhangzik a «*Tamquam sponsus Dominus procedens de thalamo suo*» (Kar. I. Noct. 2. zsolt. antif.) és Vízkeresztkor (I. Vesp. Magnific. ant.): «*Hodie coelesti sponso iuncta est Ecclesia . . .*»

Böjtidőben az Egyház anya lesz. Fiait akarja megszentelni. Bennük veti és neveli az isteni magot. Megint a Breviárium emeli ki legjobban e quasi szentségi változás vonásait.

A húsvéti öröm csodás kifejezést talál a Breviáriumban, az Allelujákban . . .

Milyen szép Ascensiókor a néma fájdalom kifejezése, melyet az Egyház érzett, mikor Krisztus égbe megy: «*O Rex gloriae, Domine . . . , ne derelinquas nos orphanos ; sed mitte promissum Patris in nos, Spiritum veritatis*». (A II. Vesp. Magnif. ant.) Ez a vágy telik be pünkösdkor: *Veni creator* van az egész nyolcadban . . .

Utána a Breviárium vasárnaponként megújítja a húsvéti és pünkösd motívumot, készül az új paruziára, mely a következő Krisztus-születéssel jön. (Ambrosius Stock O. S. B., PBL. 1929.)

Figyelmes és ájtatos végzésnél a zsolozsma bevezet abba a kegyelmi életbe, melyet az egyházi év jelent. Olyan kincset kapunk fáradozásunkért, mely feltétlenül sokszorosán megéri az érte való fáradozást. Minden jól átélt egyházi év zsolozsmája hasonlóbakká tesz minket Krisztushoz. És van-e

a papnak ennél nagyobb célja, fordíthatja-e idejét értékesebb munkára?

Legyen tehát a zsolozsma csakugyan Ráfaelünk a napon, a héten, az éven és a papi életen át az örök Laus divina hazájába. «Ha az idő üres tartályát a belehelyezett tartalom változtatja értékké, s minél nemesebb és szentebb e tartalom, annál szentebb az év, akkor a zsolozsma emlőjén táplálkozó papi lélek Isten felé irányuló értékei az évnek oly állandó szent jelleget adnak, melyet csupán az Istenember áldozatának megszentelő ereje múl felül.» (PH.)

Rafaelem a szent, apostoli papi életen át.

Parsch Pius írja a Breviáriumról, hogy «két főfeladata a következő: egyesíteni a világot átölelő lelkipásztori imát és az egyéni, belső imát. Az egyik lelkipásztorrá, a másik szentekké avat minket. Tehát két imádkozót hallunk a Breviáriumból, az Egyházat és a lelket, majd egyik imádkozik, majd a másik, rendesen a kettő együtt; mert olyan hasonlók egymáshoz, mint anya és leánya. Amint az emberben egy kis világ van (mikrokozmos), mely hasonlít a nagy világhoz (makrokozmos), így az Istengyermek is egy Istenországot hord lelkében, mely Isten országához, a katolikus Egyházhoz hasonló». (PP. 3—4. l.)

Ezek szerint tehát a papi zsolozsma :

1. a *szent papi élet* tényezője.

Kissé kifejtve ez azt jelenti, hogy «Istentől kiválasztott ifjú, neked az Egyház a zsolozsmában mindennap bő anyagot ad szent gondolatokban, melyekkel nappal és éjjel táplálhatod elméd és Istenhez emelheted lelked. Az officiumok ugyanis mind tele vannak szent és gyakorlati igazságokkal.

Ezért az Egyház nem egyszerre elvégzendőnek adja eléd az Officiumot, hanem egyes órákra osztja szét, hogy munkád és zaklatásaid között újra és újra összegyűjtsd magad Istened és az égi karok előtt.

Az *occurentia* és a *concurrentia* törvényeit se gondold pusztán teoretikusoknak. Azok ugyanis megmondják, hogy mikor kell figyelmedet valamelyik ünnep gondolatára fordítanod ; mely gondolatoknak kell elsődlegesen és melyeknek másodlagosan előtted lenniök (a celebrált, illetőleg a commemorált officiumoknak), pl. ezért commemoráltatnak egész quadragesimában a feriek, még dupl. I. cl. ünnepen is, hogy a nagyböjti eszmét soha el ne feledd.

Legjobban segít az officium divinum arra, hogy elnyerjük és megőrizzük az égi gondolatok emelkedettségét, amivel aztán oda jutunk, hogy sokat foglalkozunk égiekkel. Hogy milyen szükséges ez az (hogy úgy mondjam) égi érzék, azt már rég megtanultuk az evangéliumok és az apostoli leve-

lek intelmeiből. Hogy pedig milyen nehéz ilyen érzéket megszerezni és táplálni, különösen a mi időnkben, melyben csaknem számtalan világi dolog akar lelkünkbe jutni és azt le akarja foglalni, te magad, Istennek szentelt lélek, szerfölköt és fájdalommal tapasztalod. Ezért örömmel és hálaadással karold fel a kanonikus órák isteni lantját . . . azért napjában hétszer lépj az égbe az isteni Fenség és a dicsőség Királya, valamint az egek Királynője elé, hogy ott a szent angyalokkal és megdicsőült testvéreiddel együtt mint lakótársuk zsolozsmázzál, imádkozzál, olvass, örülj és vigadj. Ha elnyered az égi karokkal való zsolozsmázás szokását, a liturgikus szövegek és különösen a zoltár ereje és kenete felnyílik előtted, vagyis nem érzed az Officium divinum terhét, hanem a lelked bő vigasztalást talál és az egyes órák után magad szent szeretettől felgyújtottnak, reményben erősebbnek és a munka végzéséhez készségesebbnek fogod érezni.» (Ga.)

Ilyen lélekkel megéljük, amit Sík Sándor ír : (E. 71. 1.) «A zoltárok minden sora lehelli a föltétlen meggyőződést, átélést. Egyetlen lényeges dolog van a világon : Isten és a lélek viszonya. Itt lefoszlik az életről, a világról minden esetlegesség, minden illúzió : semmi sincsen igazán, csak az Isten és az én lelkem, és ez az én lelkem mindenestül az Istené. Joga van rá mindig, mindenütt, mindenestül. Quo ibo a spiritu tuo?

et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in coelum, tu illic es, si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: Etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua. (138. zs.) . . .

Az emberélet: út Isten felé vagy Istentől el. Csak ez a fontos, semmi más. Ezt élteti át velünk a Zsoltárkönyv, minden mozzanatával: mint imádást, ragaszkodást, vágyat, mint lázadást, gyötrődést, bűnbánatot, mint irgalomkérést, megtérést, tisztulást, örömet, hálaadást, bizalmat, gyönyörűséget. A lélek életének minden mozzanata Istenre vonatkoztatva, előtte, belőle, benne, érte: ez a zsoltárok voltaképeni legigazibb tartalma.»

Azután megtaláljuk benne «a tökéletes emberi élet példáinak s elsősorban az Istenember életének magával sodró erejét». (PH.) Hogy ez mit jelent az életszentség útján, azt nem kell bizonyítani!

A zsoltosma «rámutat arra, hogyan kapcsolódjunk állandóan Istenbe és az oltáráldozatba. Megtanít imádkozni». (PH.) Hogy ez mit jelent a papi élet viharában, arra Schmiedt Béla mutat rá: «mindaddig . . ., míg a pap két kézzel markolja az imakönyvet, ameddig Breviáriumába kapaszkodik, addig minden nagyobb forgószélnek ellen tud állani. Az imakönyv kimozdíthatatlan súlypontot ad a papnak. Védi. Fogja. Nem ereszti elmerülni. Felszínen tartja a veszedelmek vizében». (SM. 163. l.)

2. A *szent apostoli-élet* előmozdítója.

Főpapunk életében látjuk, hogy apostoli munkájának minden perce imával van átszöve. A Szentírásban benne van Jézus szava, hogy a mi apostoli imáinknak is van világhódító ereje: «Ha tehát ti, rossz léteketek tudtok jó adományokat adni gyermekeiteknek: mennyivel inkább fog adni a ti menyeyi Atyátok jó lelket azoknak, kik tőle kérnek». (Luk. 11, 13.) Hogy megértette ezt Vienney Szent János, aki átveendő plébániája határában térdreborult és első apostoli tevékenysége ez az ima volt: «Istenem, térítsd meg hiveimet!» Vagy a X. Piusok, akik a kíváncsiskodó és látványosságot, hangot kérő világnak azt üzenték, hogy pápaságuk első ténye: «A pápa imádkozik!»

Ilyen apostoli lelket alakít bennünk is a zsolozsma azzal, hogy megadja «a legmélyebb lelki telítést, a már sok helyen jelzett igazságokkal, érzelmekkel és akarásokkal», melyek egy apostoli lélek összetevői, azután a hozzájuk kapcsolt sok isteni kegyelemmel, mely az apostoli lelkületnek is fő kialakítója.

Hogy egy ilyen apostoli imának, mint a Breviárium (mert lényegesen az!), milyen szerepe van a pap életében, annak megvilágítására P. Bangha Béla S. J. néhány gondolatát idézem a «Világhódító kereszténység» c. könyvéből: «Mi, akik hiszünk abban, hogy Krisztus nélkül semmit sem tehetünk, hisszük a kegyelem erősítő hatásá-

nak korlátlanságát (Fil. 4, 13.) s az imádság csatlakozhatatlan hatását (Mt. 21, 22. stb.), nem utasíthatjuk a pusztá jámbor szólamok közé, másod- vagy harmadsorba az apostoli kegyelmekért esdő ima szorgalmazását. Az imádság nemcsak az önmegszentelésnek s egyéni tökéletességvágynak első eszköze, hanem az apostolkodásé is: az apostol általa forr egygyé a természetfeletti hatékonyság síkján az Első Mozgatóval. Ez a lélekzetvétel, amely nélkül hamarosan elállna minden keresztény élet... Egyházunk imaéletét különösen gazdaggá teszi ennek az imaéletnek üde változatosságban patakozó formái s belső értékét páratlanul megnöveli ennek az imaéletnek eleven kapcsolata az Egyház liturgiájával, a szentségekkel és főleg a szentmiseáldozattal, tehát a legértékesebb imádkozónak és áldozónak, Krisztus Jézusnak végtelen értékű imádságával. Ez a katolikus imaélet azonban egész mivoltában egyúttal apostoli célzatú s az egyén megszentelésén túl a világ, a lelkek megmentésére, Isten országának terjesztésére irányul... Úgyanezt a szellem hirdeti a szentek gyönyörűsége és elragadó példája». (261—262. l.)

Imádkozzunk tehát ilyen apostoli lélekkel. Zsolozsmánkat úgy végezzük, «ahogy Krisztus Szíve állandóan imádkozik értünk: egy világ üdvösségét tartva szem előtt s egy világ számára esdve le a könyörülő Isten megvilágosító, serkentő

s életretámasztó kegyelmeit». Meg kell érteni s kedvelni «az Ecclesia oransnak, az imádkozó Egyháznak s a liturgiának fölségesen egyetemes és apostoli célzatú imádságait» s imádságunkba mindig foglaljuk bele a felebarát lelki szükségleteit is, a bűnösök megtérését, Krisztus és az Egyház diadalát.

Ugyanezt ajánlja már a pasztorális és aszketikus szempont is ; hiszen az imádság maga megtermékenyül, megelevenedik, színessé, változatossá, mély tűzűvé lesz azáltal, hogy nagy apostoli szándékért imádkozunk : egyszer a betegekért és haldoklókért, másszor az ártatlanok megőrzéséért, harmadszor a hitetlenek és bűnösök megtéréséért, majd a pogányokért, zsidókért, az Egyház egységén kívülállókért ; majd ismét a pápáért, a püspökökért, papokért, szerzetesekért, világi apostolokért, országunk, városunk, rokonaink és jóbarátaink, főleg családjaink lelki javáért és üdvözüléséért, és így szinte végtelen sorban tovább. Ennek az imagyakorlatnak a kegyelmi hatáson túl az a haszna, hogy «ha nem volna bennünk, szinte észrevétlenül belénk neveli a természetfeletti gondolkodás és apostolság szellemét, az Egyház egyetemes gondjaiért való lángolást, a világ üdvéért Krisztussal való együttérzést és együttcselekvést». (B. B. 263—264. l.)

Ezt érezte meg Waitz püspök is, mikor Paulus c. művének III. kötetében így ír : «Prédikálásunkat

és katekizálásunkat, egész lelkipásztori tevékenységünket kapcsoljuk össze buzgó imával, hogy Istentől sok áldást kérjünk. Az Officium divinumot úgy értékeljük, mint hivatásunknak legszen-
tebb ilyen imáját. Így, mint Szent Pál, építsük az égi Jeruzsálem városát». (61. l.)

Ennek a lelkületnek ébrentartására felhasználhatjuk Gatterer tanácsait : «Az óra alatt gyakran szedd össze magad, pl. a Gloria Patrinál és mialatt a zsoltárokat végzed, halld azokban majd a Megváltó Krisztus, majd a zsoltározók szavát, majd az égi lakókat, amint hozzád szólnak, hogy oktassanak, vigasztaljanak, intsenek. Gondold ugyanakkor nemcsak saját őrangyalod, hanem minden hívő, különösen pedig azoknak őrangyalait, akiknek pásztora vagy és leszel, amint rád-szegeznek szemüket és várják, hogy az oly nagy terhekkal elnyomott lelkek a te imáddal több kegyelmet nyerjenek».

Ennyit röviden a zsoltosma apostoli szerepéről : a papnak apostoli életre vezető kalauza.

«Azért látogatunk el naponként hétszer a világosság honába, s azért mondjuk el a zsoltosmát, mert az anyaszentegyház halálos bűn terhe alatt teszi azt kötelességünké. Két oknál fogva is kötelesek vagyunk azt elvégezni : először az Isten dicsősége, s másodszor saját megszentelődésünk miatt. Az Egyház bölcsesége és papjai iránti szeretete az, ami e komoly kötelmet reánk szabja.

Az Egyház a pap idejéből annyit foglal le minden nap, amennyi a zsolozsma elvégzéséhez szükséges, azaz kb. másfél órát. Ez az idő többé nem a papé, hanem az Istené és az Anyaszentegyházé. A pap nem idegenítheti azt el; hanem engedelmességből s komoly kötelezettség erejénél fogva tartozik azt a maga megszentelésére fordítani. Mózes arca ragyogott az Istennel folytatott társalgás után; a mi arcunknak hasonlóképen kellene ragyognia vagy legalább szívünknek kellene égnie és fényeskednie bensőképen a mennyei udvarnak fényével. Midőn a napi órákat mondjuk: Sion hegyéhez járulunk, az élő Isten városához, a mennyei Jeruzsálemhez, és a sok ezer angyalok seregéhez, az elsőszülöttek anyaszentegyházához, kik beirattak mennyekben, Istenhez, a mindenek bírájához és a tökéletes igazak lelkeihez. (Hebr. 12, 22—23.) Mily jámbornak, mily alázatosnak kell lennie szóban és érületben, mégpedig állandóan, az olyan embernek, aki hétszer napjában van egy karban a mennyei szentekkel, és hétszer járul az Isten színe elé? A szentmise után mi mozdíthatná elő jobban a papi tökéletességet, mint a zsolozsma? (M.) A misztikus Krisztus egész életre kiható cselekménye a liturgia, mely így a legigazibb papi jellemek nevelője. Arra segíti a papot, hogy élete sikeres és művészi kifejezése legyen a benne rejlő isteni gondolatnak. (WA. 93. l.)

Természetesen ahhoz, hogy e nagy értékek számunkra termékennyé legyenek, az kell, hogy lélekkel zsolozsmázzunk.

Az igazi zsolozsmázás alapja mindig ez a jelszó:

Zsolozsmázzál lélekkel!

Mert ha nem így imádkoznánk a zsolozsmát, akkor rólunk is elmondhatná az Úr: «E nép ajkával tisztel engem, szíve pedig távol van tőlem». (Iz. 29, 13.) «Ez okból tart a sátán ezerféle ügyet-bajt lelki szemeink elé, valahányszor zsolozsma-imádkozáshoz fogunk; hogy minden előbbrevalónak tessék előttünk, csak az Isten ügye utolsónak. De épp ez oknál fogva minden igyekezettel azon kell lennünk, hogy Isten dicsőítését Istenhez illően mondjuk. Ha kifogytunk az időből, inkább maradjon el az elmélkedés, vagy lelki-olvasás, sem hogy a zsolozsmát ezek végett felületesen és futtában végezzük — úgymond a karthauziak regulája. (Stat. Carth. p. 3.)» (A. 9. 1.)

Nem tárgyalhatjuk le itt a jó imádkozás minden feltételét, hanem csak néhány nagy vonással rajzoljuk meg a lélekkel való zsolozsmázás képét.

1. Céljának megfelelő beosztással végezzük, vagyis megfelelő időben.

Sík Sándor írja, hogy «a legelfoglaltabb, mindenestül a lelkek szolgálatában élő papok egybehangzó tanúsága mondja: a Breviárium megéri

a ráfordított időt, még a legnagyobb lefoglaltság fáradtságos napjain is. Nagyon okos dolog nem végezni belőle egyszerre nagyon sokat ; ha lehet minél több részre osztani. Ezeket a részeket lehetőség szerint az illető napszakhoz jó csatolni ; mennyivel könnyebb pl. igazi beleéléssel imádkozni a Completoriumot este, mint máskor». (E. 74. l.)

Dirckinck így tanácsolja : «Egyszerre ne végezz sokat. X. Pius óta az új, reformált Breviáriumban a zsoltárok állandó változása az affektusok olyan változatosságát nyújtja, hogy munkáidban szinte lelked és tested is pihen, ha az Officium divinum egyik-másik óráját többi munkád és tanulmányod közé beállítod». (D.)

Vermersch azt mondja : «Tegyük még hozzá, hogy a szabályosság és pontosság, mellyel az előírt imát megfelelő időben és ájtatosságunkat fokozó helyen végezzük, jó jellemképző iskola is. Ez a pontosság kis áldozatot kér, melyet meghozhatunk Istennek és arra szolgál, hogy egész életünkbe rendet vigyen». (V. 20. l.)

Ennek gyakorlati megvalósítására már előbb kitértünk, amikor a nap megszenteléséről volt szó.

2. A zsolozsmázásra készítsük elő lelkünket.

«Ima előtt készítsd elő lelkedet,

És ne légy, mint az ember, ki kísérti az Istent.» (J. Sir. f. 18, 23.) Nagyon szépen jegyzi meg erről a Memoriale vitae sacerdotalis : «Nézd meg a

zenészeket, mielőtt citerájukon játszanának, a húrokat összehangolják: különben csak zavaros és elriasztó hangokat adnának.

Igy készítsd elő az elmét. Mondd a hiábavaló és idegen gondolatoknak: maradjatok itt, míg imádkozom; mikor az opus Dei-t elvégeztem, ha szükségem lesz rátok, felveszlek majd titeket». (MV.) «Quid enim est illud, voce psallere, mente autem domum circuire; os in choro, cor habere in foro, nisi homines fallere ac Deum irridere? Quomodo te audiri a Deo postulas, cum te ipse non audias? Vis Deum memor esse tui, cum tu ipse memor tui non sis? Non esset hic Psalmus iucundus decoraque laudatio.» (LC.)

Mondd az affectusoknak: «jöjjetek imádni az Urat; jöjjetek, örvendjünk a mi üdvözítő Istenünknek; jöjjetek, imádkozzunk. (MV. 166. l.) Az affectusok közül először indítsd fel a hitet, hogy te most az összes égi karok jelenlétében forgolódol és a zsolozsmázásban angyalok és szentek a társaid.

Jusson eszedbe, hogy a Numen színe előtt vagy, a szívek vizsgálójának, egyeseket megfigyelőnek, a mindeneket megítélőnek és az érdekem szerint vagy jutalmazó vagy büntető Isten előtt. Ha tehát Isten jelenléte és tekintete, az Isten végtelen fönsége miatt a legnagyobb tiszteletet követeli, mennyivel inkább az, hogy itt vagy, az Isten szól hozzád, vagy te, féreg, Hozzá! » (D. 9. p. 168. l.)

«És ne légy, mint az ember, aki kísérti az Istent.»
Ezért, ha súlyos bűnben vagy : *contritionem elice ; non enim est speciosa laus in ore peccatoris.*
A 49. zs.-ban imádkozzuk : *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas. (D. 56. l.)* Mikor így lelked a bűntől megtisztítottad, indítsd fel a vágyat, hogy minél buzgóbban akarod dicsérni az Istent. Motívumokat a könyv eddigi részeiből bőven meríthetsz. Jusson eszünkbe a Szentírás szava :

«Dicsérjétek az Urat, amennyire töletek telik,
Mert Ő még több dicséretre méltó,
És csodálatos az Ő fensége». (J. Sir. f. 43, 32.)

E vágy felindítására nagyon jó, ha minden óra előtt nagyon figyelmesen végzed az előkészítő imát. Az *Aperi* és a *Domine in unione* kezdetű szép imákat necsak valahogy a *Breviárium* felütése alatt végezzük el. Indítsuk fel a vágyat ama nagy adományok után, amelyeket benne kérünk.

Az *Aperinél* körülbelül ez a vágy hassa át lelkem : «*Domine, non possum quidem dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto : quomodo possum orare sine gratia tua? Doce me igitur orare, labia mea tu ipse aperi, et os meum annuntiabit laudem tuam. Emitte Spiritum tuum, Spiritum orationis et precum ; ut non fiam in conspectu tuo sicut aes sonans et cymbalum tinniens. Domine, vis et iubes, ut laudet te anima mea, et*

psallam tibi, quamdiu fuero. Da mihi, quod iubes, et iube, quod vis». (MV. 168. l.)

A Domine in unione-nál, akár az egyházi évvel kapcsolatban, mindig vehetünk Jézus életéből egy képet és speciálisan «in unione illius intentionis» végezhetjük imánkat.

Máskor meg gondoljunk arra, hogy milyen sok függ attól az imától, melyet most akarunk végezni. Talán nagy kegyelmek számunkra, a keresztény nép, az egész világ számára és a megholtak szabadulására. Erre is találunk bőven motívumot az előbbi részekben.

3. Zsolozsmázás alatt pedig a már elmondottakon kívül a következőkre figyeljünk :

Ne siessünk a zsolozsmázással. Nem szólok bővebben arról, hogy ez nagyfokú tiszteletlenség a jó Isten Fölségével szemben ; ez más dolgunknak a laus divina elé való helyezése, amelyekről jó tudni, hogy vagy nem olyan nagy kötelességünk, mint a zsolozsma, s akkor álláspontunk helytelen, vagy ennél nagyobb kötelességünk és akkor a zsolozsmát nem kell elvégezni, illetve tiszteletjes tempóval annyit kell csak elvégezni, amennyi a fontosabb opus mellett lehetséges. Tehát a sietés megokolt nem lehet. (Azt ajánlja Vermersch : «Számoljunk egyszer : Mit nyerünk időben a rohanó Breviáriumozással? — Néhány percet. És naponta öt vagy tíz perc mit tesz ki egész évben?»)

A másik oldalról gondoljuk meg a Breviárium ájtatos végzésének megszentelő és apostoli hatását; a kapcsolatot, mely a mi jámborságunk és a nagy keresztény közösség között áll fenn; a jó gondolatokat, melyeket a szent beszéd és a szent áldozat tüze számára ad nekünk; a boldogító érzést, mellyel minket telít és az épülést, melyet a felebarát merít belőle! Ezeket a nagy előnyöket mind odaadjuk a látszatnyereségért, nevetséges időnyereségért (melyet többnyire rosszul használunk fel!). (i. m. 19—20. l.) Sőt arról is biztosak lehetünk, hogy amit időben elveszítünk, azt az Isten kegyelmével intenzívebb munkánk bepótolja.

Méltán kiált fel Kugler (De Spiritu Eccl.): «O, ingens perversitas multorum clericorum. Producitur somnus, mensa, recreatio, confabulatio, lusus, nugae nugarum: solius supremæ Maiestatis cultus summa, qua potest, celebritate deperatur, luride absolvitur». (Ex. 34. l.)

Aki nem siet és az egyes hangzókat szabályosan kiformalja, nagyon tiszta és világos kiejtésre tesz szert. Ezt az eléggé nem értékelt nyereséget bírni fogja a szószéken és a katedrán egyaránt: mindenki könnyen megérti és hálás lesz, hogy nem kell kérdeznie például a gyóntatószékben.

Az akaratot tekintve zsolozsmázz: *Arden ter.* Nem resten és lustán, nem álmosan, amint Szent Bernát int (serm. 47. in Cantica).

Szent Ignác ajánlja, hogy különösen az oratio-

kat nagy gonddal végezzük és mély tisztelettel közeledjünk a szentekhez, a legszentebb Szűzhöz és az Isteni Felséghez. (V. 23. l.)

Indítsd fel a bizalmat, hogy csálhatatlanul kiessed azokat, amiket kérni akarsz. Ez a fiducia az isteni hatalomra épül, mely tud segíteni, a bölcseségre, mely ezer segítségi módot ismer, a jóságra, mely akar segíteni és a csálhatatlan isteni ígéret és igazmondásra, mely nem tud becsapni. És hányszor megígérte ! (Pl. Mt. 7. Lk. 11.)

Ha közben elernyedsz, gondolj az olajfákhegyi jelenetre és halld Jézus szavát : Finge te in horto olivarum mecum orare ; et si ad soporem animus tuus trahatur, audi me : non potuisti, fili, una hora vigilare mecum : vigila et ora. (MV. 168. l.) Milyen fölgyújtó gondolat ez a verejtékező papi zsolozsmázáshoz !

Jó segítség lehet az is, ha a megfelelő szavakhoz bizonyos affectust kapsz : pl. az Allelujánál az imádás, szeretet, hála affectusát stb.

A zsolozsmázást megfelelő *testtartásban* végezd :

«Tisztelettel állva végezd Teremtődnek a dicséretet vagy térdelve. Ha bármi okból ülve vagy kénytelen végezni, akkor, mint Szent Bonaventura ajánlja, legalább az Officium kezdetén, az Invitatoriumnál, a himnuszoknál, az Úr imádságánál és a Capitulumnál állj fel . . . Si Pater ego sum, ubi est honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? — mondja a seregek Ura, nektek

papok. (Mal. 1, 6.) Krisztus nem térdelve imádkozott-e? Nem borult-e le arcára és úgy imádkozott.» (LC. 297. l.) A rubricisták megegyeznek abban, hogy a testtartásra vonatkozó előírásoknak magános végzésnél való betartása nem kötelező (a decentia azonban igen), de e rubrikák betartása ajánlatos (laudabiliter observantur). A lélek belső tiszteletét fejezze ki a test is, akár állsz, akár ülsz, sőt, ha szükségből fekszel is.

4. Zsolozsmázás után végezd el a Breviárium-ban levő két imát, kis ideig adj hálát a jó Istennek, hogy a laus divinat végezhetted. Borromei Szent Károly ajánlja, hogy ilyenkor kérjünk bocsánatot Istentől a zsolozsmázásban elkövetett hibákért.

Az igazi zenészek játéka napról-napra szebb lesz, mert szívükből fakad. Legyünk mi is így a Breviáriummal, ezzel az égi hárfával. Törődjünk azzal, hogy mindig szebb legyen. Hiszen hivatásunk ez. A karakteres papi lélek imája. Előttünk az égi karok s a szentek hosszú sora. A szentek egységének tagjai vagyunk s ajkunkon lélekből fakadjon a Breviárium himnusza, melyet a templomszentelés ünnepén végzünk a Laudes-ben :

«Az égnek itt e székhelyén
Dicséret csendül untalan,
A Hármass-Egység Istenét
Hirdetvén dalban szüntelen ;
Az énekes sereg közé
Állunk s követjük szent Siont». (Br. H.)

A lélekből fakadó zsolozsmázásnak ez a vége :
«*Illi canentes iungimur almae Sionis aemuli.*»

Ecce orat. (Ap. csel. 9, 11.)

Befejezésül Waitz hercegérsek Szent Pálról írt művének egyik fejezetéből idézem ezt a részt. «Azután a nagy élmény után, hogy az Úr Damaszkusz kapuja előtt megjelent neki, Saul három napja volt a városban, vak volt, nem evett és nem ivott semmit. Vala pedig Damaszkuszban egy Ananiás nevű tanítvány, kihez az Úr látomásban így szólt : Ananiás ! Ő pedig mondá : Itt vagyok, Uram ! Az Úr meg őhozzá : Kelj fel és menj el az úgynevezett egyenes utcába és keress fel Judásnak házában egy Saul nevű embert. Ime, épp imádkozik. Így számol be az Apostolok Cselekedete. Saul három napig nem evett és nem ivott semmit. Olyan nagy hatással volt rá az, amit átélt, hogy mindent elfelejtett, ami körülötte volt és egészen átengedte magát az élménynek, mely őt megfogta. Amit most cselekedni készült, mióta kimondta e szavakat : Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem?, az teljes szakítás volt a multtal. Új élet kezdete volt. Ezt dolgozta ki éles eszével, melyet áthatott életerős temperamentumának hatalma, mély kedélye és akaratának minden ereje. Ő, aki eddig Krisztust és híveit lelke mélyéből gyűlölte, tudta, hogy milyen ellentétbe helyezte magát a főtanács-

csal, farizeusokkal, írástudókkal, előbbi vezetőivel, sőt magával a zsidó nép nagyobbik részével. De bizonyára nemcsak ez volt az, ami annyira és mindenfelett uralkodott rajta. Nagyvonalaúan és fenségesen állt most előtte új életfeladata, szolgálni Krisztust, akit mint az Isten Fiát és megígért Messiást ismert meg — Jézus Krisztus apostolává, az Úr és Isten papjává lenni. Ekkor ismerte meg az ima szükségességét és imádkozott. — Az Úr megmondta neki, hogy Damaszkuszban meg fogja ismerni teendőjét. Imádkozott most, mint a többi apostol tette pünkösd ünnepe előtt, mert megkapták az ígéretet : És én elküldöm Atyám ígéretét rátok ; ti pedig maradjatok a városban, míg nem felruháztattok erővel a magasságból. (Lk. 24, 49.)»

Vajjon mit imádkozott Saul? Biztos, hogy lelkét öntötte imájába. Biztosan állíthatjuk imájáról, hogy több zsoltár fakadt önkénytelenül is ajkán, hiszen szíve tele volt a Zsoltároskönyvből merített sok élménnyel.

«Ecce orat — Ime, imádkozik.» Krisztus mondta így. Ő, az Úr, mondta ezt elsősorban Saulról Ananiásnak. De az égben levő angyalok és szentek előtt is mondom : Ime, imádkozik. Dicséretnek, elismerésnek és örömmel szavai ezek. Milyen volt az az ima, hogy az Úr és Üdvözítő azt így elismerte és megdicsérte ! Az alázat és bánat imája volt az, tele töredelemmel, mert Saul mindig újra megborzadt előbbi élete láttára, de ugyanakkor

tele volt biztossággal és bizalommal az Úr hat-
hatós segítségében, mely neki oly szeretettel és
kegyességgel megjelent, tehát imája hittel is tele
volt és még inkább a benső hála és önátadó szere-
tet, valamint a nagylelkűség imája volt ez, amely-
lyel arra készült, hogy az Úr dicsőítésére és leg-
szentebb akaratának teljesítésére a legnagyobb ne-
hézségeket is vállalja. Különben nem mondta
volna az Úr olyan nagy dicsérettel: Ime, imád-
kozik. Ez több volt, mint a tény megállapítása,
mint az előzmény leszögezése, még annak tudo-
másulvételénél is több volt, hogy megfordult az,
aki eddig olyan heves ellensége volt Krisztus köve-
tőinek.

Vajjon nem kellene-e nekünk papoknak arra töre-
kednünk, hogy mi is így imádkozzunk, hogy
imánk kiérdemelje Krisztus tetszését — úgy imád-
koznunk, hogy az Úr az ég előtt dicsérőleg elis-
merve mondja róla: Ez valóban imádság, ecce
orat! Gondoljunk gyakran e szavakra. Amikor a
Breviáriumot a kezünkbe vesszük, mondjuk el
néha: Most úgy akarok imádkozni, hogy imám
ilyen dicséretet érdemeljen. Az Üdvözítő tetszését
akarom ezzel kieszközölni. És az ima közben tart-
sunk néha szünetet, amikor megkérdezzük magun-
kat: Olyan-e most az imám, hogy az égben meg-
hallgatást talál? Ha pedig vége az imának, akkor
vizsgáljuk meg még egyszer, hogy valóban hasz-
nált-e lelkünknek is, esdett-e le kegyelmet az ég-

ből és kivívta-e az ég csodálkozását. Lehet így imádkozni. A Szentírás tanuskodik erről, amikor beszámol Saul imájáról. És egyszer valóban mi is látni fogjuk, hogy imánkat mire értékelték az égből. Akkor azonban már késő lesz, hogy változtassunk azon az imamódon, melyet egész életünkön keresztül gyakoroltunk.

Olyan sok időt fordítunk mindennap az imára; Breviárium és szentmise átlag két órát vesznek igénybe. Milyen sokat tesz ki ez egy évtized és egy egész papi élet alatt. Nem éri-e meg a fáradságot, hogy rendesen végezzük azt, aminek életművünknek kell lennie? Idejében szoktassuk rá magunkat, hogy imánkat minden szorgalommal — *digne, attente ac devote*, mondja figyelmeztetve az Egyház — végezzük, úgyhogy az éghez és hivatásunkhoz méltó legyen, hogy nekünk az egész örökkévalóságon át örömünk legyen, hogy itt a földön már az Isten gazdag áldását érdemelje ki, hogy Isten annak ellenállni ne tudjon. *Ecce orat!* Ez csengjen szívünkben, amikor imádkozunk. Ez némelykor elűzné a szórakozottságot, máskor komoly hangulatot adna, mikor közönyösen kezdünk bele, jöllehet nekünk papoknak a kerubok ájtatosságával kell imádkozni, mi papok arra vagyunk hivatva, hogy másoknak az imádkozás előképei és mesterei legyünk és imánkkal az egész népre áldást esdjünk . . . Az Úr azt akarja, hogy legyen Ecclesia orans, imádkozó Egyház.

Igazában mi nemcsak magunkért imádkozunk, hanem mint az Egyház helyettesei és ebből következőleg az ő ügyeiért és különösen a ránk bízott lelkek ügyéért, egy világért, mely jajgatásban, szükségben és nyomorban van, és az egész szenvedő Egyházért a tisztítóhelyen. Ha mi rendesen imádkozunk mindannyian, mintegy fellélegzés fut végig a siralomvölgyén. Ecce orat ! Ime, imádkozik ! — így mondja a sok segélyre szoruló. Azt mondják ők, hogy most már könnyebb lett a sorunk, hogy Isten irgalmas lett hozzánk, hogy kegyelem áramlik ránk. Ha azonban mi, papok rosszul imádkozunk, akkor kiábrándulás vonul át a világon. Azt mondják ők, hogy «ez a pap ugyan imádkozni kezdett, de imája értéktelen, erőtlen, hatástalan, hasztalan kezdés és nekünk nem hoz vigaszt».

A mi imánk irányuljon egy ellenséges világ ellen, a sötétség hatalma ellen és félelmetes legyen reá. A rossz ima szerencsétlen támadás. Ezért mondja Aranyszájú Szent János: «Mielőtt imádkozni kezdenél, fél a gonosz lélek, hogy szentekké leszünk ; ha azonban észreveszi, hogy saját szavunkat ugyan jól halljuk, mégis ugyanazok az emberek maradunk, akkor nem fél tovább . . . Hogy a mi papi imánk — a Breviárium milyen legyen és ránk milyen hatással legyen, arra megtanít Szent Bernát, az istenes ima mestere a következő szavakkal : Azt hiszem, az angyalok az imádkozók

mellett állnak, készen, hogy az ember imáját és fogadalmát az Istenhez vigyék, de csak ott, ahol látják, hogy harag és veszekedés nélküli tiszta kezeket emelnek fel. Erről az angyal tanuskodik, aki Tóbiáshoz szólott : Amikor te könnyek között imádkoztál, és eltemetted a halottakat, sőt még étkezésedet is félbeszakítottad, és napközben ott rejtegetted a holttesteket házádban, éjnek idején pedig eltemetted őket, én az Úr elé vittem imádságodat. (Tob. 12, 12.) . . . Mert mi világosabb, mint az, hogy azokhoz, akik zsoltároznak, az angyalok is társul szegődnek, mert a zsoltáros mondja: Prae venerunt principes coniuncti psallentibus (Zsolt. 67, 26), s ezért így szól : In conspectu angelorum psallam tibi, magasztallak az angyalok színe előtt. (137. zsolt. 1. v.) Attól félek, hogy néha, amikor az imádkozó lanyhaságát látják, akaratlanul is visszavonulnak. Akkor, amikor a jó szellemek egy embertől elvonulnak, mert így imádkozik, biztosak lehetünk-e, hogy a gonosz szellem támadásának ellenáll? Gondoljátok meg tehát, fejedelmek, ha imádkozni vagy zsoltározni mentek, s tisztelettel és fegyelemmel végezzétek imádságtokat és örüljete, hogy angyalaitok mindennap látják az Atya arcát (Mt. 18, 10) ; mert ők hozzánk küldettek szolgálatunkra, hogy az Údvösség örökségét elnyerjük. Ájtatosságunkat felviszik és viszonzásul kegyelmet hoznak. Mondjuk nekik : Dícsérjétek az Urat ! Halljuk meg válaszu-

kat : Dicsérjétek Istenünket ! (46. zsolt. 3.) Így, ebben az égi énekesekkel való egységben velük együtt énekeljünk dicséretet, mert mi a szentek polgártársai és Isten házanépe vagyunk. (Eph. 2, 19.) Így lesz a lélek öröme teljes, így lesz gazdag áldozatunk, így leszünk a Királynak fiai, így fogunk tetszeni az ég fejedelmeinek, így nyerjük meg az égi udvar jóakarátát. Tudjuk, hogy ki mondta e szavakat : Dicséret áldozata ad nekem tiszteletet, aki ezen az úton jár, annak mutatom meg az Isten szabadítását. (49. zsolt. 23.)» (I. m. I. k. 19—24. l.)

«Iure igitur optimo provisum est antiquitus, et per decreta Romanorum Pontificum, et per canones Conciliorum, et per monasticas leges, ut homines ex utroque clero integrum Psalterium per singulas hebdomadas concinerent vel recitarent.» (X. Pius pápa : Divino afflatu kezdetű bullájában.) Milyen csekélység az, amit átgondoltunk s mégis mily sok fölemelő tényre világítanak rá. Egy biztos : Vere dignum et iustum est aequum et salutare nos Deo semper et ubique gratias agere.

Legyen a mi Lausunk Isten előtt igazi sacer dos, melyre az angyalok előtt mondhassa az Úr, hogy az égi kórus éneke is szebb lett, mert most egy pap kezébe vette zsoltosmáját, ezt a fenséges hárfát és : Ecce orat !

Függelék : Kezdő breviáriumozók útmutatója.

Szeretettel köszöntelek, Testvér, a zsolozsmázó papok kórusában. Tudom, hogy az első napok szokatlanok, mert nem ismered eléggé vagy ha ismered is, nincs elég gyakorlatod a zsolozsmázásban. Ebben akarlak segíteni ezzel a kis útmutatással.

Először is meg akarlak ismertetni Breviáriummunkkal. (Ne sajnáld ezt a kis időt, mert később sok hasznát veszed.) Azután elsorolom és Te mindjárt keresd is meg a Breviáriumban, mely részekből áll egy napi Officium. (Ne ijedj meg, hogy ezt a sok részt nehéz megjegyezni, mert láthatod, hogy a Breviárium második részében, a Psalteriumban az egyes imaóráknál a piros betűk és a fekete rövidített szövegek figyelmeztetnek, hogy melyik rész következik.) A harmadik részben arról szólok, hogy az Officium egyes változó részeit mikor, honnan kell venni. A végén még néhány gyakorlati megjegyzést teszek, hogy egyes gyakran felmerülő kérdésekben eligazítsanak.

Vedd hát elő a Breviáriumot meg az egyház-megyei Directoriumot, imádkozz egy kicsit és induljunk.

1. Ismerd meg Breviáriumodat!

Rendesen négy kötete van. Mindegyik más évszakban használható : Pars hiemalis (ezt végezzük Adv. első vasárnapjától hamvazószerda után szombatig terjedő időben); Pars verna (Quadr.

I. vasárnapjától Pünkösöd után szombatig) ; Pars aestiva (Szentháromság vasárnapjától augusztus liturgikusan utolsó szombatjáig) ; Pars autumnalis (szeptember liturgikusan első vasárnapjától az egyházi év utolsó szombatjáig). Ezek közül azt vedd elő, amelyik most soron van.

Nézd meg a tartalomjegyzéket és látod, hogy lényeges részében a következőkből áll :

1. Ordinarium officii divini (a Brev. mindennap visszatérő részei és szabályaik).

2. Psalterium (a hét minden napjának zsoltárai ; benne van rövidítve az Ordinarium is).

3. Proprium de tempore (vasárnapok, hétköznapok és az egyházi év nagyobb ünnepeinek változó részei, olvasmányai).

4. Proprium Sanctorum (szentek ünnepeinek olvasmányai és imái).

5. Commune Sanctorum (szentek ünnepeinek közös olvasmányai és imái).

6. Officia propria regni Hungariae (a magyar szentek ünnepeihez).

Lapozd is fel ezeket a részeket, hogy mikor egyes részekre hivatkozom, már tudd, hogy hol vannak ezek a részek.

Az Ordinariumból tanuld meg az Officium kezdetén levő Domine labia-t, Deus in adiutorium-ot, Laus tibi Domine-t. A többi állandó részt megtalálod a Psalteriumban és az egyes kötetekhez mellékelt külön álló lapokon.

Keressd meg ezeket a külön álló kis lapokat, melyeken a Venite exultemus, stb., az Absolutio-k és Benedictio-k vannak. Ezeket a lapokat tedd be a Breviárium elejére, hogy innen végezhesd el (keresgélés nélkül) a Venite exultemus-t, a Te Deum-ot, Benedictus-t, Magnificat-ot, Suffragium-ot, Maria antifónákat, stb. A másik lapon keressd meg az Absolutio- és Benedictiokat, mert ezeket innen végezheted.

A Psalteriumban vedd észre, hogy szerdán a Matutinumban kétféle III. Nocturnus van : I. és II., hétköznap és a Quadrag. vasárnapokon pedig kétféle Laudes : I. és II.

2. Mit kell elvégezni egy nap?

Azt, amit erre a napra a Directorium előír. (Nézd meg, hogy ma mit kell végezni!) Lehet ez : Officium de tempore, aminek jele vagy «de ea» (azaz de Dominica, Feria, Vigilia) vagy «de eo» (azaz de Sabbato); és lehet valamely ünnepről. Az ünnep lehet simplex, semiduplex, duplex, kiváltságolt vagy közönséges. Az octava-król bővebb ismeretet ad a Brev. elején levő tábla.

Minden nap Officiuma hét részre oszlik (nézd meg mindjárt a mai Psalteriumban): Matutinum, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona — e négy utóbbit a kisebb horáknak nevezzük —, Vesperae, Completorium.

Az egyes imaórákhoz a következő részeket kell venni.

Matutinum:

Aperi, Domine, os †
meum...

Domine, in unione..

—
Pater, Ave, Credo.
Domine labia † mea
(szájra).

Deus in † adiutorium
Gloria Patri.

All. v. Laus tibi.
Invitatorium Venite
exultemus.

Hymnus. Ezután egy
vagy három Noct.,
mindnek a következő
váza van:

Antiph. (dupl. ünne-
pen a Ps. (zsoltár) előtt
is teljesen, nem dpl.-en
a Ps. előtt csak a csilla-
gig.)

Psalmus.

Gloria Patri.

Teljes *Antiphona*.

(Ez a váz: Ant. —
Ps. — Gl. Patri. —
Ant. — egy Noct.-ban
3-szor, illetve simplex
officiumban 9-szer is-
métlődik.)

Versicul. Resp.

Pater noster.

Absolutio.

Iube domne
(Domine).
Benedictio.
Lectio. Tu autem.
Respons.

A IX. lecke után, ha
nincs Resp., Te Deum
van.

—

Ha itt befejezed:

Dominus vobiscum.

Oratio Officii.

Dominus vobiscum.

Bened. Dom.

Fidelium animae.

Pater.

—
A †, ha más meg-
jegyzés nincs, azt je-
lenti, hogy akkor ke-
resztet vetünk.

Laudes:

(Pater, Ave, ha kü-
lön végezzük.)

Deus † in adiutor.

Gloria Patri.

All. vagy Laus tibi.

Antiphona. (Mint a
Matutinumban.)

Psalmus.

Antiphona integra.

(Ez az Ant., Ps., An-
tiph. a sorrend mind
az öt Psalm-nál.)

Capitulum.

Deo gratias.

Hymnus.

Versicul.

Antiph. (mint a
Mat.)

Benedictus †.

Ant.

Ha kell: Preces.

Dominus vobiscum.

Oremus.

Ha kell: *Commem.*

Ha kell: *Suffr.*

Dominus vobiscum.

Benedicamus Do-

mino.

Fidelium animae.

Ha itt fejezed be;

ha később fejezed be,

ott:

Pater.

Dominus † det nobis

suam pacem. Et vitam

aeternam.

Amen.

Antiph. B. M. V.

conveniens.

Versic.

Oratio.

Divinum † auxil.

Prima:

Pater, Ave, Credo.

Deus † in adiut.

Gloria Patri.

All. vagy Laus tibi.

Hymnus.

Antiph. (csillagig).

3 *Psalm.*, mind-
egyik végén Gloria
Patri. Ha II. Laud.
volt, akkor négy Ps.
van.

Antiph. integra.

Capitulum.

Deo gratias.

Respons. breve.

Ha kell: Preces.

Dominus vobiscum.

Oremus.

Dominus vobiscum.

Bened. Dom.

Pretiosa.

Sancta Maria.

Deus in adiuto-
rium.

Gloria Patri.

Kyrie.

Pater, stb.

Iube domne (Do-
mine).

Dies et actus...

Amen.

Lectio brevis.

Tu autem.

Adiutorium † nos-
trum.

Benedicite, stb.

Pater, ha nem jön
másik hora.

Tertia, Sexta, Nona:

Pater, Ave.
 Deus † in adiut.
 Gloria Patri.
 All. vagy Laus tibi.
 Hymnus.
 Antiph. (Csillagig).
 3 Psalm. mindegyik
 végén Gloria Patri.
 Antiph. integra.
 Capitulum.
 Deo gratias.
 Resp. breve.
 Versic.
 Ha kell: Preces.
 Dominus vobiscum.
 Oremus.
 Dominus vobiscum.
 Bened. Domino.
 Deo gratias.
 Fidelium animae.
 Amen.
 Pater, ha itt befeje-
 zed.

Vesperae:

Pater, Ave.
 Deus † in adiut.
 Gloria Patri.
 All. vagy Laus tibi.
 Antiph. (L. : Mat.)
 Psalm. Gloria P.
 Antiph. integra.
 Capitulum
 Deo gratias.
 Hymnus.
 Versic.
 Resp.
 Antiph. (L. Mat.)
 Magnificat †.
 Antiph. integra.
 Ha kell: Preces.
 Dominus vobiscum.
 Bened. Dom.
 Fidelium animae.
 Pater, ha itt befeje-
 zed.

Completorium:

Mindent úgy kell
 venni, ahogy a Psalt.
 ban van, egymásután.
 Adiutoriumra ke-
 resztet vess. Indulgen-
 tiamra is.
 Converte nos-ra a
 melleden rajzolsz hü-
 velykujjadal keresztet.
 Végén a Benedicat-
 ra keresztet vetsy.

—
 Sacrosantae-t imád-
 kozd el térdelve

Ebből láthatod pl., hogy a Matutinum elején Aperi-t mondasz s ajkadra keresztet rajzolsz, azután Pater, Ave, Credo-t imádkozol. Domine labia mea aperies-t mondunk s közben hüvelyk-ujjunkkal keresztet rajzolunk ajkunkra. Keresztet vetünk és Deus in adiutorium-ot mondunk. Ekkor jön a Gloria Patri teljesen és az Alleluja vagy helyette Quadrag-ban: Laus tibi. (Ezeket az Ordináriumból tanuld meg.) A változó részeket *dült betűkkel* jeleztem. Ezeket honnan kell venni? Erre felel a következő rész.

3. Honnan vegyem az egyes órák változó részeit?

Öt csoportba osztom az Officiumokat :

1. csoportba tartoznak : («Festum excellens») Festa Domini ; B. Mariae Virg. ; Angelorum, Joannis Bapt. ; S. Josephi ; Apostolorum ; Dupl. I. et II. cl. ; Septem Octavae privilegiatae (si Off. fit. de Oct.) ; Dominicae infra octavam : Nativ., Epiph., Ascens., Corporis Christi, Sacr. Cordis ; Vigiliae : Nativ. (Laud. — Non.), Epiph. et Pentec. ; Feria VI. post oct. Ascens.

2. csoportba tartoznak : («Festum ordinarium») Festa dupl. mai. et. min. ; semidupl. ; omnes dies oct. commun.

3. csoportba tartoznak : («Festum simplex») Festa simpl. ; octava simpl. ; B. Mariae V. de Sabb.

4. csoportba tartoznak : («Dominica») Dominicae : mai. et. min. (except. supra in 1. serie enumeratis) ; etiam anticipatae.

5. csoportba tartoznak : («Feria») Feriae per annum ; Vigiliae per annum.

Nézd meg, hogy a mai Officium melyik csoportba tartozik. Most nézd meg a következő táblázatot és menj végig az Officium egyes részein a Breviáriumban követve. (A nem változó részeket megtalálod a Psalteriumban is vagy a zsolozsmához mellékelt lapokon.) A változó részeket pedig ott találod, ahol az illető csoportot mutató függő-

leges oszlopba írt jelzés mondja. A jelzések magyarázatát megtalálod a táblázat után. Tehát a kockákba írt jelek azt mondják meg, hogy Breviáriumod melyik részének mai penzumából kell venni az egyes részeket. Pl. I. Vesp. Antiphonáját az 1. csoportba tartozó ünnepeken vagy a Proprium-ból vagy a Communeból vesszük, míg a 2. csoportba tartozóknál a Psalteriumból (ha nincs sajátja, ami egészen kivételes).

Eligazító táblázat a változó részekhez.

	1. csop. ²	2. csop. ¹	3. csop.	4. csop.	5. csop.
I. Vesp. : Antiph.	P. vel C.	Ps.	Ps.	T. vel Ps.	Non habet I. Vesp.
Psalm.	P. v. C. v. D.				
Cap. Hymn. Vers. Resp.	P. vel C.	P. vel C.	P. vel C.		
Ant. ad Magn.		N.	N.	N.	
Preces fer.	N.	8.	H.	*	
Suffr.					
Compl. : Quallitas	D.	Ps.	Ps.	Ps.	
Preces	N.	*	H.	*	
Matut. : Inv. et Hymn.		P. vel C.	P. vel C.		Ps.
Ant. Psalm. Vers. Resp.		Ps.	Ps. ¹²		
Lectio : I. Noct.	P. vel C.	P. v. Sc. ³	Lect. I. et II. e T.	T. vel Ps.	3 Lect-es habet e T.
II. Noct.		P. v. C. ⁴	III. P. v. C.		
III. Noct.		P. v. C. ⁵	T.	T. ¹⁰	T.
Resp.		a leckéké ⁶			
Te Deum	H.	H.	H.	H.	Temp. Pasch.
Laud. : Ant.	P. vel C.				
Psalm.	D.	Ps.	Ps.		
Cap. Hymn. Vers.	P. vel C.	P. vel C.	P. vel C.	T. vel Ps.	Ps.
Ant. ad Bened.					
Preces fer.	N.	N.	N.	N.	*
Suffr. ⁷		*	H.	*	H.

Prima:	Ant.	P. vel C.	Ps.	Ps.	T. vel Ps.	Ps.
	Psalm.	D ¹¹			D.	
	Preces	N.	*	H. D.	*	*
	Lect. brev.	Cap. Nonae	Cap. Nonae	Ps.	T. vel Ps.	Ps.
Tertia Sexta Nona	Ant.	P. vel C.	Ps.	Ps.	T. vel Ps.	Ps.
	Psalm.	D.			D.	
	Cap. Resp.	P. vel C.	P. vel C.	P. vel C.	T. vel Ps.	
	Preces fer.	N.	N.	N.	N.	*
II. Vesp. si habet, dicitur scilicet I. (Dominica: D.)		II.	II.	N.	D.	Omnia: Ps. Preces: *
Compl. scilicet post I. Vesp.						Psalm. Preces: *

Rövidítések: P: Proprium Sanctorum, T: Proprium de Tempore, C: Commune Sanctorum,
Ps: Psalterium, D: De Dominica, H: Habetur.
N: Non dicitur, Sc: Scriptura occursus,

* Ha a Proprium Sanctorumban saját antiphonája van valamelyik órának, akkor ahhoz az órához vagy a Proprium vagy Commun. vagy Dominicalis zsoltárokat vesszünk, a többi órához a Psalteriumból.
Ezekhez tartoznak még az ilyen kis ünnepek: Sz. Péter bilincsei, Sz. Barnabás, Kereszt. Sz. János feljvétele, továbbá minden templomszentelési ünnep.

* Az I. Noct. leckéi, ha más megjegyzés nincs, a Commune-ból vannak olyankor, amikor Scriptura Occurrens nincs. Az oktavák nyolcadik napján (az Úr ünnepein az oktava alatt is) az ünnepről kell venni, ha nincs Script. occursus.
* Oktava alatt, ha más nincs megadva, a II. és III. Noct. leckéit a Commune-ból vesszük, ha ez nincs, akkor az ünnepről. Magán a nyolcadik napon az ünnepről.

* Oktava alatt a II. és III. Noct. resp.-ai az ünnepről, ha sajátja van, különben a Commune-ból.

* Suffrag. Sanctorum helyett Temp. Pasch. dicitur: De Cruce.

* Semidupl. és simpl. ünnepek suffrag. és preces dominicales vannak, ha duplexről és octava priv. vagy commun-ról nincs comen. — Advent és Passio idejében nincs. Laud. és Vesperashban van a Suffrag. tantum, a Prima és Compl.-ban a preces dominicales tantum. Suffrag. tantum et N.: templomunk védőszentje.

* Preces feriales van: Advent, Nagybojt, Kántorbójt feriatán, a közönséges Vigiliákon (klvéve az Ascensioét), akkor is, ha duplex volt commemorálva, pl. feria IV. Cinerum.

* Anticipált vasárnap magával hozza a responsoriumait is. De ea-s officiumnál, ha más nincs adva, az előző vasárnapi oratóiót kell venni.

* Ut in festis: tehát a Confitemini ps. helyett Deus in nomine tuo-t kell venni.

* A S. Maria in Sabb. saját versusa, absol. stb. szerint van.

4. Néhány gyakorlati megjegyzés.

Milyen sorrendben vegyem a commemoratiókat? Első helyen vannak a Officiumhoz szorosan tartozók, pl. Szent Péter ünnepein Szent Pálé. Különben első helyen a következő, illetve az előző nap Officiumáé. Utána jön a többi. Az összes commemorált oratiókat egy konkluzióval mondjuk el. A commemoratio abból áll, hogy elvégezzük a megfelelő antifónát, versiculust és oratiót. Oratio előtt : *Oremus*.

Nyolcad alatt mikor kell az ünnep első és mikor a második vesperájából venni a nyolcad commemoratióját? Az elsőből vesszük, ha következő nap az oktaváról lesz az Officium, különben a második vesperából.

Magánvégzésnél a domne helyett Domine-t kell mondani. (Istenre vonatkoztatva.)

«M. t. v.» : azt jelenti, hogy az Officium «Iste Confessor» himnuszában *mutatur tertius versus*. Így van az egész oktáva alatt.

Különben mindig kísérd figyelemmel az egyes ünnepek rubrikáit és akkor nem fogsz fennakadni. Ott megtalálod minden kétes dologra a választ.

A directoriumról jó tudni :

1. a S. R. C. kijelentette : Sacerdos, qui probabilis iudicet errare Kalendarium, teneri eidem Kalendario stare nec proprio inhaerere iudicio quoad Officium. Biztos hibákat javítani kell.

2. egyházmegyénken kívül a beneficiátusoknak meg kell tartani saját Officiumukat, a simplex sacerdos szabadon választhat a helyi és az egyházmegyei között.

Kételynél különben nézz utána az Ordinariumban és elől a rubrikákban, ahol segítő táblázatot kaphatsz pl. a commemoratiókhöz is. Ez a kis útmutató csak bevezető akart lenni, hogy az indulás könnyebb legyen.

Forrásaim és azok rövidített jelzése a szöveg közben:

A. : Liguori Szent Alfonz nyomán : A zsoltárok rövid foglalatja. Jurcsó-nyomda, Kalocsa, 1898.

BA. : Babits Mihály : Amor Sanctus. Magyar Szemle Társaság kiadása, Budapest, 1933.

B. B. : Bangha Béla S. J. : Világhódító kereszténység. Budapest, 1940. Pázmány Péter Társaság kiadása.

B. K. : Akad. Bonif. Korrespondenz. 1920. II. füzet.

B. : Szent Bonaventura : De sex alis Seraphim.

B. L. L. : Bopp Linus : Liturgie und Lebensstil.

B. L. G. : Bopp Linus : In liturgischer Geborgenheit. Freiburg, 1934.

BP. : Benger, Pastoraltheologie II.

Br. F. : Brors X. Ferenc S. J. : Wie lebe ich mit der Kirche? 1922, Kevelaer Rhld.

Br. H. : A Breviárium Himnuszai Latin-Magyar szöveggel. I—II. k. Szalézi Művek, Rákospalota.

Breviarium Romanum.

D. : Dirckinck János S. J. : Dies sacerdotalis. 1915.

E. : Sik Sándornak a Zsoltároskönyvről írt tanulmánya. Megjelent a hittanárok és hitoktatók egyesületének kiadásában : Előadások a kat. liturgiáról. 1924.

EL. : Eisenhofer Lajos : Grundriss der Katholischen Liturgik. III—IV. kiadás. Freiburg in Breisgau, 1926.

ET. : Bangha—Ijjas : Egyháztörténet I—VIII. k. A Pázmány Péter Társaság kiadása. 1937—1940.

Ex. : Examen ad usum cleri. VII. kiadás.

Ga. : Gatterer S. J. : Annus liturgicus. 1925. kiadás. 137. pontja : Nota practica pro officii persolutione.

GPK. : Gihl : Prim und Komplet.

Gu. : P. Gulácsy Irén : Fekete völegények.

GR. : Romano Guardini : Örökmécs. Ford. : dr. Liszt Nándor. Debrecen, 1931. Kat. Figyelő kiadása.

HE. : S. Hieronymus : Einführung in die heilige Schrift. Regensburg.

HL. : Herwegen Ildefons : Das Kunstprincip der Liturgie.

HK.: Dr. Horváth Konstantin S. O. Cist.: A Zsol-tároskönyv (magyarázata és fordítása). Zirc.

HU.: Huysmans: Úton c. regénye.

JL.: P. Thomas Jüngt O. S. B.: Die Liturgie des Kirchenjahres für Schule und Haus bearbeitet. II. kiadás. Köln.

KN.: A Katolikus nevelésben dr. Walter cikkei. 1935.

LK.: Lászlófalvy Károly: Szólnak az ősatyák. Szilasbálhás, 1936.

LT.: Lexikon für Theologie und Kirche. 1931. Herder. II. k.

LC.: Lectiones in Usum cleri. Viennae. 1834.

LQ.: Linzer Quartalschrift. 1931.

M.: Manning H. Ede bíboros: Az örök papi méltóság. Ford. Haudek Ágoston.

MO.: Mauriac: Válás után c. regénye. Palladis kiadás.

MV.: Memoriale vitae sacerdotalis. Viennae, 1837. Cap. 38.: De Officio Divino.

P. XI.: XI. Pius: Ad catholici sacerdotii fastigium. 1935 dec. 20.

PH.: P. Hunya Dániel S. J. teológiai tanár előadásain készített jegyzetekből.

PP.: Parsch Pius: Seelsorgsbrieft No 6: Das Brevier im Leben des Priesters. Klosterneuburg, 1924.

Przywara: Heroisch c. munkája.

PBL.: Parsch kiadásában megjelenő Bibel und Liturgie c. lap több száma.

Prohászka Ottokár: Elmékedések az Evangéliumról. II. k.

R.: Roskoványi: De Coelibatu et Breviario. V. k.

Sch.: Schütz Antal szerkesztésében megjelent: Szentek élete. I—IV. k. Szent István-Társulat kiadása. 1932.

SH.: Schuch: Handbuch der Pastoraltheologie.

SS.: Sík Sándor: Zsoltároskönyv. II. kiadás. Szent István-Társulat. Budapest, 1936.

SI.: Dr. Schmiedt Béla: Isten atlétái. III. kiadás.

SM.: Dr. Schmiedt Béla: A Megváltás szolgálói.

A Szív hetilap. 1928.

SzR.: Dr. Szentiványi Róbert: A Szentírástudomány tankönyve. III. kiadás.

Szentírás új fordítása. Szent István-Társulat kiadása.

V.: Vermeersch: Das Gebet des Priesters.

VHP.: Van der Heeren: Psalmi et Cantica Breviarii. Brugis, 1913. Fr. Pustet.

W.: Dr. Waitz Zsigmond hercegérsek: Paulus.

I—VI. k. Zeitgemässe Erwägungen über christliches Leben und Seelsorge. Tyrolia kiadása. Innsbruck—Wien—München. 1936—38.

WA. : Wimmer M. Anselm O. S. M. : Az élet teljessége. Korda, 1939.

WMP. : Wolter, Maurus, Psallite sapienter. I. k. Freiburg im Br., 1904.

WW. : Wetzer und Welte's Kirchenlexikon. Herder. 1883.

Zs. : Zsoltárfüls. Irta : dr. Császár József. Szombathely, 1939.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Előszó	5

I. RÉSZ :

A zsolozsma-ima lelke. Gloria Dei	9
Fönségesen kijátszott hárfa	12
Még futólagosan nézve is : céljához méltó imakönyv	22
Ha pedig lényegét nézem	24
1. Az Anyaszentegyház imája	25
Krisztus ugyanis imára tanította Egyházát ..	25
Az Egyház imádkozza	29
2. Mindennapi ima	33
3. Nyilvános ima	37
A zsolozsmázó katolikus papság	41
Egy pap-író a zsolozsmázó papról	47
Egy történeti regény a hős váradi püspök zsolozs- más haláláról	49
A zsolozsmázó pap képe két ujsághír mögött ...	52
Az Egyház történelme és a papi zsolozsma	54
Papok a zsolozsmázó paptestvérekről	58
Híveink a zsolozsmázó papokról	60

II. RÉSZ.

A papi zsolozsma csodálatos anyaga	65
Pater noster	66
Ave Maria	69
Credo .. Symbolum	70
Versus	72
Invitatorium	79
Himnuszok	83
Antifonák	97
Mária-antifonák	99
Zsoltárok	101

	Oldal
Kiknek ajkán csendült fel először a Szentlélek ihlette Psalterium?	103
Mik azok a leglényegesebb ószövetségi ismeretek, melyek a jó zsolozsmázásnak elengedhetetlen feltételei?	108
Milyen elrendezésben és milyen szempontok szerint használja fel az Egyház zsolozsmánkban a zoltárokat?	112
Canticumok	120
Hogyan tehetjük magunkévá a zoltárokat? ..	123
Olvasmányok	129
Responsorium	134
Preces	136
Suffragium	137
Te Deum	137
Benedictus	139
Magnificat	143
A legtökéletesebb tartalmú ima	145

III. RÉSZ .

Zsolozsmánk az időnek és az időben lepergő emberi életnek megszentelője: a pap Ráfaelje	147
Ráfaelem a napon át	149
Matutinum	152
Laudes	158
Prima	161
Tertia	165
Sexta	167
Nona	168
Vespera	169
Completorium	173
Fényszimbolika	180
Zsolozsma és szentmise	192
Theocentrikus nap	195
Milyen elosztásban végezzem?	197
Ráfaelem a héten át	199
Ráfaelem az egyházi éven át	205
Ráfaelem a szent, apostoli papi életen át	209
1. a szent papi élet tényezője	210
2. a szent apostoli élet tényezője	213
Az igazi zsolozsmázás alapja mindig ez a jelszó: Zsolozsmázz lélekkel!	218
1. megfelelő beosztásban	218
2. készítsük elő lelkünket	219

	Oldal
3. zsolozsmázás alatt pedig:	
ne siessünk	222
ardenter	223
megfelelő testtartásban	224
4. zsolozsmázás után...	225
Ecce orat!	226
Kezdő breviáriumozók útmutatója	233
Forrásaim és azok rövidített jelzése a szöveg közben	244
Tartalomjegyzék	247

